

TC

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI**

**ELAZIĞ İLİNDE GENÇLERDE ŞİDDETE BAŞVURMA YA DA MARUZ
KALMA SIKLIĞI, ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE ÖFKE İLE İLİŞKİSİ**

Murat AYGEN

DOKTORA TEZİ

ELAZIĞ, 2009

ONAY BELGESİ

Prof.Dr. Emine ÜNSALDI
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Bu tez Yüksek Lisans/Doktora Tezi standartlarına uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Yasemin AÇIK
Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve kalite yönünden Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin AÇIK
Danışman

Yüksek Lisans/Doktora Sınavı Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Yasemin AÇIK

Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ

Doç. Dr. S. Erhan DEVECİ

Yrd. Doç. Dr. A. Tevfik OZAN

Yrd. Doç. Dr. Oktay BELHAN

TEŐEKKÖR

Bu çalıőmanın planlanmasında ve gerçekleőmesinde birçok kişinin katkısı olmuştur. Çalışma sÖrecinde titiz çalıőmaları ve yÖnlendirmeleri nedeniyle her tÖrlÖ yardımı sağlayan başta Danıőmanım Prof.Dr. Yasemin AÇIK olmak Özere, Doç.Dr. Erhan DEVECİ, Yrd.Doç.Dr.Ferdane OğUZ ÖNCÖL ve Yrd.Doç.Dr. Ahmet Tefik OZAN'a ve yine tezimin her aőamasında yardımlarını esirgemeyen ve araştırmaya katılan tÖm Öğrencilere, ailelerine, okullara temsilen Elazığ lisesi mÖdÖr yardımcısı Mustafa Aslan'a ve bu araştırmada gerekli kolaylığı sağlayan Elazığ Milli Eğitim MÖdÖrlÖğÖne teőekkÖr ederim.

Murat AYGEN

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	III
TABLolar LİSTESİ	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
1-ÖZET	1
2-ABSTRACT	3
1-GİRİŞ	6
1.1. TANIM VE KONUNUN ÖNEMİ	6
1.2 Ergende Şiddet Davranışını Etkileyen Etmenler	9
1.2.1 Bireysel Etmenler	11
1.2.2 Akran Etkisi	12
1.2.3 Ailenin Etkisi	13
1.2.4 Okulun Etkisi	17
1.2.5 Toplumsal Yapının Etkisi	19
1.2.6 Medyanın Etkisi	20
1.3 ADÖLESAN DÖNEM	21
1.4 ÖFKE VE SALDIRGANLIK	22
1.5 ÖFKENİN TANIMI, NEDENLERİ VE ANLAŞILMASI	23
1.5.1 Öfke Nedir? Ne işe Yarar?	25
1.5.2 Öfke Nedir ? Ne Değildir?	26
1.5.3 Öfkenin Diğer Duygular İle İlişkisi	26
1.5.4 Öfke Sırasında Ortaya Çıkan ve Öfkeyi Tanıtan Belirti ve İşaretler	27
1.5.5.Öfke Yönetimi	28
1.5.5.1 Öfke İle Niçin Başa Çıkılmalı?	29
1.5.5.2 Öfkeyi Denetlemeye Yönelik Genel Öneriler	30
1.6. ERGENLERİN ŞİDDETEN KORUNMASI	35
2.GEREÇ VE YÖNTEM	39
3. BULGULAR	42
4. TARTIŞMA	70
5. KAYNAKLAR	91
6. ÖZGEÇMİŞ	104
7. EKLER	105

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1-	Çalışmaya alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine ve Sınıflara göre dağılımı	42
Tablo 2-	Çalışmaya alınan öğrencilerin halen birlikte yaşadıkları kişilere göre Dağılımı	43
Tablo 3-	Çalışmaya alınan öğrencilerden gelir getirici bir işte çalışanların yaptıkları işe göre dağılımı	43
Tablo 4-	Çalışmaya alınan öğrencilerin Elazığ'a gelmeden önce yaşadıkları yerlere göre dağılımı	44
Tablo 5-	Çalışmaya alınan öğrencilerden Elazığ'a göçle gelenlerin göçle ilgili Duygularına göre dağılımı	44
Tablo 6-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerin eğitim durumuna göre dağılımı	45
Tablo 7-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerin bazı alışkanlıklarına göre dağılımı	45
Tablo 8-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerinin birlikte yaşama durumlarına göre dağılımı	46
Tablo 9-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerinin ilişkilerinin nasıl olduğu konusundaki düşüncelerine göre dağılımı	46
Tablo 10-	Çalışmaya alınan öğrencilerin babalarının annelerini dövme durumlarına göre dağılımı	47
Tablo 11-	Çalışmaya alınan öğrencilerden anneleri ile babaları arasındaki şiddet içeren kavgalardan etkilenme durumlarına göre dağılımı	47
Tablo 12-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ' hoş gitmeyen yada hatalı bir davranışınız karşısında anne ve babanız nasıl davranır?' sorusuna verdikleri yanıtlara göre dağılımı	48
Tablo 13-	Çalışmaya alınan öğrencilerin en çok izledikleri Tv dizilerinin dağılımı	48
Tablo 14-	Çalışmaya alınan öğrencilerin en çok izledikleri çizgi filmlerin dağılımı	49
Tablo 15-	Çalışmaya alınan öğrencilerin en çok dinledikleri müzik türlerine göre dağılımı	49
Tablo 16-	Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hayatları boyunca kavga etme durumunun dağılımı	50
Tablo 17-	Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynleri tarafından dövülme durumlarına göre dağılımı	50
Tablo 18-	Çalışmaya alınan öğrencilere yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel şiddet uygulayan kişilerin dağılımı	51
Tablo 19-	Çalışmaya alınan öğrencilerin okullarında meydana gelen şiddet olaylarının nedenlerine bakış açılarına göre dağılımı	52
Tablo 20-	Çalışmaya alınan öğrencilerin okullarında meydana gelen şiddet olaylarında alınacak tedbirler hakkındaki görüşlerinin dağılımı	53
Tablo 21-	Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre bazı alışkanlıklarının ve davranışlarının dağılımı	54

Tablo 22-	Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı	55
Tablo 23-	Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre halen herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı	56
Tablo 24-	Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre son bir yılda herhangi bir şiddet türü uygulama durumlarının dağılımı	56
Tablo 25-	Çalışmaya alınan öğrencilerin, arkadaşlarına şiddet uygulama nedenlerine göre dağılımı	57
Tablo 26-	Çalışmaya alınan öğrencilerin göçle gelme durumlarına göre hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı	57
Tablo 27-	Çalışmaya alınan öğrencilerin göçle gelme durumlarına göre son bir yılda herhangi bir şiddet türünü uygulama durumlarının dağılımı	58
Tablo 28-	Çalışmaya alınan öğrencilerin alkol ve bağımlılık yapıcı madde kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	59
Tablo 29-	Çalışmaya alınan öğrencilerin herhangi bir arkadaş /çete grubuna üye olma ve kumar oynama durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	59
Tablo 30-	Çalışmaya alınan öğrencilerin babalarının alkol ve sigara kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	60
Tablo 31-	Çalışmaya alınan öğrencilerin annelerinin alkol ve sigara kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	60
Tablo 32-	Çalışmaya alınan öğrencilerin hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	61
Tablo 33-	Çalışmaya alınan öğrencilerin halen aile bireyleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	61
Tablo 34-	Çalışmaya alınan öğrencilerin halen arkadaşları, öğretmenleri ve müdürleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı	62
Tablo 35-	Çalışmaya alınan öğrencilerin halen herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	62
Tablo 36-	Çalışmaya alınan öğrencilerin herhangi bir kavgada alet kullanma durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	63

Tablo 37-	Çalışmaya alınan öğrencilerin, son bir yılda herhangi bir şiddet türü uygulama durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	63
Tablo 38-	Çalışmaya alınan öğrencilerin maruz kaldıkları şiddet sonucunda yaralanıp doktora gitme durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	64
Tablo 39-	Çalışmaya alınan öğrencilerin karne notuna göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	65
Tablo 40-	Çalışmaya alınan öğrencilerin devamsızlık durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	66
Tablo 41-	Çalışmaya alınan öğrencilerin anne babalarının öğrencilere karşı Tutumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	67
Tablo 42-	Çalışmaya alınan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olup olmama durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	68
Tablo 43-	Çalışmaya alınan öğrencilerin anne ve babalarının ilişkileri,baba anneyi dövme durumu ile ilgili bazı faktörlere göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı	69

KISALTMALAR LİSTESİ

S.T.A.S: The State Trait Anger Scale (Durumluluk-Sürekli Öfke İfadesi Ölçeği)

S.Ö.Ö.T.Ö: Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği

T.B.M.M: Türkiye Büyük Millet Meclisi

A.B.D: Amerika Birleşik Devletleri

R.T.Ü.K: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

M.E.B : Milli Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Tüm toplumlarda gençler arasında şiddete başvurma ve maruz kalma son dönemlerde sık görülen önemli bir sorundur. Elazığ ilinde gençlerde şiddete başvurma ya da maruz kalma sıklığı, etkileyen faktörler ve öfke ile ilişkisini saptamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı dönemde Elazığ il merkezinde bulunan toplam 35 lisenin tümü araştırmanın kapsamına alınmıştır. Bu liselerde okuyan toplam 22 480 öğrenci içerisinde $n = Nt^2pq / d^2(N-1) + t^2pq$ formülü kullanılarak 1463 kişi seçilmiş, tekrarlayan ziyaretlerle 1451'ine ulaşılmış, cevaplılık oranı %99.2 olmuştur. Çalışmada; şiddete maruz kalma ve başvurma sıklığını ölçen soruların yanı sıra Spielberger tarafından geliştirilen Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Envanteri kullanılmıştır.

Çalışmaya alınan öğrencilerin yaş ortalaması 15.33 olup, %49.3'ü erkektir. %6.5'i gelir getirici bir işte çalışmaktadır. %10.3'ü sigara, %6.5'i alkollü içki, %4.9'u bağımlılık yapıcı madde kullandığını, %8.5'i şans oyunu/kumar oynadığını, %9.0'ı delici-kesici alet taşıdığını, % 5.1'i arkadaş grubu/çeteye üye olduğunu ifade etmiştir. %24.5'i arabesk müzik dinlemektedir. %33.2'si Elazığ'a göçle gelmiştir. Öğrencilerin %10.2'sinin babası, %38.1'inin annesi herhangi bir okul mezunu değildir. %18.8'inin babası annesini dövmetedir. Annesi babası tarafından dövülen çocukların %38.5'i bu olayı normal karşıladığını, her ailede olabileceğini ve kendisini fazla ilgilendirmediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %20.5'i ebeveynlerinin kendisini halen dövdüğünü ifade etmiştir. Çalışmaya alınan öğrencilerin %12.2'si fiziksel, %20.7'si duygusal, %3.2'si cinsel şiddete

halen maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Fiziksel şiddete erkek öğrenciler (%14.6), cinsel şiddete ise kız öğrenciler (%4.7) daha fazla maruz kalmaktadır ($p<0.05$). Öğrencilerin %31.7'si fiziksel şiddet, %41.5'i duygusal şiddet % 20.6'sı cinsel şiddet uyguladıklarını ifade etmiştir. Fiziksel ve cinsel şiddeti erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla uygulamaktadırlar ($p<0.05$). Alkol ve bağımlılık yapıcı madde kullananların sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları kullanamayanlara göre yüksek saptanmıştır ($p<0.05$). Çeteye üye olanlar ile kavgada alet kullananların öfke iç, öfke dış ($p<0.05$), kumar oynayanların ise tüm öfke komponentleri (sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol) yüksek ($p<0.05$) saptanmıştır. Halen fiziksel şiddete maruz kalanların sürekli öfke, öfke iç, öfke dış puanları maruz kalmayanlara göre yüksek iken ($p<0.05$), sözel ve cinsel şiddete maruz kalanlar açısından anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Son bir yılda fiziksel şiddet ve duygusal/sözel şiddet uygulayanların ise sürekli öfke, öfke iç, öfke dış puanları yüksek saptanmıştır. Okula devamsızlık yapanların sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları yüksek bulunmuştur.

Sonuç olarak; Elazığ ilindeki liselere devam eden öğrencilerin şiddete maruz kalma ve başvurma oranları oldukça yüksektir. Şiddete baş vurma ile öfke puanları arasında pozitif ilişki söz konusudur. Bu nedenle gençler arasında artan şiddete maruz kalma ve başvurma oranlarının düşmesini sağlayacak olan yasal düzenlemelerle birlikte eğitim ve hizmet sunumuna öncelik verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Gençler, Şiddet, Öfke, Öfke İfade Tarzları

ABSTRACT

Recently, stronging arm and being exposed to violence among the young is a significant issue happening frequently in all societies. This study has been carried out for determining the frequency of stronging the arm or being exposed to it among the young in Elazığ City , the factors affecting it and its relation with the anger.

Totally 35 high schools found at the city center during the period the research done have been included in the study. By using $n = Nt^2pq / d^2(N-1) + t^2pq$ formula, 1463 subjects have been selected from 22 480 students attending to these high schools, and 1451 of them have been contacted during the repeated visits, and the response correlation has been 99.2 % . In the study, State-Trait Anger Scale (STAS) developed by Spielberger has been used in addition to the questions measuring the frequency of stronging arm and being exposed to it.

The age-average of the subjects in the study was 15.33, and 49.3 % of them were male. 6.5 % of them have been working in a wage-earning employment. 10.3 % of them have confessed that they have been smoking, 6.5 % drinking alcohol, 4.9 % taking drugs, 8.5 % playing game of chance or gambling, 9.0 % carrying stab, and 5.1 % being the members of the a friend-group or of a gang. 24.5 % have been listening to arabesque-music. 33.2 % have immigrated to Elazığ. The fathers of the 10.2 % and the mothers of the 38.1 % are not the graduates of any school. The fathers of the 18.8 % have been beating their mothers. 38.5 % of the children whose mothers are beaten by their fathers have expressed that they take it normally , it can happen in all families, and it does not

interest themselves much. 20.5 % of the subjects have implied that their parents still have been beating themselves. Of the subjects included in the study ; 12.2 % have implied that they still have been exposed to physical, 20.7 % to sensual, and 3.2 % to sexual violence. Male subjects (14.6 %) are exposed to the physical violence, and females (4.7 %) to the sexual violence ($p < 0.05$). 31.7 % of the subjects have expressed that they have committed physical violence, 41.5 % sensual violence, and 20.6 % sexual violence. The physical and sexual violence is committed more by the males than by the females ($p < 0.05$). It has been seen that the permanent-anger, inner-anger and outer-anger points of the ones taking alcohol or drugs have been higher than the ones not taking ($p < 0.05$). It has also been discovered that the inner-anger and outer-anger components of the members of the gang and of the ones using stab during the fight have been ($p < 0.05$), and all components (permanent-anger, inner-anger ,outer-anger , and anger-control) of the ones gambling have been high ($p < 0.05$).

While the permanent-anger, inner-anger ,outer-anger points of the ones being exposed to the physical violence have been higher ($p < 0.05$) than the ones not exposed, it has not been determined a significant correlation with respect to the ones being exposed to the verbal and sexual violence ($p < 0.05$). Within the last one year, it has been seen that the permanent-anger, inner-anger ,outer-anger points of the ones committing physical and sensual/verbal violence have been high. The permanent-anger, inner-anger according to the ones not committing violence,outer-anger points of the ones not attending to the school permanently have been high.

Consequently, the correlation of committing and being exposed to violence among the high school students in Elazığ is too high. A positive correlation is in question between the anger-points and committing the violence . Therefore, education and service provider should attach priority together with the legal regulations to maintain the reduction of the ratios of committing and being exposed to violence increasing among the young .

KEY WORDS : The Young, Violence, Anger, Anger Mannerism

1. GİRİŞ

1.1. TANIM VE KONUNUN ÖNEMİ

Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de gençlerde şiddete baş vurma veya maruz kalma son dönemlerde hızla artmakta olan önemli bir halk sağlığı sorunudur. Şiddet, bir bireyin yaralanma ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psikososyal veya cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlardır (10). Dünya Sağlık Örgütü şiddeti; “Bireyin kendisine, bir başkasına ya da bir gruba karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği ya da ihmal ile sonuçlanan (ya da sonuçlanma olasılığı yüksek olan) kasıtlı güç kullanımı ya da güç kullanma tehdidi olarak tanımlamaktadır (11). Şiddet diğer insanlara karşı yöneltilen, duygusal ve fiziksel saldırganlık olarak ta tanımlanmaktadır (152).

Okulda şiddet kavramı ise, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen bir anlamda kullanılmaktadır. Genel olarak okul bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri/okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir. Okullarda yaşanan şiddet olaylarının, A.B.D. başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerde uzun bir süredir artış eğilimi gösterdiği bilinmektedir (15). Ülkemizde ise okullarda şiddet olaylarının ve bunun medyada yer almasının son birkaç yıldır artış gösterdiği görülmektedir (8,15,140).

Şiddet olaylarının son yıllarda özellikle okullarda gençler arasında dramatik bir artış gösterdiği bilinmektedir. Bu durum araştırmacıları okullardaki şiddet içeren olaylarla ilişkili çalışmalara yöneltmiştir (3,4,5,6). ABD’de gençler arasındaki şiddet 1980’lerden sonra artmaya başlamıştır (7). ABD’de 1991 yılında 10–17 yaşlarındaki 130 bin genç, tecavüz, soygun ve adam öldürme gibi suçlarla yakalanmıştır. Bu veriler ışığında suç oranında 1986’dan itibaren %48’lik bir artış olduğu görülmektedir (8). Her yıl okullarda üç milyon kişi suç işlemekte ve genel olarak 25.500 kişi cinayetten, 31 bin kişi de intihardan ölmektedir. 15–24 yaş arası gençler arasında ikinci ölüm nedeni de şiddet olarak görülmektedir (5). Yell ve Rozaski (2000) tarafından yapılan bir araştırmaya göre devlet okullarındaki öğretmenlerin %41’i okullarda şiddetin ciddi bir sorun olduğuna inanmaktadır (167).

Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu’na göre genç bireyler arasındaki şiddet olayları 2000 yılında 199 bin gencin ölmesine neden olmuştur ki bu da her 100 bin gençten 9.2’sinin hayatını kaybettiğine işaret etmektedir. Yine bu rapora göre gençler arasında şiddetin en yoğun yaşandığı yer Afrika ve Latin Amerika iken en düşük oranda yaşanan yerler ise Batı Avrupa, Asya’nın bazı kısımları ile Pasifik’tir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ve hızlı değişim yaşayan ya da gelişmekte olan ülkelerde gençler arasında şiddet diğerlerine göre daha yoğundur.

Ülkemizde de benzer bulgular ile karşılaşılmaktadır. T.B.M.M. Sokak Çocuklarını Araştırma Komisyonu’nun hazırladığı rapora göre, Şubat 2006’da 16 ayrı kentte okullarda şiddete dayalı 25 olayın meydana geldiği bildirilmiştir. Bu olaylarda yedi öğrencinin hayatını kaybettiği, 35 öğretmenin yaralandığı ve 34 gencin de gözaltına alındığı belirtilmiştir (106). Son dönemde medyada geniş yer

bulan bir diğer örnek ise, Samsun'da okula giderken öldürülen iki Anadolu Lisesi öğrencisidir. Yapılan inceleme; öğrencilerin, kız arkadaşlarına ilişkin bir problemten dolayı öldürüldüğünü ortaya çıkarmıştır (31). Diğer bir olay da 29 Mayıs 2006 tarihinde Ankara'da, iki lise öğrencisinin, kendilerine baskı yaptığı ileri sürülen bir kız öğrencinin ailesinden üç kişiyi planlı bir şekilde öldürmesi olayıdır. Bu olay ile gençler arasındaki şiddet, ailelere yöneltilerek yeni bir boyut kazanmıştır (107).

Ülkemizde okullarda şiddet olaylarıyla ilgili olarak yapılmış bazı çalışmalar incelendiğinde; Alikasifoğlu ve arkadaşları (2004) tarafından İstanbul'da yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin şiddet davranışını gösterme yaygınlığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin son bir yıl içinde %42'sinin en az bir kavga olayına karıştıkları belirtilmiştir (3). Milli Eğitim Bakanlığının 2003 yılında yapmış olduğu bir çalışmada ise, gençler arasındaki saldırganlık ve şiddet olayları daha çok adli kayıtlara geçmiş suç oranlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu açıdan erkek öğrencilerin adli kayıtlara geçmiş suç oranları %28.2 iken, kız öğrencilerde %1.5 olarak bulunmuştur. Aynı zamanda liselerde bu oran %14.3 iken ilköğretim okullarında %15.3 olduğu saptanmıştır (105).

Şiddete baş vurma ile kişilerin sürekli ya da durumluk öfke düzeyleri ve bu öfkeyi ifade ediş şekilleri arasında ilişki olduğu düşünölmektedir. Bireylerin öfkesini dışa vurma, içte tutma ve kontrol eğilimleri ile şiddete başvurma ilişkisi incelenmesi gereken önemli bir alandır. Gençlerin yaşadığı öfke duygusunun derecesi ve öfkenin ifade ediliş biçimi davranışları üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (7,136).

Ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi risk alma davranışlarının arttığı dönemler olarak görülmektedir. Ergenin şiddet davranışları göstermesine yönelik risk etkenleri çeşitlilik göstermektedir. Araştırmalar risk etkenlerinin ilk çocukluk yıllarından itibaren ortaya çıkabileceğini ve diğer gelişimsel dönemler içerisinde şiddet davranışlarında bulunma ve suç işleme biçimlerinde kendisini gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde şiddetin oluşumunda bireysel etmenlerin yanı sıra aile, arkadaş grupları, toplum, okul ve medyanın etkilerinden söz edilebilmektedir. Ayrıca şiddet kullanan ergenler genellikle diğer duygusal ve davranışsal problemlerle de karşı karşıya kalmaktadırlar (45).

1.2. ERGENDE ŞİDDET DAVRANIŞINI ETKİLEYEN

ETMENLER:

Şiddet davranışının nedenleri incelendiğinde, bu tür davranışların hem genetik hem de çevresel etkenlerin bir sonucu olduğu görülmüştür. Ergenlerde saldırganlık, şiddet ve suç işleme davranışlarına neden olan risk faktörlerinin neler olduğunu inceleyen araştırmacılar bu faktörleri şu şekilde sınıflandırmaktadırlar (32,33,36,39,57,101,121,139,147).

I. Bireysel Etmenler:

- Erken yaşlarda saldırganlık olaylarına karışma
- Şiddeti destekleyici inançlar
- Kişisel eğilim
- Sosyal becerilerden yoksunluk

II. Akran Etkisi:

- Olumsuz akran gruplarının etkileri

III. Ailenin Etkisi:

- Ana babaya ait problem davranışlar
- Ebeveynlerin sıcak ilgi göstermemesi/tıbbi yardım alması
- Çocuklara yönelik denetim eksikliği
- Çocuğun şiddete maruz kalması
- Yetersiz aile işlevleri

IV. Okulun Etkisi:

- Okula bağımlılığın az olması
- Akademik başarısızlık
- Belirli okul çevreleri

V. Toplumsal Yapının Etkisi:

- Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip insanların yoğunlaştığı yerleşim alanları
- Sık sık yer değiştirme
- Sık sık aile karışıklıklarının yaşanması
- Düşük sosyal ilişki
- Ekonomik olanakların azalması
- Ateşli silahlara erişim

VI. Medyanın Etkisi:

- Televizyonlarda şiddet eylemleri
- Bilgisayar oyunları

1.2.1 Bireysel Etmenler:

Ergenlik döneminde, kolaylıkla risk alma özelliği özellikle, diğer etkenlerle birleştiğinde şiddet için güçlü bir belirleyici olmaktadır. Umursamaz bir ergen, duygularını ifade etmede şiddet davranışını uygun bir araç olarak görebilir (89). Saldırganlık ise her ne kadar az bir etkiye sahip olsa da bireysel özelliklerin içinde yer almaktadır. Antisosyal davranış ve düşük zeka düzeyi, aşırı tepkisellik, empati eksikliği, hiperaktivite, dürtüsellik, dikkatsizlik gibi bazı bireysel faktörler şiddete başvurma ve maruz kalma riskini artırabileceği bilinmektedir (16).

Gelişim sürecinde olumsuz sosyal ve çevresel etkilere duyarlılığı artırabilen biyolojik ve psikolojik özelliklerin şiddete yol açabileceği ifade edilmektedir (69). Şiddetin içinde erken yaşlardan itibaren bulunmak, diğer yaşlarda şiddet ve suç dünyasında bulunmanın en güçlü işaretlerinden birisi olarak görülmektedir. Erken yaşlarda şiddetin içinde bulunmak, ergenlik döneminde suçlu davranışları ve planlanmış saldırı, silahlı soygun gibi ciddi şiddet suçlarıyla özdeşleştirilmiştir (69).

Cinsiyetin tek başına şiddet için önemli bir risk etkeni olduğunu ve erkeklerin kadınlara oranla şiddete daha yatkın olduklarını gösteren araştırmalar vardır (31). Kızlar ve erkelerde şiddete yönelik risk etkenleri de farklılık göstermektedir. Kızlar aile sorunları ve anne babalarıyla kopuk ilişkiler yaşama konusunda erkeklere göre daha duyarlı gözükümler (44).

Ögel, şiddet davranışının önde gelen risk faktörlerini; içine kapanık olmak, yoğun bir izolasyon içinde olmak, şiddete maruz kalmak, başkaları tarafından kolaylıkla kızdırılabilen bir yapıda olmak, aşırı alınganlık göstermek, kendisine rahat verilmediği veya haksızlık edildiğini düşünmek, okul başarısızlığının

düşüklüğü, öfke kontrolünün yetersizliği, geçmiş yaşamında şiddet davranışının varlığı, madde kullanmak, dürtüsel olmak, çok çabuk hayal kırıklığını yaşamak ve bunu tolere etmede başarısız olmak şeklinde belirtmektedirler (113).

1.2.2 Akran Etkisi:

Akran grupları ergenlikte oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü arkadaşlık ilişkileri ergenin yaşamında kendini kanıtlama için önemli bir kaynaktır. Gençler, yetişkinliğe yaklaştıkça akranların onayını kazanma isteği belirginleşir, akranların davranışı ve standardı onlar için önem kazanır. Arkadaşlık toplumsallaşma sürecinde önemlidir ancak gençlik döneminin özellikleri bu etkiyi artırmaktadır.

Zayıf sosyal bağlara sahip olan, yani uygun sosyal etkinliklerde yer almayan ve okulda popüler olmayan ergenler de, antisosyal, sapkın davranışlarda bulunan akran gruplarında yer alan ergenler kadar şiddet davranışına yönelme konusunda risk grubuna dahildir. Akranları tarafından reddedilen ve sevilmeyen ergenler, antisosyal ya da sapkın davranışları olan arkadaş gruplarınca kabul görebilirler. Çeteye dahil olma, şiddet riskini artırıcı faktörler arasındadır (89).

Çocukluk ve ergenlik döneminde olumsuz akran ilişkileri kapsamında değerlendirilen iki önemli durum, akran tarafından kabul edilmeme ve suçlu akranlarla ilişkilidir. Herrenkohl'a göre, ergenlikte şiddetin en güçlü belirleyicilerinden biri suç işleyen akranla bütünleşmektir (69). Şiddet uygulayan ya da şiddeti cesaretlendiren arkadaşlara sahip olmak, şiddet kurbanı olma ya da şiddet uygulama riskini artırmaktadır (86).

Ergenlerin genellikle suçlu akran gruplarına diğer akranlar tarafından reddedildikleri zaman katıldıkları bilinmektedir. Akran grupları tarafından reddedilme sosyal başarısızlık olarak görülmektedir. Akran kabulüne önem veren antisosyal ve saldırgan çocuklar kendilerine daha çok benzeyen diğer gruplara yönelmekte ve sonuçta şiddet davranışları ve suç içerikli davranışlarda bulunma olasılığı artmaktadır (20).

1.2.3 Ailenin Etkisi:

Toplumsallaşma etmenlerinden bir diğeri ailedir. Her ne kadar ailenin davranışa olan doğrudan etkisinin, ergenlik döneminde yerini akran etkisine bıraktığı ve böylece, aileyle ilgili pek çok risk faktörünün etkisini kaybettiği söylene de bu dönemde ebeveynlerin yeterli gözetimi yani ergen-ana baba ilişkileri önem kazanır (89).

Aile içindeki çocuklar olumlu ve olumsuz davranışların sergilendiği bir ortam içerisinde toplumsallaşabilirler (69). Kardeşler ya da anne babaları tarafından şiddet ya da diğer anti sosyal davranışların sergilendiği ailelerde büyüyen çocuklar şiddete daha çok karışmaktadırlar. Yapılan çalışmalar ihmal edilmiş ya da yok sayılmış çocukların şiddet dolu ve anti sosyal davranışlar için büyük risk taşıdıklarını göstermektedir. Çocuklarını ihmal eden ve onlarla ilgilenmeyen anne babalar çocuklarının gereksinimlerine karşılık vermemekte ve onlardan da herhangi bir şey istememektedirler (33).

Çocuğun etkinliklerini yakından izleyen ve olumlu sosyal ortam sağlayan ailelerin, sorunlu davranışlar gösteren bir çocuğa sahip olma olasılığı, çocuklarına fiziksel istismar uygulayan ya da çocuklarına saldırgan davranış modelleri

sağlayan anne babaların çocuklarına göre daha azdır. Çocukların etkinlikleriyle ilgilenmeme, iletişimsizlik, ailede saygı görmem, aşırı aile baskısı, tutarsız davranışlar ve uygulanan fiziksel cezalar saldırgan davranışları ve madde kullanımını artırır (20,28,32,152).

Son yıllarda yapılan araştırmalar (21,33,60,68,119,146), ailesel risk faktörlerinin şiddet davranışının gelişimiyle yakından ilişkili olduğunu ve ergende görülen şiddet davranışının aile işlevleri kapsamında incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu faktörler, sonraki dönemde saldırganlık ve suç işleme davranışlarının neden devam ettiğinin ve bazı gençler için şiddetin neden büyük bir risk faktörü olduğunu anlamının anahtarı olarak tanımlanmıştır.

Araştırmalar ergenlerin şiddet davranışı göstermesinde etkili olan ailesel faktörleri şu şekilde betimlemektedirler:

- a) Çocuk ve bakıcı ya da ebeveynler arasında sıcak ilişkinin olmaması
- b) Ana babaya ait problem davranışlar (cinayet ya da alkol ve uyuşturucu kullanımı) ya da ana babanın çocuk yetiştirme uygulamaları (çocuğun disiplini ve denetimi)
- c) Yetersiz aile işlevleri (iletişim, uyum ve aile üyelerinin çatışması ya da şiddet uygulaması)

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, ergenlik dönemindeki şiddet davranışının gelişimiyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar, aile içi ilişkilerde ilgisizlik, ihmal ve reddedilme yaşantıları olan çocukların antisosyal ve saldırgan davranışlar için büyük bir risk oluşturduğunu göstermektedir (33,37,147). İhmalkâr ya da ilgisiz ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına ve isteklerine karşı duyarsız bir şekilde davranan kişilerdir.

Ebeveynlerin terk etmesi ve iletişimsizliği, çocuğun psikolojik durumu üzerinde yıkıcı etkiler oluşturabilmektedir. Çocuk, ebeveyninden şekfat görmediği ve onların yakınlığını, sevgisini kaybettiği zaman acı çeker ve kendini güvensiz hisseder. Çocuk için genellikle hayatın anlamı olmaz ve umutsuzluk duyguları içindedir. Bu tip çocuklar kendilerini kontrol edemeyen ve hemen şiddete başvuran bir yapıdadırlar. Ayrıca ebeveynin çocuğa ilgisizliği sadece saldırgan davranışlara yol açmakla kalmaz aynı zamanda sonraki dönemde de çocuğun bir takım davranış problemleri yaşamasına neden olabilir (21,32). Bazı bulgular, ihmal edilen çocukların şiddet davranışlarını, fiziksel istismara uğrayan çocuklardan daha çok gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ihmal edilmiş çocuklar, saldırganlıklarını ie yöneltebilirler ve intihar girişiminde bulunabilirler (33). Diğer bir çocuk yetiştirme türü olan otoriter çocuk yetiştirme stilinde ebeveynler genellikle, bağırma, emretme, eleştirme gibi zorlayıcı anlamda kullanılan disiplin yöntemlerini kullanmaktadırlar. Ebeveynler etkisiz bir şekilde cezalandırma yöntemini kullanarak soğuk, reddedici ve sık sık aşağılayıcı bir tutum sergileyebilmektedir. Bu tip ailelerde yetişen gençlerin, karar verme ve düşüncelerini ifade etmede güçlükler yaşadığı ve öfke düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur (57). Yine bu ailelerde, ebeveynlerin katı fiziksel ceza kullanımının, gençlerdeki şiddet ve suç işlemeyi arttırdığı da gözlenmiştir (89).

Ebeveyn-ergen ilişkisinde tutarsız disiplinin kullanılması ve ebeveyn denetiminin ve kontrolünün düşük düzeyde olmasının ergenlerde görülen şiddet davranışı üzerinde açıklayıcı olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde Doğan tarafından 2001 yılında yapılan bir çalışmada, ergenin aile içinde tutarsız disiplin anlayışına maruz kalmasının, ergenin saldırgan davranış sergileme olasılığını

arttırdığı saptanmıştır. Aynı zamanda ergenin saldırgan davranış göstermesi ve ebeveynlerin alkolik ve ruhsal rahatsızlığının olmasının, aile içi çatışma ve geçim sıkıntısı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (30,71,93,139). Ayrıca ebeveynler, ergenlere olumlu sosyal davranışları kazandıramamaları ve diğerlerine karşı sergilemiş oldukları saldırgan davranışların ergenlere model olması yolu ile ergenlerdeki saldırgan davranışları desteklemektedirler (33).

Şiddet davranışının gelişimi ile yakından ilişkili bir diğer etmen de aile içindeki çatışmalı ortam ve düşmanca tutumdur. Aile içinde eşler arası şiddet, çocuğa kötü davranma ve ergenin ya da çocuğun şiddete maruz kalması ergenin şiddet davranışı gösterme olasılığını arttırmaktadır (24,33,80). Şiddet davranışı gösteren ergenler üzerinde yapılan boylamsal bir çalışmada, şiddete başvurma riskinin aile içi şiddet biçimlerinden (çocuğa kötü davranma, eşler arası şiddet ve fiziksel kavganın ve düşmanlığın bulunduğu aile ortamı) birine maruz kalan gençler için % 60, aile içi şiddetin iki türüne maruz kalan gençler için %73 ve aile içi şiddetin üç türüne maruz kalan gençler için %78 oranında arttığı belirlenmiştir (33). Ayrıca araştırmalar aile içinde şiddete maruz kalan ergenlerin öfke düşmanlık, depresyon ve somatizasyon gibi rahatsızlıkları yaşadıklarını ortaya koymaktadır (33,77).

Ülkemizde Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun 1998'de yapmış olduğu araştırmada ise, anne-babaları tarafından dövüldüğünü söyleyen çocukların şiddet davranışı gösterme düzeylerinin diğer gruptakilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır(13).

Ergenlerde şiddet davranışının gelişiminde aile ilişkilerinin önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Tolan ve arkadaşlarının 1997 yılında yapmış

oldukları bir çalışmada, aile işlevlerinin şiddet ve suç işleme davranışını yordadığı belirlenmiştir (147). Şiddet ve suç işleme davranışına karışan ve karışmayan ergenlerin aile işlevlerinin karşılaştırıldığı bir başka çalışmada ise, iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Şiddet ve suç işleme davranışına karışan ergenlerin ailelerinde, şiddet ve suç işleme davranışına karışmayanların ailelerine göre, ebeveyn-çocuk arasında düşük düzeyde bağlılık olduğu ve ergenin denetimi açısından problem yaşandığı belirlenmiştir (147). Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada ise, aile bireylerinin problem çözme konusunda yetersiz kalmasının ergenin yıkıcı davranışlar sergilemesinde önemli olduğu saptanmıştır. Ayrıca aile içinde davranış kontrolünde yaşanan problemlerin, ergenin saldırgan davranışlar göstermesinde ve sosyal sorunlar yaşaması üzerinde açıklayıcı olduğu ve ailenin genel işlevinde yaşanan problemlerin ergenin suça yönelik davranış problemlerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (10).

1.2.4 Okulun Etkisi:

Ergenlik döneminde ailenin yanı sıra okulun da ergen üzerinde önemli etkisi vardır. Okulda eğitimci, idari personel ve akran gruplarıyla önemli etkileşimlere girmektedir. Okulun yapısal özelliği, ergenlerin daha önce aileleri ile olan anlaşmazlıklarını tekrarlabilmektedir ve bu da yeni krizlere yol açmaktadır (38).

Ergenlik döneminde görülen şiddet davranışlarının artışı ile okullarda gözlenen şiddet suçlarının artışı arasında paralellik vardır (152). Okulda şiddet genellikle okul içinde, bahçesinde ya da servis aracı gibi okulla ilişkili diğer

alanlarda gerekleŒen Œiddet olarak tanımlanmaktadır. Anti sosyal davranıŒ sergileyen ergenlerde okulda dūŒuk baŒarı, okuldan kaçma en belirgin ortak özelliklerdir. Anti sosyal ergenler genellikle ders dıŒı etkinliklere katılmamaktadırlar ve genellikle okula karŒı tutumları olumsuzdur (152). 15 yaŒından önce eēitimini yarım bırakma yine bu ergenlerin özelliklerindedir (20). Okula daha az ilgi gösteren ve akademik performansı dūŒuk olan çocuklar sadece okul baŒarısızlıēı ve atılma riski deēil aynı zamanda suçlu akranlarla yakın olma ve Œiddet içeren anti sosyal davranıŒlara yönelme riskini de taŒımaktadırlar (69). İlkokul yıllarında baŒlayan baŒarısızlık daha sonraki Œiddet ve suç için artan risk etkenleri oluŒurmaktadır (20). Okul ile Œiddet davranıŒı arasındaki iliŒki incelendiēinde; okul ile ilgili faktörler arasında; dūŒuk dūzeydeki akademik baŒarı, okula olan baēlılık dūzeyinin dūŒuklūēu, okul koŒulları ve iklimi, çeteye katılmak sayılabilir.

Yapılan araŒtırmalar; dūŒuk dūzeydeki okul baēlılıēı ve baŒarısı ile suçluluk ve Œiddet davranıŒı arasında yakın iliŒki olduēunu gstermiŒtir. Hirschi'nin, 4 bin lise ērencisi üzerinde yapmıŒ olduēu bir alıŒmaya göre, bireylerin okul gibi geleneksel ve sosyal kurumlara olan baēlılıklarının zayıflaması ile onların suç iŒleme oranlarının artıŒ eēilimi göstermesi arasında iliŒki vardır (70). Gencin, kendisini akran grubuna ait olarak hissetmesi veya arkadaŒ grubunu temel referans olarak almaya baŒlaması, onun Œiddet ve suç yönündeki kiŒilik durumunu pekiŒtirici bir etki yapmaktadır. Aile iliŒkileri, okul davranıŒının problemlili olmasđ, madde kullanma ve suçlu davranıŒı gibi etkenlerin tümünün birlikte ergenlerin Œiddet davranıŒı ile ilintili olduēunu ileri sürmektedir.

Aynı şekilde, ekonomik olumsuzluklar ve gerilimli yaşam biçimleri de şiddet davranışının güçlü göstergeleri olarak saptanmıştır (58,129).

Okul ortamında ergenlerde görülen şiddet davranışına ilişkin çalışmalar gözden geçirildiğinde, ergenlerin şiddete başvurmada yetersiz okul yönetimi ve düzensizliğin olması, düşük düzeyde akademik başarı; öğrencilerin öğrenme problemleri ve eğitim düzeyinin düşük olmasını içeren değişkenlerin etkili olduğu görülmektedir (29,101,139). Ayrıca Dusenbury ve arkadaşları ergenlerin olumsuz akran gruplarına dahil olmasının ve akranlarca reddedilmesinin de gencin şiddet davranışının ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadırlar (39). Ayrıca ergenin mizacının zor olması, zayıf duygusal ve bilişsel gelişim, düşük düzeyde sosyal ilişki, alkol ve uyuşturucu kullanımı ergenin şiddet davranışı gösterme olasılığını artırmaktadır (41,131,139,151).

1.2.5 Toplumsal Yapının Etkisi:

Tezcan, şiddetin toplumsal bir sorun olduğunu, çevreden kaynaklandığını ve engellenme sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Tezcan, gelişmekte olan toplumlarda bireyin kendini gerçekleştirme ve geliştirme konularında kısıtlı olanaklara sahip olduğunu, bu durumun bireyin yaratıcılığını engellediğini ve bireyin kendini kanıtlamak için şiddete yönelmesine yol açtığını ifade etmektedir (145).

Ekonomik ve toplumsal değişimlerle, göçün yaşanmasıyla, büyük oranda parçalanmış ya da tek ebeveynli ailelerin bulunmasıyla, yetişkinlerin sosyal kontrol üzerinde etki sahibi olmayışıyla karakterize edilen toplumlar, düzensiz toplumlardır. Bu çevredeki ergenler yalnızca okul sonrası kendileri şiddet

uygulamayacak, aynı zamanda çevredeki yetişkinlerin ve çetelerin şiddetine uğrayacaktır. Bu ergenlerin yaşadığı çevrede okul dışı etkinlikler kısıtlıdır, iş olanakları azdır ve yaşadıkları yer bu tür olanakları onlara sunacak güce sahip değildir. Kısaca yoksullukla birlikte göç olayının yaşandığı, parçalanmış ailelerin yoğunlukta olduğu düzensiz çevre ergen şiddetini belirlemede güçlü bir risk faktörüdür (89).

Yaşanılan çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi, suç işleme oranları, silahlara ve uyuşturucu maddelere ulaşabilme kolaylığı, şiddete tanıklık etme, toplumda dolaylı yada doğrudan şiddete maruz kalma ve toplumsal düzenleme eksikliği ergenin şiddet davranışları üzerinde etkilidir (20,28,97). Yoksullukla birlikte göç olayının yaşandığı, parçalanmış ailelerin yoğunlukta olduğu düzensiz çevre ergen şiddetini belirlemede güçlü bir risk faktörüdür (89). Yoksulluk ve şiddet arasındaki ilişki karmaşık olmakla birlikte suç ve şiddet olayları yoksul çevrelerde daha yüksektir (33).

1.2.6 Medyanın Etkisi:

Medyada şiddetin mevcudiyeti çocuklar ve gençler arasında saldırganlık, antisosyal davranış ve şiddete başvurma konularına katkı sağlayan tek neden olmasa da müdahale edilmesi gereken önemli bir konudur. Televizyonda şiddet eylemleri izlemenin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağı ve davranışsal eğilimleri olan kişileri eyleme daha hazır hale getireceği belirtilmektedir. Medyada; şiddeti, problem çözmenin ve başkalarından üstün olmanın meşrulaşmış şekli olarak kullanılan kahramanları uzun süre izlemek şiddetin hedefleri gerçekleştirme ve problem çözmenin uygun bir yolu olarak

kabullenilmesine yol açmaktadır (4). Ayrıca, bilgisayar oyunlarında şiddete maruz kalmanın daha güçlü bir şiddet taraftarlığına ve empatiyi azaltmaya neden olduğu belirtilmektedir (55).

1.3 ADÖLESAN DÖNEM

Adolesan dönem, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilip gerçekte fiziksel, psikolojik ve sosyal olgunluğa erişmenin tamamlandığı bir dönemdir 1997 yılı Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünyada yaklaşık 1.3 milyar adolesan yaşamaktadır. 2003 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerine göre Türkiye nüfusunun da %19.7'sini adolesanlar oluşturmaktadır (65). Adolesan nüfusun büyüklüğü göz önüne alındığında; Adolesanı şiddetten koruyucu sağlık eğitimi ve hizmeti sunumunun ne denli önemli olduğu görülmektedir. Adolesanın içinde yaşadığı sosyal çevrenin ve ailesinin şiddet davranışlarının gelişiminde etkili olduğu bilinmektedir (145). Ebeveynlerin eğitim durumu yükseldikçe, şiddet içeren davranışlarda azalma olmaktadır. Adolesan dönemde sık olarak karşılaşılan; sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma, cinsellik ve istenmeyen gebelikler, ruhsal sorunlar, şiddete başvurma gibi sorunlarla sık karşılaşılmaktadır (98).

Şiddet davranışı için bir diğer yordayıcı değişken de öfke duygusudur. Engellenme, bireyde öfke duygusunu ortaya çıkarmakta ve saldırgan davranış için isteklilik meydana getirmektedir (101). Benzer şekilde literatürde de şiddet, saldırganlık ve suç işleme davranışları ile öfke arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar, öfke otomatik bir şekilde saldırganlık ve şiddetle birlikte ortaya çıkmasa da, çoğu kez saldırgan davranışı başlatıcı durumda olduğunu ortaya

koymakta, saldırganlık ve öfke arasında bağlantı olduğunu göstermektedir (111,128,130).

1.4 ÖFKE VE SALDIRGANLIK

Literatür incelendiğinde, öfke ve saldırganlık kavramlarının genellikle bir arada kullanıldığı görülür. Özmen, öfke ve saldırganlık kavramlarının sürekli bir arada kullanılmasının bu iki kavramın birbiriyle karıştırılmasına ve eş anlamlı kavramlar gibi algılanmasına neden olduğunu belirtmiştir (116). Fakat psikolojide ve diğer sosyal bilimlerdeki gelişmeler bu iki kavramın artık ayrı ayrı ele alınıp incelenmesini gerekli kılmıştır.

Bu iki kavram incelendiğinde öfke kavramının, engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama vb. gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye yada kişiye yönelik şu yada bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun olumsuz bir duygu olarak tanımlandığı görülmektedir (23).

Saldırganlık kavramı ise diğer bir canlı yada nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar olarak tanımlanmaktadır (22). Saldırganlığın ne olduğunu herkesin bildiği düşünülebilirse de hangi davranışlar saldırgan olarak değerlendirilmelidir? sorusunun yanıtı üzerinde bir anlaşmaya varılmış değildir. Davranışçı yada sosyal öğrenme yaklaşımlarının da tercih ettiği en yalın tanım "Saldırganlık başkalarını inciten yada incitebilecek her türlü davranıştır" biçiminde yapılabilir. Ancak bu tanım eylemde bulunan kişinin niyetini göz önüne almamaktadır. Bu nedenle saldırganlık; "başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış yada eylemdir" şeklinde tanımlanabilir (50). Tanım dikkate alındığında

öfke kavramının bir duyguyu, saldırganlık kavramının ise daha çok bir davranışı ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca bu iki kavramın her zaman birbirlerine eşlik etmesinin söz konusu olmadığını da vurgulamaktadırlar. Öfke duygusu ortaya çıktığı anda, bazı bireyler tepkilerini fiziksel yada sözlü saldırıda bulunarak ortaya koyarlar. Bazı bireyler ise, öfkelenedikleri zamanlarda edilgen ve dolaylı saldırganlığı tercih ederler yada geri çekilme davranışı gösterebilirler. Bu durum "öfke duygusunun her zaman saldırgan davranışa yol açar" biçimindeki yargının doğru olmadığını ortaya koyar. Öfke yaşantılarının sonucunda saldırganlığın ortaya çıkması beklenebilir, fakat saldırgan davranışlar tek seçenek değildir ve diğer davranış olasılıkları da bulunmaktadır. Bireyin öfkelenildiği zaman nasıl hareket edeceği bireyin o anda içinde bulunduğu konumu, konuyla ilgili genel durum, kültürel normlar, öfkenin şiddeti, benzer durumlarla ilgili daha önce geçirilen yaşantılar, öfke öncesi bireyin içinde bulunduğu durum gibi pek çok etmene bağlı olarak farklılık gösterir (116).

1.5 ÖFKENİN TANIMI, NEDENLERİ VE ANLAŞILMASI

Öfke, doyurulmamış isteklere, istenemeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen, son derece doğal, evrensel ve insani bir duygusal tepkidir. Öte yandan, belki de en zarar verici olabilen duygusal yaşantı olarak da tanımlanabilir. Kontrolsüz öfkenin hem birey hem de toplum üzerinde inanılmaz bir etkisi vardır. Öfke, genellikle suça ve şiddete yönelik davranışlarla ilgili olarak eş ve çocuk tacizi örneklerinde, toplu şiddet olgularında kendini göstermektedir (127). Bunun yanı sıra öfke, kişiler arası sorunlu ilişkilere, boşanmaya, çalışma yaşamında üretkenliğin ve işlevselliğin bozulmasına, fiziksel ve ruhsal sağlıkta

önemli sorunlara neden olabilmektedir (98). Günlük yaşam içinde sıklıkla bu duygu temelde en az iki kişinin mutsuzluğuna neden olmaktadır. Öfke, hem yöneldiği hedefi hem de kaynağını olumsuz bir yaşantı içine sokmaktadır. Burada öfkeyi yaşayan için öfkenin kontrolü, öfkenin yöneldiği kişi içinse gelen bu öfke ile nasıl baş edileceği önemli bir sorundur. Duygusal, fizyolojik ve bilişsel boyutlarda yaşanan öfkenin, yoğun ve istenmeyen etkileri göz önüne alındığında ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır (71,85).

Dilimizde tam bir benzerlik göstermeseler de kızgınlık ve öfke gibi kelimeler birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılmaktadır (18). Bu tanımlamalara düşmanlık, hiddet ve şiddet gibi kavramlarda eklenebilseler de aslında, saldırganlık olarak tanımlanabilecek şiddet durumları öfkenin davranışsal ve kontrolsüz olarak ortaya çıkması için kullanılırken, düşmanlık ise öfkenin daha çok kronikleşmiş halini işaret etmektedir. Literatürde; Berkowitz düşmanca ve saldırgan davranışları benzer olarak değerlendirir (15). Spielberger ve arkadaşları saldırganlığı öfkeden ve düşmanca duygu ve tutumlardan ayrı olarak değerlendirmektedirler (136). Yine Spielberger ve arkadaşları öfkenin orta şiddette bir rahatsızlık ve uyarılma halinden yoğun husumet ve saldırganlık durumuna kadar değişen yoğunluklarda yaşanabileceğini belirtmektedirler (137). Öfkenin en tehlikeli sonucu olan şiddet içerikli davranışların öfkenin yoğunluğu ile yakından ilgili olduğu açıktır. Öte yandan, öfke, diğer duygularda olduğu gibi yargılanamaz. Bireyler, duygularına göre davranıp davranamayacaklarına kendileri karar verirler. Öfkenin tüm olumsuz sonuçlarına karşın, aslında kişiyi uyarıcı korucu ve harekete geçirici olan işlevleri, bu duygusal yaşantının, yaşamın devamı için ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. Doğada bir çok canlının

yaşamını sürdürebilmesi için, kendisi için var olan tehditlere karşı uyarılması ve kendisini korumak, yaşamda kalabilmek ve türünü sürdürebilmek için saldırgan davranışlar gösterebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla öfke bir taraftan organizmayı bir problem olduğu konusunda uyarırken, diğer taraftan da organizmanın kendisine zara verici veya saldırgan davranış eğiliminin farkına varması konusunda etkin bir rol oynar (134). Öfkeyi ve günlük yaşamımızdaki işlevini daha iyi anlamamızı sağlayabilecek bazı özellikler aşağıda belirtilmektedir.

1.5.1 Öfke Nedir? Ne İşe Yarar?

Öfke son derece normal ve yaşamın sürdürülmesi için gerekli bir duygudur.

Öfke, duygusal bir tepkidir.

Öfke uyarıcı bir işarettir.

Öfke kişiyi tehditlere karşı uyarır ve kendisini korumasına olanak sağlar.

Öfke yeni öğrenmeler için bir motivasyon sağlar.

Öfke, sınırlandırılabilirdiği sürece sağlıklıdır ve işe yarar.

Öfke kontrol edilmediğinde kişinin kendisi ve çevresi için zararlı olabilir.

Öfkenin sağlıklı ve işe yarar olabilmesi için inkâr edilmemesi, bastırılmaması ve öncelikle kabul edilmesi, tanınması ve kontrollü bir biçimde ifade edilebilmesi gerekir.

1.5.2 Öfke Nedir ? Ne Değildir?

Öfke bir problem çözme aracı değildir.

Öfke bir öç alma veya intikam yolu değildir.

Öfke başkalarını suçlama biçimi değildir.

Öfke şiddet göstermek veya suç işlemek için bir neden değildir.

Öfke başkalarını kontrol etme yolu değildir.

Öfke bir haklı olma yolu değildir.

1.5.3 Öfkenin Diğer Duygular İle İlişkisi

Bilindiği gibi öfke ve diğer duygular arasında son derece karmaşık bir ilişki vardır. Öfkenin anksiyete, suçluluk, depresyon, bağımlılık ve cinsellikle ilgisi gösterilmektedir (17,26,48,124,142). Aslında kızgınlık, duygularının daha çok ikincil duygular olduğu, kırılma, alınma, gücenme, anlaşılmama, reddedilme, engellenme, korku, kaygı, hayal kırıklığı, yalnızlık gibi acı veren temel duygulara ikincil olarak oluştuğunun birey tarafından anlaşılması önemlidir (59). Öfke dile getirilmemiş veya anlaşılmamış, kabul görmemiş kızgınlıkların topluca yaşanması ve ortaya dökülmesi olarak da ortaya çıkabilir. Bazı durumlarda ise altta yatan depresyon, yas, bipolar bozukluklar, madde ve alkol bağımlı kişilerde ortaya çıkabilir. Saldırgan davranışlar söz konusu olduğunda ise artık kontrol kaybı söz konusudur. Öfke ve kızgınlık aslında içsel bir duygu iken, saldırganlık gibi yıkıcı davranışlar haline dönüşebilmektedir. Saldırganlık söz konusu olduğunda ise ortaya çıkan sonuçlar çok daha ciddi olmaktadır. Bu nedenle, öfkenin belki de en istenmeyen biçimde ifadesi olabilen saldırgan davranışların, öncelikle anlaşılması

ve sonuçlarının kontrolü için neler yapılması gerektiği konusunda çalışmalara ihtiyaç vardır.

Öfke ve düşmanca duygular ile ilgili yapılan bazı yayınlarda, bu duyguların daha çok öfkenin kronik bir durumda yaşanmasına işaret ettiği düşünülmekte ve hostilite ile saldırganlığın birbirine çok benzediği ifade edilmektedir (15). Hostil ve öfkeli bireyler ciddi sağlık sorunlarına ve özellikle kalp-damar hastalıkları, yüksek tansiyon, yorgunluk ve anksiyetenin eşlik ettiği psikosomatik bozukluklar, ülser ve baş ağrısı gibi ağrılara yatkın görülmektedir (43,52,143). Fredman, kolej yıllarında hostilite puanları yüksek olan bireylerin, 20 yıl sonra, diğerlerine göre yüksek kolesterolü, çok alkol ve sigara içen ve genellikle daha çok sağlık sorunu olan kişiler olduğunu göstermiştir (51).

1.5.4 Öfke Sırasında Ortaya Çıkan ve Öfkeyi Tanıtan Belirti ve İşaretler:

Aile içinde yaşanan öfke ve saldırganlık içeren davranışlara çocuklar ya kendileri doğrudan maruz kalmakta yada aile içinde ortaya çıkan şiddete tanık olmaktadır. Aile içi şiddet uygulayanların büyük bölümünün kendisi doğrudan şiddet gören çocuklar arasından değil, ana babaları arasındaki şiddete tanık olanlardan çıktığı görüşünün olmasına karşın çocuklukta şiddet içeren davranışlara maruz kalan bireylerin yetişkinlikte davranış bozuklukları gösterdikleri de görülmektedir. Bu bireylerin aynı zamanda kendi çocuklarına daha çok öfke ve saldırganlık içeren davranışlar gösterdikleri ortaya çıkmaktadır (35).

Öfke açıkça ve doğrudan gözlenebilen sözel ve davranışsal belirtiler yoluyla gösterilebileceği gibi, yine davranışsal ya da sözel olarak, doğrudan olmayan yollarla ifade edilebilir. Tokat atma, tekme atma, sırtına vurma, yüksek sesle konuşma, küfür etme ya da tehdit etme, aşırı eleştirel olma, hata arama, tartışmacı ve saldırgan bir tavır içinde olma, isim takma, suçlama, alay etme, dedikodu yapma, şüphencilik, önyargıyla yaklaşma, öfke nöbetleri geçirme gibi açıkça kişinin başkalarını incitmeyi ya da çevreye zarar vermeyi istediğini gösteren sözel ve fiziksel tacizde genellikle öfkenin doğrudan görülebilen belirti ve işaretleri olarak tanımlanabilmektedir (96).

Başkalarından uzak durma ve onlarla iş birliğini reddetme, sessizlik, unutkanlık, psikosomatik hastalıklar, depresyon ve suçluluk duyguları, kazaya yatkınlık, iş birliğine karşı direnç bağıllık davranışları, aşırı alttan alma, çekingen davranma, ağlama, şiddete ve suça yönelik fanteziler içinde bulunma, yoğun rahatsızlık ve stress altında olma duygusu, mutsuzluk ve gerginlik, gücengenlik ve ruhsal acı çekme duygularının varlığı gibi belirtiler ise öfkenin dolaylı olarak ifadesini içeren belirti ve işaretlerdir (67,96).

1.5.5 Öfke Yönetimi:

Öfke, işlevsel olabilen bir duygu olmasına rağmen belirgin geri dönülmez ve ceza gerektirir davranışların kökeninde yer alan bir duyguda olabilir. Bu nedenle yıkıcı öfkenin kontrol edilmesi gereklidir. Aşağıda de öfke ile niçin başa çıkılması gerektiği anlatılmaktadır (85).

1.5.5 1 Öfke İle Niçin Başa Çıkmalı?

Öfke uygun bir biçimde ifade edildiğinde son derece sağlıklı bir duygudur. Ancak tersi durumlarda yıkıcı etkilere yol açabilir. Öfke çocuk istismarı aile içi şiddet, fiziksel ve sözel taciz gibi sorunlarda görülebileceği gibi birçok sosyal ve kişisel problemin ortaya çıkışında da rol oynar (85). Öfke kişiler arası ilişkilerde problem yaşanan birçok durumda önemli bir etkidir ve bireylerin iş ve aile yaşantılarına ilişkin ciddi sorunlara ortaya çıkmasına neden olur. Öfke ile etkin bir biçimde baş edememe ve kısıtlı problem çözme becerileri nedeniyle birey sosyal ilişkilerden kaçınır (85). Öfke ile etkin bir biçimde baş edememe sonucunda kişilerde sigara kullanma, madde bağımlılığı ve yeme bozuklukları, depresyon gibi sorunlar açığa çıkabilir (85). Öfke kontrol etme ile ilgili sorunları olan bireyler sıklıkla diğer duygularını da uygun bir şekilde ortaya koyma güçlüğü çeker ve bu kişilerde gerginlik stres gibi ruh sağlığını tehdit eden kronik problemler ortaya çıkabilir (85). Uygun yollarla ifade bulamayan öfke saldırganlık ve düşmanlık duyguları kişilerde ciddi sağlık problemleri ortaya çıkarabilir. Özellikle immün sistem kalp damar hastalıkları mide bağırsak hastalıkları riski artar.

Öfkenin sağlıklı ve işe yarar olabilmesi için öncelikle varlığının kabul edilmesi ve tanınması gerekir. Öfkenin ifadesi kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Bazı kişiler bu tür duyguları sıklıkla bastırıp yok saymayı yada inkar etmeyi tercih ederken diğerleri bir süre bastırıp daha sonraları patlamalar şeklinde ifade eder. Bir kısım bireyde ise öfkeli davranmayı bir yaşam biçimi haline getirmiştir. Yukarıda sözü edilen davranışların varlığı genellikle öfke ile baş etmede kullanılan çözümlerin işlevsel olmadığını göstermekte ve bu tür

tepkiler çoğunlukla öfkeye işaret etmektedir. Bu biçimlerde ifade bulan öfkenin kişinin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilediği açıktır (85). Aslında öfkenin ifadesinde sadece ortaya koyma ya da bastırma tarzında iki seçenek yoktur. Kişilerin kendi öfkelerini, kaynaklarını ve öfkeyi ortaya koyma biçimlerini anlaması çok önemlidir. Ev ödevleri ve yaşantısal örnekler yoluyla bireylerin kendi öfkelerini tanıma ve anlama becerilerinin geliştirilmesine çalışılır. Öfkeli ve saldırgan davranışların bir problem çözme aracı, bir öç alma, intikam yolu olmadığına anlaşılmasına yönelik çalışmalar yapılır. Bu özelliklerinin farkına varan bireyler öfkeyi işlevsel olarak kullanabilmekte ve daha sağlıklı yollarla ifade etmeyi becerebilmektedirler. Genel olarak öfkenin uygun bir biçimde ele alınabilmesi konusunda yani öfke yönetiminde kullanılan yöntemler oldukça çeşitlidir (85). Burada önemli olan kişinin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılacak uygun yaklaşımının bulunmasıdır.

1.5.5.2 Öfkeyi Denetlemeye Yönelik Genel Öneriler:

- Kendi öfkenizi tetikleyen durumları ve öfkenizin biçimini tanımlayın.
- Kendi kendinizi sakinleştirmeye yönelik egzersizleri düzenli olarak yapın
- Derin nefes alın, sakinleştirmeye yönelik egzersizleri düzenli olarak yapın.
- Kendinize, sizi sakinleştirecek cümleler söyleyin.
- Kendinizi kontrol etme konusunda kararlı olun. Şiddete yönelik davranışları asla kabul edilebilir çözümler olarak değerlendirmeyin.
- Öfke duygusuna evet ancak bu duyguyla davranmaya hayır, bağırmanın, vurmuyun.
- Çevrenizdekileri, öfkelenmişinize dair bilgilendirin.

- Kendinize zaman tanıyın. Eğer mümkün ise kendinizi öfkeli bulunduğunuz ortamdan hemen uzaklaştırın ve sorunla ancak kontrolünüzü yeniden kazandığınızda uğraşın.
- Problemi açıklığa kavuşturmaya çalışın ve çözümleri aramaya odaklanın.
- Bol bol gülün ve espri yeteneğinizi kullanın. Olaya yeni bir bakış açısı ve yeni bir çerçeve kazandırın.
- Kişisel saldırılara cevap vermeyin kişiselleştirmekten kaçının (85).

Öfke davranışını kontrol etme yönündeki bir kısım çalışmalar basit davranışlar ve düşünceler üzerinde durmaktadır (6,88,92,108,156). Bu tür yöntemlerde, kişinin öfkeli ve saldırgan olabilen davranışlarını besleyen çevresel özelliklerinin değiştirilmesi daha uygun davranışların kazanılması, düşmanca ve suça yönelik fantezilerin azaltılması yada durdurulması, öfkenin kaynaklarının ve sonuçlarının kaydedilmesi, saldırgan davranışlarının dikkatinin dağıtılması yada espri yoluyla azaltılması gibi sonuçlar hedeflenmektedir. İstenmedik bir şekilde ortaya çıkan öfke davranışının engellenmesi, stressle baş etme, engellenme tahammüllerinin artırılması ve gevşeme egzersizi gibi yöntemler kullanılarak öfke davranışı kontrol edilmeye ve azaltılmaya çalışılmaktadır (91,103,110,138).

Öfke davranışlarının ortaya çıkışına kişiler arası ilişkiye ait birçok sorunun ve yetersiz problem çözüme becerilerinin etkili olduğu bilinmektedir. Bu durumda öfkeden korunmayı ve azaltmayı hedefleyen bazı yaklaşımlarda etkili iletişim becerileri güvengen (atılgan) davranışların kazanılması, sosyal beceri eğitimi, sosyal desteklerin kullanımı, problem ve çatışma çözümleri, sempatik olma ve duygusal kontrolün artırılması gibi kişiler arası ilişkilerde etkili olmayı kolaylaştıran beceri eğitimi önemsenmektedir (61,90).

Öfkenin azaltılmasında kullanılan bir diğer tür yaklaşım da düşünce-duygu ve davranış üçlüsüne müdahale eden, bilişsel yöntem ve tekniklerdir. Bu müdahalelerdeki temel amaç daha çok öfke davranışına ait gerçekçi ve fonksiyonel olmayan otomatik düşünceleri belirleyerek bunarı gerçekçi ve fonksiyonel olan alternatif düşüncelerle değiştirmeye ve denetlemeye yöneliktir (6,46,47).

Kişilerin kendi öfkelerini tanımalarının ve altta yatan bir takım nedenleri fark etmelerinin öfke kontrolünde önemli olduğu düşünülmektedir (100,143,144). Bu tür yöntemlerde, kişilerin bilinç altı duygu ve isteklerine ait iç görü kazanmaları suçluluk, yetersizlik, değersizlik gibi duygularını, önyargı gibi tutum ve davranışlarını fark etmeleri ve değiştirmeleri için çalışılır. Anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkiler örüntüsü, çocukta duygusal ve toplumsal davranışların oluşumunu sağlamaktadır. Ailenin sosyal yaşamı, çocuğun yaşlılarıyla ilişkisinin gelişiminde etkili olan duygusal ortamı içermektedir. Ailede öfke, şiddet, gerginlik taşıyan olumsuz bir duygusal ortamın varlığı, çocuğun da toplumsal ilişkilerinde olumsuz duygulanım göstermesine neden olur (74).

Kashani ve Confield, 1995 yılında yapmış oldukları bir çalışmada, 6–12 yaş arası çocukların aile fonksiyonlarını algılayışları ile kızgınlıklarını ifade etme biçimleri arasındaki ilişkiyi araştırmış olup; çocukların, kızgınlığı ifade etmeyi küçük yaştan itibaren öğrendiklerini bildirmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, dışa yönelik öfkenin ailede ve sosyal destek sisteminde bir problemin varlığına işaret ettiğini göstermiştir. Ayrıca bu çocuklar, ailelerini daha az uyumlu olarak algılamışlardır (80). Öfke duygusunun ifade edilmesinin öğrenmeye bağlı olması nedeniyle kişiden kişiye değiştiğini ve çocuğun öfkelenince göstermiş olduğu

davranışların, aileden ve çevreden öğrenilen davranışlar olduğunu ileri süren kaynaklar da vardır (11).

Ebeveynlerin öfkelerini ifade etme biçimleri ile çocuk-ebeveyn ilişkisi arasındaki bağ tam olarak tanımlanmamasına rağmen, bugüne kadar yapılan araştırmalar, öfke ile ardından gelen zorlayıcı ve zararlı ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu araştırmaların sonuçlarına göre ebeveynlerin çocuklarına karşı olan kontrolsüz öfkeleri, kuvvetli bir şekilde çocuğun fiziksel şiddete başvurusuyla da ilişkili görülmektedir (54,84,126). Rodrigez ve Green 1997 yılında yapmış oldukları bir araştırmada; çocukların şiddete başvurmada, öfke ifade şekillerinin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Ailenin sınırlı öz denetiminin, katı disiplininin ya da yüksek öfke düzeyinin majör risk faktörleri olduğu belirtilmektedir (83). Bilişsel kuramlar, saldırgan düşüncelerin öğrenmeyle elde edilmiş olduğunu ve öfkenin sonucu olarak saldırgan ve şiddet davranışının ortaya çıktığını vurgulamışlardır (5,120). Yapılan bir araştırmada saldırgan ve öfkeli çocukları, saldırgan ve öfkeli yetişkinlerin yetiştirmiş olduğu saptanmıştır (135). Benzer şekilde ülkemizde yapılan bir çalışma, anne-babaların saldırganlıkları ile ergenlerin saldırganlıkları arasında ilişki olduğunu ve anne-babaların saldırganlık düzeyi arttıkça ergenlerin saldırganlık düzeylerinin de arttığını ortaya koymaktadır (79). Masalcı'nın yapmış olduğu bir çalışmada; babanın kızdığı andaki davranış tarzı ile çocuğun saldırganlık davranışı arasında ilişki olduğu saptanmıştır (99). Buna göre, çocuğuna kızdığı anda onu döven, tehdit eden, yaptığından yanlış olduğunu açıklamayan ve ayrıca onunla konuşmayan babaların çocuklarının yansıtılmış, kendine dönük saldırganlık gösterdiği bulunmuştur. Gerçekte çocuğa karşı öfke,

ebeveyn çocuk ilişkisinde hem ortak bir duygusal yaşantı, hem de çocuk ebeveyn ilişkisinde yüksek riskli davranış olarak tanımlanmaktadır (83).

Ailede sorunlar, çatışma huzursuzluk ve kavga ile çözümleniyorsa çocuk da sorunlarını çözerken aynı yolları kullanacaktır. Anne babanın öfkeli olması, çocuğun davranışlarına ve duygulanımına etki etmektedir. Çocuğun bu ortamda büyümesi, çocuğun öfke, korku ve üzüntü duygularını yaşamasına neden olur. Ailedeki çatışmalarda stres düzeyi yükselen çocuk, yaşamında karşılaştığı benzer durumlarda benzer davranışlarda bulunabilmektedir (62). Çocuklar belirli bir biyolojik temelle dünyaya gelseler de bir olaya duygusal olarak nasıl tepki vereceklerini ve günlük yaşamlarında diğer insanlara karşı nasıl davranacaklarını en yakın çevreleri olan ailelerinden öğrenmektedirler. Ebeveynler çocuklarının kişiliğinin gelişiminde tümüyle etkili olmasalar da çocuklar; tutum, inanç, önyargı ve davranış gibi birçok önemli özellikleri aile içinde kazanmaktadırlar (104).

Ergenlerde görülen şiddet, o andaki ve gelecekteki olası sonuçlarından dolayı kaygı vericidir. Şiddetin tanımını oluşturan öğelere baktığımız zaman; şiddet, tehdit edici, tehlikeli ve sıkça zarar verici öğeleri içerir (82). Bu yüzden şiddete maruz kalan kişilerin o andaki sağlıklarını ve iyilik hallerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu doğrultuda ülkemizde Kepenkçi ve Çımkır tarafından yapılan çalışmada, okulda zorbaca davranış ve şiddete maruz kalan lise öğrencilerinin kendilerini psikolojik açıdan mutsuz, üzüntülü ve öfkeli hissettikleri ve düşük düzeyde benlik algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra okula devam etmeme, okuldan hoşlanmama, yalnızlık ve yalıtım gibi sosyal uyumda zorluklar yaşadıkları ve son olarak da yüksek düzeyde kaygı, depresyon ve intihar düşüncelerini içeren psikolojik sıkıntılar çektikleri

saptanmıştır (118). Ayrıca şiddete kurban olmak veya tanıklık etmek, ergenlerin kişilerarası iletişimde ortaya çıkan çatışmaları, şiddete dayalı olmayan yollarla çözmek yerine şiddeti kullanarak çözmelerine neden olmaktadır (3). Yapılan bazı araştırmalarda şiddete başvuran ergenlerin, gelecekte de bu tür ve suça yönelik davranışlar sergiledikleri bildirilmiştir. Bu gençlerin yetişkinlik dönemlerinde de suç işleme eğiliminde oldukları bulunmuştur (118).

1.6 GENÇLERİN ŞİDDETEN KORUNMASI

Kişiliğin oluşmasında önemli olan çevresel etkenlerden biri ailedir. Aile bireyin kişilik gelişimi ve davranışlarının biçimlenmesinde fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de etkili bir kurumdur (25,56). Gelişim üzerinde önemli etkilere sahip olabilen ailenin, ergenlerde şiddete yönelik davranışların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir (73).

Araştırmalar, ebeveynlerin psikolojik probleme sahip olması, ebeveyn ile çocuk arasında şefkatin olmaması, çocukların aile içinde şiddete maruz kalması ve yetersiz aile işlevleri gibi ailesel risk faktörlerinin ergenin şiddet davranışı göstermesinde önemli olduğunu belirtmektedirler (21,33,60,68,146). Bu tip aile ortamlarında yetişen ergenler aile içinde şiddeti bir problem çözme mekanizması olarak öğrenmekte ve şiddet davranışını aile dışındaki yaşantılarında da gösterebilmektedirler (117).

Şiddetin yaygın olarak görüldüğü yerlerden biri olan okullar aynı zamanda şiddeti önleyici ve koruyucu rehberlik çalışmalarının yapılabilmesi açısından uygun konumda olan kurumlardır. Gençler okul dışındaki alışkanlıklarını okul içinde de sürdürme eğiliminde olduğundan okullar, saldırganlık ve şiddetle ilgili

sorunlarda aileler, toplum kuruluşları ve gençlik servisleri ile işbirliği içinde çalışmak durumundadırlar (21,125). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birimi bireyin çevresiyle dengeli ve sağlıklı uyum yapabilmesini sağlayarak bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmayı amaçlamalıdır. Çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan şiddet ve saldırganlık davranışı, kişinin çevresiyle problemler yaşamasına neden olmaktadır. Bu da hem şiddete başvuran hem de şiddete maruz kalan ergenin gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Güncel bir konu olan şiddetin önlenmesinde okul psikolojik danışmanlarının önleyici, düzeltici ve çare bulucu çalışmalar yapması gerekmektedir (41). Aslında ergenlerdeki sosyal olmayan davranışları önlemek ve olumlu sosyal davranışlar kazandırmak okul psikolojik danışmanlarının amaçlarından biridir. Ekolojik bakış açısına göre, gençlerde görülen şiddetin çoğul etiyojolojiye sahip olması nedeniyle okul, aile ve toplumun bir arada olduğu kapsamlı çalışmaların etkili önleme çalışmalarını için gerekli olduğu vurgulanmaktadır (125).

Bu bağlamda okul psikolojik danışma uygulamalarında, ebeveynlerin de dahil olduğu şiddeti önleme programlarının hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır. Şiddete ilişkin ailesel risk faktörleri anlaşıldığı zaman, ailelerin şiddete yol açan riskli davranışları azaltılabilir. Ayrıca ailelerin, ergenlerde olumlu sosyal davranışın gelişimini sağlayacak becerileri kazanmaları ve bu konuda gerekli sorumlulukları almaları sağlanabilir. Konu ile ilgili olarak yapılacak araştırmalardan elde edilecek veriler ışığında, şiddetin gelişimsel döngüsüne müdahale edilerek ülkemizde acil bir şekilde ihtiyaç duyulan ailelere yönelik uygun önleme ve müdahale programlarının hazırlanması gerekmektedir. Özetle,

ergenlerde görülen şiddet davranışının ailesel risk faktörlerinin belirlenmesi, şiddetle baş etme için sadece okul ortamında değil, ailelere yönelik de bazı çalışmaların yapılmasına da ihtiyaç vardır.

Şiddet davranışının erken yaşlarda veya çocukluk döneminde ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde de devam eden ve giderek kronikleşme eğilimi gösteren bir fenomen olduğu gerçeği temel alındığında, şiddet davranışını önlemeye yönelik çabaların özellikle, çocukluk döneminde yoğunlaştırılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Bu dönemlerde ortaya çıkan antisosyal veya agresif kişilik yapısının, olumlu sosyalleşme süreci ile giderilmesi veya azaltılması mümkündür. Diğer bir deyişle, bu süreçte etkili bir müdahalenin ve çocuğu izlemenin olumlu sonuçlar ortaya koyacağı inkâr edilemez. Bu sebeple ailelerin, çocuklarının küçük yaşlardan itibaren, öz denetim ve empati yeteneğinin gelişiminde aktif bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Ayrıca, ailelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları, akademik başarısızlıkları ile ilgilenmeleri ve çocuklarına yönelik olarak yeterli düzeyde koruyucu ve kollayıcı bir tutum içinde olmalarının, onların şiddet yönelimlerini önemli ölçüde azaltacağı öngörülebilir. Bu çerçevede bazı ailelerin, antisosyal eğilim sergileyen çocuklarının, başarılı ve olumlu bir sosyalleşme sürecini yaşayabilmeleri için uzman desteği almaları gerekmektedir.

Bu çalışmada; gençler arasında can ve mal güvenliğini tehdit eden bir boyuta ulaşan şiddetin sebeplerini incelemek ve okullardaki şiddet eylemlerinin nasıl önlenebileceği veya engellenebileceği konusunda tespitler de hedeflenmektedir. Bu çerçevede şiddet olaylarının tümünün sadece bireysel faktörlerle ilişkili olmadığı; aile, akran ve okul gibi sosyal değişkenlerle de yakından ilişkili olduğu varsayımından hareketle şiddetin çok yönlü bir açılımı

ortaya konulmaya çalışılacaktır. Okullarda şiddeti önleme veya engellemeye ilişkin stratejilerin geliştirilmesinde, okul dışında çok sayıda aktörün (aile, medya, sivil kuruluşlar, polis teşkilatı v.b) de bu sürece dâhil edilmesini gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışma; Elazığ ilinde gençlerde şiddete başvurma ya da maruz kalma sıklığı, etkileyen faktörler ve öfke ile ilişkisini saptamak amacıyla yapılmıştır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın yapıldığı dönemde Elazığ il merkezinde toplam 35 lise ve bu liselerde okuyan toplam 22 480 öğrenci vardı. İl merkezinde bulunan tüm liseler araştırmanın kapsamına alındı. Örnekleme alınacak bireylerin hesaplanmasında; (Evrendeki birey sayısı bilindiğinden) $n = Nt^2pq / d^2(N-1) + t^2pq$ formülü kullanıldı. Bu formülde (çalışmada kullanılacak değerler parantez içinde verilmiştir);

N : Evrendeki birey sayısı (22 480)

n : Örnekleme alınacak birey sayısı (1463)

p : İncelenen olayın görülüş sıklığı (olasılığı) (%30=0.30)

q : İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (olasılığı) (%70=0.70)

t :Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer (2.59)

d :Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen \pm sapma (%3=0.03)'yı göstermektedir.

Her liseden şubeler randomize yöntemle seçildi ve araştırmanın yapıldığı dönemde örnekleme alınan şubelere devam eden 1463 öğrenciden 1451 öğrenciye ulaşıldı. Cevaplılık oranı %99.2 oldu.

Gerekli izinler alındıktan sonra araştırmanın ön uygulaması bir lisede 40 öğrenci üzerinden yapıldı ve soruların anlaşılır olup olmadığı ya da yanlış anlaşılan soruların bulunup bulunmadığı saptanarak gerekli düzenlemeler yapıp anket formuna son şekli verildi.

Örnekleme alınan sınıflara araştırmacı tarafından daha önceden hazırlanmış ve genelde çoktan seçmeli sorulardan oluşan bir anket formu, sınıfta

öğretmen ya da idarecilerin olmadığı bir ortamda gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra direkt gözlem altında uygulandı. Anket formundaki sorular 3 bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde; kişilerin sosyo-demografik özelliklerini saptayacak sorular, ikinci bölümde; şiddete başvurma ya da maruz kalma sıklığı ile bu sıklığı etkileyen faktörler, üçüncü bölümde ise kişilerin öfke düzeylerini ölçecek bir standart soru takımı kullanıldı. Spielberg tarafından 1983 yılında öfke yaşantısının ifadesi ve kontrolüne yönelik davranışları ölçmek amacıyla geliştirilmiş Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Envanteri kullanıldı (118). Bu ölçekte Spielberg tarafından STAS (The State Trait Anger Scale) adıyla öfke ifadelerinin tanımlanacağı bir parametre (Sp) oluşturulmuştur (118). Ölçeğin Türkiye için geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, 1994 yılında A.Kadir Özer tarafından, Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) adıyla yapılmıştır (137).

Beş alt ölçekten oluşan bu ölçek ile bir yandan bireyin belli durumlarda ya da genelde yaşadığı öfke duygusunun derecesini, diğer yandan da öfkenin ifade ediliş biçimini ölçmek amaçlandı. Durumluk öfke ölçeği ile bireyin belli bir durumda yaşadığı öfke düzeyini, Sürekli Öfke ile ise bireyin genelde öfke yaşama eğilimi ölçüldü. Diğer üç ölçekte de bireyin öfkesini dışa vurma, içte tutma ve kontrol eğilimleri değerlendirildi.

Bu ölçek bireyin kendi kendine yanıtlayabileceği, 34 maddelik, ergen ve yetişkinlere uygulanabilir bir ölçektir. Bireyden kendisi için uygun gelen ifadeleri, Sizi ne kadar tanımlıyor?" sorusuna yanıt olacak şekilde "Hiç", "Biraz", "Oldukça" ve "tümüyle" seçeneklerinden birini işaretlemesi istendi. "Hiç tanımlamıyor" yanıtına 1, "Biraz tanımlıyor" yanıtına 2, "Oldukça tanımlıyor" yanıtına 3 ve "Tümüyle tanımlıyor" yanıtına 4 puan verildi. Ölçekte

her bir alt test için 6 toplam puan elde edildi. Ölçekteki ilk 10 madde, Sürekli Öfke Ölçeğinin maddeleri idi. Öfke tarz ölçeğinin Öfke İçte alt ölçeği puanı, 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31 no'lu maddelerin toplanmasıyla, Öfke Dışa alt ölçeği puanı, 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 no'lu maddelerin toplanmasıyla; Öfke Kontrol alt ölçeğinin puanı ise 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 no'lu maddelerin toplanmasıyla elde edildi. Sürekli öfkeden alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunun; Kontrol Öfke ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kontrol edilebildiğinin, Öfke-Dışa Ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunun ve Öfke-İçte Ölçeğindeki yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunun göstergesi olarak kabul edildi.

Araştırmanın saha çalışması Eylül- Kasım 2007 tarihleri arasında yapıldı.

Elde edilen veriler SPSS programına kaydedilerek hata kontrolleri, tabloları ve istatistiksel analizleri bu program aracılığıyla yapıldı. İstatistiksel analiz yöntemi olarak X^2 testi, Student's t testi ve ANOVA testi kullanıldı. Ortalamalar standart sapmalar ile birlikte verildi. İstatistiki anlamlılık için eşik değeri $p<0.05$ olarak kabul edildi.

3. BULGULAR

Araştırmaya alınan öğrencilerin %50.7 si (n=736) kız, %49.3'ü (n=715) erkek olup, yaş ortalaması 15.33'dir. Öğrencilerin %19.1'i (n=277) geniş aile, %80.9'u (n=1174) ise çekirdek aileye sahiptir. Öğrencilerin %52.9 (n=767)'unun kendisine ait odası var iken, %47.1 (n=684)'inin kendisine ait odası yoktur. %1.1 (n=16)'i Üst Sosyo Ekonomik Düzey (SED), %80.9 (n=1174)'u Orta SED ve %18.0 (n=261)'i Alt SED sahiptir. Öğrencilerin %90.8 (n=1218)'i harçlığını ailesinden aldığını belirtirken, %6,5 (n=94)'i herhangi bir işte çalıştığını, %2.7 (n=39)'si ise burs aldığını belirtmiştir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine ve sınıflara göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1- Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Ve Sınıflara Göre Dağılımı

Değişkenler	Sayı	(%)
Okul Türü		
Normal lise	916	(63.1)
Meslek lisesi	362	(24.9)
Anadolu lisesi	149	(10.3)
Fen lisesi	24	(1.7)
Toplam	1451	100.0
Sınıflar		
9.Sınıf	384	(26.4)
10.Sınıf	392	(27.2)
11.Sınıf	336	(23.1)
12.Sınıf	339	(23.3)
Toplam	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin halen birlikte yaşadıkları kişilere göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Halen Birlikte Yaşadıkları Kişilere Göre Dağılımı

Birlikte Yaşadıkları Kişiler	Sayı	(%)
Evde ailemle	1227	(84.6)
Evde arkadaşımle	30	(2.1)
Akraba yanında	36	(2.5)
Öğrenci yurdunda	114	(7.9)
Diğer	44	(3.0)
TOPLAM	1451	100.0

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin % 6.5 (n= 94)’i gelir getirici herhangi bir işte çalışmaktadır.% 21.3’ü eve ek gelir getirmek için, % 56.3’ ü ise harçlığını çıkarmak için çalışmaktadır.

Çalışmaya alınan öğrencilerden gelir getirici bir işte çalışanların yaptıkları işe göre dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3-Çalışmaya Alınan Öğrencilerden Gelir Getirici Bir İşte Çalışanların Yaptıkları İşe Göre Dağılımı

Çalıştıkları işler	Sayı	(%)
Bilgisayarcı	8	(8.5)
Host	3	(3.2)
Marangoz	5	(5.4)
Lokanta	13	(13.9)
Market-Esnaf	36	(38.3)
Amele-İşçi	15	(15.9)
Çaycı	8	(8.5)
Besici	2	(2.1)
Tesisatçı	4	(4.2)
TOPLAM	94	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin Elazığ'a gelmeden önce yaşadıkları yerlere göre dağılımı Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Elazığ'a Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı

Elazığ'a Gelmeden Önce Yaşanılan Yer	Sayı	(%)
Doğduğumdan beri burada yaşıyorum	969	(66.8)
Başka bir il merkezinde	216	(14.9)
Başka bir ilçede	110	(7.6)
Başka bir köyde	119	(8.2)
Yurt dışında	9	(0.6)
Birden çok değişik yerde	28	(1.9)
Toplam	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerden Elazığ'a göçle gelenlerin göçle ilgili duygularına göre dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5-Çalışmaya Alınan Öğrencilerden Elazığ'a Göçle Gelenlerin Göçle İlgili Duygularına Göre Dağılımı

Göçle İlgili Duygular	Sayı	(%)
Burada çok arkadaşım oldu çok mutluyum	217	(45.0)
Buranın olanakları geldiğim yere göre daha iyi alışmaya çalışıyorum	156	(32.3)
Geride kalan ailemi ve arkadaşlarımı özledim	66	(13.7)
Buraya uyum sağlayamadım. Kendimi mutsuz, dışlanmış ve yalnız hissediyorum	24	(5.0)
Burada kendimi öfkeli ve gergin hissediyorum	19	(4.0)
Toplam	482	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerin eğitim durumuna göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Ebeveynlerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Baba		Anne	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Okur-yazar değil	59	(4.1)	296	(20.4)
Sadece okur-yazar	88	(6.1)	257	(17.7)
İlkokul mezunu	391	(26.9)	498	(34.3)
Ortaokul mezunu	272	(18.7)	144	(9.9)
Lise mezunu	373	(25.7)	166	(11.4)
Üniversite mezunu	244	(16.8)	85	(5.9)
Bilmiyorum	24	(1.7)	5	(0.4)
Toplam	1451	100.0	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerin bazı alışkanlıkların göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Ebeveynlerin Bazı Alışkanlıklarına Göre Dağılımı

Değişkenler	Baba		Anne	
	Sayı	(%)	Sayı	%
Sigara				
İçen	685	(47.2)	206	(14.2)
İçmeyen	766	(52.8)	1245	(85.8)
Toplam	1451	100.0	1451	100.0
Alkol				
İçen	154	(10.6)	10	(0.7)
İçmeyen	1297	(89.4)	1441	(99.3)
Toplam	1451	100.0	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerinin birlikte yaşama durumlarına göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Ebeveynlerinin Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı

Ebeveynlerin Birlikte Yaşama Durumu	Sayı	(%)
Birlikte yaşıyorlar	1310	(90.3)
Evlilydiler şimdi ayrı yaşıyorlar	54	(3.7)
Annem öldü üvey annem var	10	(0.7)
Babam öldü üvey babam var	33	(2.3)
Hiç evlenmediler	2	(0.1)
Diğer	42	(2.9)
TOPLAM	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynlerinin ilişkilerinin nasıl olduğu konusundaki düşüncelerine göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Ebeveynlerinin İlişkilerinin Nasıl Olduğu Konusundaki Düşüncelerine Göre Dağılımı

Ebeveynlerin İlişki Durumu	Sayı	(%)
Genellikle iyi anlaşılır	996	(68.6)
Arada bir anlaşmadıkları olur, fakat konuşarak sorunu çözerler	212	(14.6)
Arada bir tartışır, birbirlerini sözlü uyarırlar	117	(8.1)
Sık sık tartışır	110	(7.6)
Ara sıra kavga edip, birbirlerini döverler	9	(0.6)
Sık sık kavga edip birbirlerini döverler	7	(80.5)
TOPLAM	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin babalarının annelerini dövme durumlarına göre dağılımı Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo10-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Babalarının Annelerini Dövme Durumlarına Göre Dağılımı

Babasının Annesini Dövme Durumu	Sayı	(%)
Ara sıra döver	183	(12.6)
Sık sık döver	20	(1.4)
Her zaman döver	26	(1.8)
Dövmez	1222	(84.2)
TOPLAM	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerden anneleri ile babaları arasındaki şiddet içeren kavgalardan etkilenme durumlarına göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11-Çalışmaya Alınan Öğrencilerden Anneleri İle Babaları Arasındaki Şiddet İçeren Kavgalardan Etkilenme Durumlarına Göre Dağılımı

Etkilenme Durumu	Sayı	(%)
Çok kötü etkileniyor, uzun süre etkisinden kurtulamıyorum	79	(34.5)
Etkileniyorum, fakat çabuk unutuyorum	41	(17.9)
Araya girip engellemeye çalışıyorum	21	(9.1)
Beni fazla ilgilendirmiyor	69	(30.3)
Normal karşılıyorum, her ailede olabilir	19	(8.2)
TOPLAM	229	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin “hoşa gitmeyen yada hatalı bir davranışınız karşısında anne ve babanız nasıl davranır?” sorusuna verdikleri yanıtlara göre dağılımı Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin “Hoşa Gitmeyen Yada Hatalı Bir Davranışınız Karşısında Anne ve Babanız Nasıl Davranır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Göre Dağılımı

Anne ve Baba Davranışı	Sayı	(%)
Davranışımın hatalı yönünü açıklar ve ikna eder	774	(53.3)
Sert bakar	98	(6.8)
Sözlü uyarır, azarlar	366	(25.2)
Korkutur, tehdit eder	151	(10.4)
Ceza verir	36	(2.5)
Döver	26	(1.8)
TOPLAM	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin en çok izledikleri televizyon programlarının dağılımı Tablo 13’te , en çok izledikleri çizgi filmlerin dağılımı Tablo 14’de ve en çok dinledikleri müzik türlerine göre dağılımı ise Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 13-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin En Çok İzledikleri TV Dizilerinin Dağılımı

TV’de En Çok İzlenen Diziler	Sayı	(%)
Macera	499	(34.4)
Duygusal	490	(33.8)
Komedi	240	(16.5)
Mafya	85	(5.9)
Belgesel	47	(3.2)
Korku	81	(5.6)
Spor	6	(0.4)
Yarışma	3	(0.2)
TOPLAM	1451	100.0

Tablo 14-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin En Çok İzledikleri Çizgi Filmlerin

Dağılımı

En Çok İzlenen Çizgi Filmler	Sayı	(%)
Pocemon	296	(20.3)
Tom ve Jerry	501	(34.5)
Scooby Doo	185	(12.7)
Cedric	178	(12.3)
Bugs Bunny	114	(7.9)
Şirinler	27	(1.9)
Çakmaktaş	4	(0.3)
Casper	11	(0.8)
Temel Reis	5	(0.3)
Cevapsız	130	(9.0)
TOPLAM	1451	100.0

Tablo15-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin En Çok Dinledikleri Müzik

Türlerine Göre Dağılımı

En Çok Dinlenen Müzik Türü	Sayı	(%)
Türkçe Pop	660	(45.5)
Yabancı Pop	182	(12.5)
Arabesk	356	(24.5)
Türk Sanat Müziği	101	(7.0)
Halk Müziği	66	(4.5)
Fantazi Müziği	68	(4.7)
Özgün Müzik	14	(1.0)
Dinsel Müzik	4	(0.3)
TOPLAM	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hayatları boyunca kavga etme durumunun dağılımı Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Hayatları Boyunca Kavga Etme Durumunun Dağılımı

Kavga Etme Durumu (n=1451)	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek			
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Hiç kavga etmedim	191	(26.0)	117	(16.4)	308	(21.2)
Evet eskiden 1-2 kez kavga ettim	285	(38.7)	261	(36.5)	546	(37.7)
Eskiden çok sık kavga ederdim, ama şimdi etmiyorum	34	(4.6)	88	(12.3)	122	(8.4)
Ara sıra gerekirse kavga ederim	198	(26.9)	219	(30.6)	417	(28.7)
Evet halen sık sık kavga ederim	27	(3.7)	25	(3.5)	52	(3.6)
Diğer	1	(0.1)	5	(0.7)	6	(0.4)
TOPLAM	736	50.7	715	49.3	1451	100.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin ebeveynleri tarafından dövülme durumlarına göre dağılımı Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Ebeveynleri Tarafından Dövülme Durumlarına Göre Dağılımı

Ebeveynlerin Dövme Durumu	Baba		Anne	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Ara sıra döver	167	(11.5)	239	(16.5)
Sık sık döver	119	(8.2)	47	(3.2)
Her zaman döver	12	(0.8)	12	(0.8)
Dövmez	1153	(79.5)	1153	(79.5)
TOPLAM	1451	100.0	1451	100.0

Kız öğrencilerin %47.4 (n=349)’ü okullarda şiddet gözlemediğini, %34.5 (n= 254)’i okullarda şiddet gözlemediğini ve %18.1 (n=133)’i ise çok nadir olarak küçük olaylar gözlemediğini belirtmiştir. Erkeklerin ise %55.4

(n=396)'ü şiddet gözlemlemediğini, %32.3 (n=231)'ü şiddet gözlemlediğini ve %12.3 (n=88)'ü çok nadir olarak küçük olaylar gözlemlediğini belirtmiştir.

Çalışmaya alınan öğrencilere yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel şiddet uygulayan kişilerin dağılımı Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18-Çalışmaya Alınan Öğrencilere Yaşamlarının Herhangi Bir Döneminde Fiziksel Şiddet Uygulayan Kişilerin Dağılımı

Fiziksel Şiddet Uygulayan Kişilerin Dağılımı (n=1451)	Evet		Hayır	
	Sayı	(%)	Sayı	%
Anne	298	(20.5)	1153	(79.5)
Baba	303	(20.5)	1153	(79.5)
Abla, ağabey, kardeş	227	(15.6)	1224	(84.4)
Arkadaş	190	(13.1)	1261	(86.9)
Öğretmen	431	(29.7)	1020	(70.3)
Müdür ya da diğer idareciler	230	(15.9)	1221	(84.1)
İşyeri sahibi ustam	40	(2.77)	1411	(97.3)
Diğer	98	(6.8)	1353	(93.2)

Çalışmaya alınan öğrencilerin okullarında meydana gelen şiddet olaylarının nedenlerine bakış açılarına göre dağılımı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Okullarında Meydana Gelen Şiddet Olaylarının Nedenlerine Bakış Açılarına Göre Dağılımı

Bakış Açıları (n=1451)	Evet		Hayır	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Ailenin eğitim eksikliği ve evde çocuğa şiddet uygulanması	535	(36.9)	916	(63.1)
Televizyon programlarının şiddet ve cinsellik içeren yayınları ve interneti olumsuz kullanma	427	(29.4)	1024	(70.6)
Ekonomik koşulları yetersiz olan öğrencilerin şiddete yönelmesi	296	(20.4)	1155	(79.6)
Öğretmenler-idare arasındaki iş birliği eksikliği ve disiplin yönetmeliğinin yetersizliği	288	(19.8)	1163	(80.2)
Manevi eğitim eksikliği	426	(29.4)	1025	(70.6)
Kötü arkadaşlar ve çevrenin olumsuz etkisi	503	(34.7)	948	(65.3)
Kız-Erkek arasındaki duygusal ilişkiler	311	(21.4)	1140	(78.6)
Ceza kanunlarındaki yetersizlik	252	(17.4)	1199	(82.6)
Diğer etkenler ve güvenlik yetersizliği	279	(19.2)	1172	(80.8)
Eğitimdeki yetersizlik	425	(29.3)	1026	(70.7)

Çalışmaya alınan öğrencilerin okullarında meydana gelen şiddet olaylarında alınacak tedbirler hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Okullarında Meydana Gelen Şiddet Olaylarında Alınacak Tedbirler Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Alınacak Tedbirler (n=1451)	Evet		Hayır	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Ailelere çocuk eğitimiyle ilgili seminerler verilmeli	558	(38.5)	893	(61.5)
Televizyon programları sınırlandırılmalı ve internet kefeler denetim altına alınmalı	493	(34.0)	958	(66.0)
Öğrenciler şiddet konusunda eğitilmeli	465	(32.0)	986	(68.0)
Okullarda öğretmenler ve idare arasında işbirliği olmalı ve disiplin artırılmalı	355	(24.5)	1096	(75.5)
Okul-veli arasındaki ilişkiler olumlu hale getirilmeli	383	(26.4)	1068	(73.6)
Okul rehberlik servisleri kurulmalı ve etkin çalışmalı	322	(22.2)	1129	(77.8)
Eğitimde manevi değerlere ağırlık verilmeli	273	(18.8)	1177	(81.1)
Sosyal ve kültürel faaliyetlere ağırlık verilmeli	435	(30.0)	1016	(70.0)

Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre bazı alışkanlıklarının ve davranışlarının dağılımı Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Bazı Alışkanlıklarının Ve Davranışlarının Dağılımı

Değişkenler (n=1451)	Kullanan			Kullanmayan			P
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Sigara	48 (6.5)	102 (14.3)	150 (10.3)	688 (93.5)	613 (85.7)	1301 (89.7)	0.0001
Alkol	33 (4.5)	62 (8.7)	95 (6.5)	703 (95.5)	653 (91.3)	1356 (93.5)	0.0001
Bağımlı madde	26 (3.5)	46 (6.5)	72 (4.9)	710 (96.5)	669 (93.5)	1379 (95.1)	0.007
Bilgisayar	266 (36.4)	318 (44.4)	584 (40.3)	470 (63.6)	397 (55.6)	867 (59.7)	0.0001
İnternet	403 (54.7)	478 (66.8)	881 (60.7)	333 (45.3)	237 (33.2)	570 (39.3)	0.0001
Gazete-Dergi okuma	508 (69.1)	510 (71.3)	1018 (70.1)	228 (30.9)	205 (28.7)	433 (29.9)	0.183
TV İzleme	73 (9.9)	36 (5.1)	109 (7.5)	663 (90.1)	679 (94.9)	1342 (92.5)	0.0001
Kumar-Şans oyunu	39 (5.2)	85 (11.8)	124 (8.5)	697 (94.8)	630 (88.2)	1327 (91.5)	0.0001
Delici alet taşıma	53 (7.2)	78 (10.9)	131 (9.0)	683 (92.8)	637 (89.1)	1320 (91.0)	0.009
Çeteye üye olma	29 (3.9)	45 (6.3)	74 (5.1)	707 (96.1)	670 (93.7)	1377 (94.9)	0.027

Araştırmaya alınan öğrencilerin %9.0 (n=131)’u delici-kesici (çakı, bıçak v.s) alet, %3,2(n=46)’si ateşli silah taşıdığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin delici-kesici alet taşıma nedenleri sorulduğunda; %69.4 (n=91)’ü güvensiz bir ortamda yaşadığı için, %22.9 (n=30)’u kendini daha iyi hissetmek için, %1.5 (n=2)’i filmlerdeki insanları örnek aldığı için, %2.3 (n=3)’ü arkadaşları da delici-kesici alet taşıdığı için, %3.9

(n=5)'u ise diğer sebeplerden dolayı delici-kesici alet taşıdıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Hayatları Boyunca Herhangi Bir Şiddet Türüne Maruz Kalma Durumlarının Dağılımı

Şiddet Türleri (n=1451)	Maruz Kalan			Maruz kalmayan			P
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Fiziksel şiddet	132 (17.9)	185 (25.8)	317 (21.8)	604 (82.1)	530 (74.2)	1134 (78.2)	0.0001
Duygusal-Sözel şiddet	144 (19.5)	167 (23.3)	311 (21.5)	592 (80.5)	548 (76.7)	1140 (78.5)	0.045
Cinsel şiddet	15 (2.1)	8 (1.1)	23 (1.6)	721 (97.9)	707 (98.9)	1428 (98.4)	0.116

Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre halen herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Halen Herhangi Bir Şiddet Türüne Maruz Kalma Durumlarının Dağılımı

Şiddet Türleri (n=1451)	Maruz Kalan			Maruz Kalmayan			P
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Fiziksel şiddet	72 (9.8)	105 (14.6)	177 (12.2)	664 (90.2)	610 (85.4)	1274 (87.8)	0.003
Duygusal-Sözel şiddet	141 (19.1)	160 (22.3)	301 (20.7)	595 (80.9)	555 (77.7)	1150 (79.3)	0.074
Cinsel şiddet	13 (1.8)	5 (0.7)	18 (1.2)	723 (98.2)	710 (99.3)	1433 (98.8)	0.054

Çalışmaya alınan öğrencilerin cinsiyetlerine göre son bir yılda herhangi bir şiddet türü uygulama durumlarının dağılımı Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Son Bir Yılda Herhangi Bir Şiddet Türü Uygulama Durumlarının Dağılımı

Şiddet Türleri (N=1451)	Uygulayan			Uygulamayan			P
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Fiziksel şiddet	215 (29.2)	245 (34.2)	460 (31.7)	521 (70.8)	470 (65.8)	991 (69.3)	0.004
Duygusal-Sözel şiddet	320 (43.4)	283 (38.4)	603 (41.5)	416 (56.6)	432 (61.6)	848 (58.5)	0.373
Cinsel şiddet	11 (1.5)	13 (1.7)	24 (1.7)	725 (98.5)	702 (98.2)	1427 (98.3)	0.391

Çalışmaya alınan öğrencilerin, arkadaşlarına şiddet uygulama nedenlerine göre dağılımı Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin, Arkadaşlarına Şiddet Uygulama Nedenlerine Göre Dağılımı

Şiddet Uygulama Nedenleri (n=1451)	Uygulayan		Uygulamayan	
	Sayı	%	Sayı	%
Lakap Takılması	481	33.1	970	66.9
Alay Edilmesi	421	29.0	1030	71.0
Gıcıklık, Terbiyesiz sulu laflar	500	34.5	951	65.5
Küfür	550	37.9	901	62.1
Saygısızlık, küçük düşürme	440	30.3	1011	69.7
Emir verilmesi	441	30.4	1010	69.6

Çalışmaya alınan öğrencilerin göçle gelme durumlarına göre hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarının dağılımı Tablo 26’de verilmiştir.

Tablo 26-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Göçle Gelme Durumlarına Göre Hayatları Boyunca Herhangi Bir Şiddet Türüne Maruz Kalma Durumlarının Dağılımı

Şiddet Türleri (n=1451)	Maruz Kalan			Maruz kalmayan			P
	Elazığ’da Doğanlar	Göçle Gelenler	Toplam	Elazığ’da Doğanlar	Göçle Gelenler	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Fiziksel şiddet	202 (20.8)	115 (23.8)	317 (21.9)	767 (79.2)	367 (76.2)	1134 (78.1)	0.108
Duygusal-Sözel şiddet	199 (20.5)	112 (23.3)	311 (21.5)	770 (79.5)	370 (76.7)	1140 (78.5)	0.133
Cinsel şiddet	14 (1.5)	9 (1.8)	23 (1.6)	955 (98.5)	473 (98.2)	1428 (98.4)	0.343

Çalışmaya alınan öğrencilerin göçle gelme durumlarına göre son bir yılda herhangi bir şiddet türünü uygulama durumlarının dağılımı Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Göçle Gelme Durumlarına Göre Son Bir Yılda Herhangi Bir Şiddet Türünü Uygulama Durumlarının Dağılımı

Şiddet Türleri (n=1451)	Uygulayan			Uygulamayan			P
	Elazığ’da Doğan	Göçle Gelen	Toplam	Elazığ’da Doğan	Göçle Gelen	Toplam	
	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	Sayı (%)	
Fiziksel şiddet	312 (32.1)	148 (30.8)	460 (31.7)	657 (67.9)	334 (69.2)	991 (38.3)	0.292
Duygusal-Sözel şiddet	384 (39.6)	219 (45.4)	603 (41.5)	585 (60.4)	263 (54.6)	848 (58.5)	0.042
Cinsel şiddet	19 (2.0)	5 (1.0)	24 (1.7)	950 (98.0)	477 (99.0)	1427 (98.7)	0.139

Çalışmaya alınan öğrencilerin alkol ve bağımlılık yapıcı madde kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Alkol Ve Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Alkol ve Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanma Durumu		Alkol		Bağımlılık Yapıcı Madde	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Kullanmayan	22.92±6.43	0.0001	23.03±6.50	0.001
	Kullanan	26.74±7.51		26.04±7.28	
Öfke iç	Kullanmayan	16.81±4.77	0.002	16.84±4.79	0.011
	Kullanan	18.53±5.15		18.41±5.01	
Öfke dış	Kullanmayan	17.20±5.36	0.0001	17.28±5.38	0.001
	Kullanan	20.26±6.03		19.80±6.27	
Öfke kontrol	Kullanmayan	20.07±5.33	0.135	20.04±5.34	0.400
	Kullanan	19.16±5.70		19.45±5.74	

Çalışmaya alınan öğrencilerin herhangi bir arkadaş /çete grubuna üye olma ve kumar oynama durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Herhangi Bir Arkadaş /Çete Grubuna Üye Olma Ve Kumar Oynama Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Çeteye Üye Olma/ Kumar Oynama		Çete		Kumar	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Olmayan	23.10±6.55	0.083	22.89±6.54	0.0001
	Olan	24.55±6.92		26.20±6.11	
Öfke iç	Olmayan	16.86±4.81	0.036	16.81±4.80	0.004
	Olan	18.06±4.73		18.13±4.84	
Öfke dış	Olmayan	17.28±5.40	0.001	17.14±5.36	0.0001
	Olan	19.75±5.92		20.17±5.76	
Öfke kontrol	Olmayan	20.07±5.32	0.136	20.14±5.35	0.0004
	Olan	18.98±6.06		18.68±5.31	

Çalışmaya alınan öğrencilerin babalarının alkol ve sigara kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Babalarının Alkol Ve/Veya Sigara Kullanma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Baba Alkol ve/veya Sigara Kullanma Durumu		Alkol		Sigara	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Kullanmayan	24.24±6.80	0.041	23.44±6.59	0.140
	Kullanan	23.05±6.53		22.93±6.55	
Öfke iç	Kullanmayan	17.61±4.69	0.058	16.89±4.84	0.789
	Kullanan	16.84±4.82		16.95±4.79	
Öfke dış	Kullanmayan	18.71±5.97	0.004	17.46±5.51	0.701
	Kullanan	17.25±5.37		17.35±5.41	
Öfke kontrol	Kullanmayan	19.32±5.36	0.092	19.82±5.46	0.204
	Kullanan	20.09±5.36		20.18±5.27	

Çalışmaya alınan öğrencilerin annelerinin alkol ve sigara kullanma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Annelerinin Alkol Ve Sigara Kullanma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Anne Alkol ve Sigara Kullanma Durumu		Alkol		Sigara	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Kullanmayan	27.80±7.8	0.595	23.48±6.31	0.466
	Kullanan	23.17±6.86		23.13±6.61	
Öfke iç	Kullanmayan	18.70±5.57	0.339	16.77±4.79	0.629
	Kullanan	16.91±4.81		16.95±4.82	
Öfke dış	Kullanmayan	20.30±5.37	0.121	17.45±5.26	0.886
	Kullanan	17.38±5.45		17.39±5.49	
Öfke kontrol	Kullanmayan	18.20±6.32	0.385	19.83±5.16	0.60
	Kullanan	20.02±5.35		20.04±5.39	

Çalışmaya alınan öğrencilerin hayatları boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 32’de verilmiştir

Tablo 32-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Hayatları Boyunca Herhangi Bir Şiddet Türüne Maruz Kalma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Şiddete Maruz Kalma Durumu	\bar{X}	Sd	P
Sürekli öfke	Evet	25.43	6.48	0.0001
	Hayır	22.72	6.50	
Öfke iç	Evet	18.32	4.83	0.0001
	Hayır	16.64	4.76	
Öfke dış	Evet	19.07	5.32	0.0001
	Hayır	17.07	5.42	
Öfke kontrol	Evet	19.76	5.48	0.442
	Hayır	20.06	5.34	

Çalışmaya alınan öğrencilerin halen aile bireyleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Halen Aile Bireyleri Tarafından Uygulanan Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Fiziksel Şiddet	Anne		Baba		Abla/Kardeş	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Evet	24.35±6.88	0.121	24.00±6.97	0.372	24.46±6.35	0.164
	Hayır	23.11±6.55		23.14±6.55		23.13±6.58	
Öfke iç	Evet	17.22±4.51	0.544	18.07±5.21	0.098	17.51±5.45	0.457
	Hayır	16.90±4.83		16.88±4.79		16.90±4.79	
Öfke dış	Evet	18.59±5.50	0.052	19.89±5.83	0.002	18.68±5.75	0.129
	Hayır	17.33±5.45		17.30±5.42		17.36±5.44	
Öfke kontrol	Evet	19.29±5.26	0.212	19.12±5.47	0.219	19.70±5.23	0.678
	Hayır	20.05±5.36		20.05±5.35		20.02±5.37	

Çalışmaya alınan öğrencilerin halen arkadaşları, öğretmenleri ve müdürleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrollerine göre ortalamalarının dağılımı Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Halen Arkadaşları, Öğretmenleri Ve Müdürleri Tarafından Uygulanan Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrollerine Göre Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Fiziksel Şiddet	Arkadaş		Öğretmen		Okul Müdürü	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Evet	24.09±6.77	0.313	24.48±6.21	0.068	27.15±5.94	0.0001
	Hayır	23.14±6.56		23.10±6.58		22.99±6.54	
Öfke iç	Evet	18.00±5.07	0.114	18.37±5.72	0.027	18.00±4.90	0.080
	Hayır	16.88±4.80		16.84±4.75		16.87±4.80	
Öfke dış	Evet	18.85±6.14	0.079	19.20±5.72	0.007	19.07±5.40	0.015
	Hayır	17.35±5.42		17.31±5.43		17.33±5.45	
Öfke kontrol	Evet	20.01±5.28	0.997	19.95±5.32	0.926	18.87±4.64	0.051
	Hayır	24.09±6.77		20.01±5.36		20.06±5.39	

Çalışmaya alınan öğrencilerin halen herhangi bir şiddet türüne maruz kalma durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrolleri puan ortalamalarının dağılımı Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Halen Herhangi Bir Şiddet Türüne Maruz Kalma Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrolleri Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi		Fiziksel Şiddet		Sözel/Duygusal Şiddet		Cinsel Şiddet	
		$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Evet	24.19±6.32	0.024	23.40±6.51	0.495	24.31±6.90	0.255
	Hayır	23.03±6.59		23.12±6.59		23.14±6.56	
Öfke iç	Evet	17.67±4.95	0.033	16.98±4.88	0.819	17.89±5.59	0.232
	Hayır	16.82±4.79		16.91±4.79		16.83±4.78	
Öfke dış	Evet	18.72±5.51	0.001	17.66±5.79	0.374	18.87±6.10	0.100
	Hayır	17.22±5.42		17.33±5.37		17.35±5.43	
Öfke kontrol	Evet	19.87±5.49	0.717	19.97±5.12	0.883	20.82±4.97	0.261
	Hayır	20.03±5.34		20.02±5.42		19.98±5.37	

Çalışmaya alınan öğrencilerin herhangi bir kavgada alet kullanma durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Herhangi Bir Kavgada Alet Kullanma Durumuna Göre, Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Kavgada Alet		Delici Alet		Ateşli Silah	
	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Evet 25.43±7.18	0.0001	24.74±7.45	0.012	26.60±7.85	0.004
	Hayır 22.82±6.40		23.02±6.46		23.06±6.50	
Öfke iç	Evet 17.90±5.19	0.004	18.19±4.87	0.002	18.54±5.93	0.065
	Hayır 16.77±4.73		16.80±4.79		16.87±4.76	
Öfke dış	Evet 19.16±5.72	0.0001	19.45±5.90	0.0001	20.19±6.05	0.003
	Hayır 17.13±5.36		17.20±5.37		17.31±5.41	
Öfke kontrol	Evet 19.62±5.23	0.263	19.36±5.65	0.168	20.95±5.79	0.268
	Hayır 20.07±5.38		20.08±5.33		19.98±5.34	

Çalışmaya alınan öğrencilerin son bir yılda herhangi bir şiddet türü uygulama durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Son Bir Yılda Herhangi Bir Şiddet Türü Uygulama Durumuna Göre, Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Fiziksel Şiddet		Sözel/Duygusal Şiddet		Cinsel Şiddet	
	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P	$\bar{X} \pm Sd$	P
Sürekli öfke	Evet 24.39±6.55	0.0001	24.68±6.32	0.0001	23.92±7.14	0.040
	Hayır 22.61±6.51		22.11±6.54		22.98±6.40	
Öfke iç	Evet 17.43±4.53	0.005	17.56±4.60	0.0001	17.55±4.96	0.013
	Hayır 16.69±4.92		16.46±4.91		16.76±4.76	
Öfke dış	Evet 18.47±5.36	0.0001	18.77±5.46	0.0001	18.41±5.62	0.0001
	Hayır 16.91±5.43		16.43±5.25		17.14±5.38	
Öfke kontrol	Evet 19.52±5.43	0.019	19.53±5.40	0.004	20.11±5.50	0.729
	Hayır 20.24±5.31		20.35±5.30		19.99±5.32	

Çalışmaya alınan öğrencilerin maruz kaldıkları şiddet sonucunda yaralanıp doktora gitme durumuna göre, sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Şiddet Sonucunda Yaralanıp Doktora Gitme Durumuna Göre, Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Şiddete Maruziyet Sonucu Yaralanarak Doktora Gitme	\bar{X}	Sd	P
Sürekli öfke	Evet	25.12	6.41	0.014
	Hayır	23.08	6.57	
Öfke iç	Evet	17.83	4.71	0.114
	Hayır	16.88	4.81	
Öfke dış	Evet	19.01	4.93	0.009
	Hayır	17.33	5.47	
Öfke kontrol	Evet	19.07	5.09	0.130
	Hayır	20.06	5.37	

Çalışmaya alınan öğrencilerin karne notuna göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Karne Notuna Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Karne Notu	\bar{X}	Sd	Minimum	Maximum	p
Sürekli öfke	1.50	24.55	6.87	10.00	40.00	0.062
	1.50-2.50	22.42	7.070	8.00	40.00	
	2.51-3.50	23.50	6.80	10.00	40.00	
	3.51-4.50	23.38	6.29	10.00	40.00	
	4.51-5.00	22.56	6.29	9.00	40.00	
	Toplam	23.17	6.57	8.00	40.00	
Öfke iç	1.50	18.20	5.66	8.00	32.00	0.223
	1.50-2.50	16.65	4.85	8.00	32.00	
	2.51-3.50	16.79	4.92	8.00	31.00	
	3.51-4.50	17.05	4.77	8.00	32.00	
	4.51-5.00	16.77	4.50	8.00	32.00	
	Toplam	16.92	4.81	8.00	32.00	
Öfke dış	1.50	18.67	6.06	8.00	32.00	0.066
	1.50-2.50	17.17	5.47	8.00	32.00	
	2.51-3.50	17.61	5.67	8.00	32.00	
	3.51-4.50	17.56	5.51	8.00	32.00	
	4.51-5.00	16.73	4.85	8.00	31.00	
	Toplam	17.40	5.46	8.00	32.00	
Öfke kontrol	1.50	21.37	6.21	8.00	32.00	0.133
	1.50-2.50	19.40	5.31	8.00	32.00	
	2.51-3.50	19.88	5.45	8.00	32.00	
	3.51-4.50	20.19	5.38	8.00	32.00	
	4.51-5.00	19.98	5.0	8.00	32.00	
	Toplam	20.01	5.36	8.00	32.00	

Çalışmaya alınan öğrencilerin devamsızlık durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Devamsızlık Durumlarına Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Devamsızlık Durumu	\bar{X}	Sd	Minimum	Maksimum	p
Sürekli öfke	HiçYapmadım	22.9	6.92	9.00	40.00	0.006
	1-5 gün	22.97	6.93	8.00	40.00	
	6-10 gün	23.42	6.29	10.00	40.00	
	11-15 gün	23.00	6.55	10.00	40.00	
	16-20 gün	24.49	6.28	10.00	40.00	
	21 gün	28.15	6.05	20.00	40.00	
	Toplam	23.17	6.57	8.00	40.00	
Öfke iç	HiçYapmadım	16.68	4.88	8.00	32.00	0.004
	1-5 gün	16.90	4.86	8.00	32.00	
	6-10 gün	16.34	4.66	8.00	30.00	
	11-15 gün	17.33	4.59	8.00	29.00	
	16-20 gün	18.25	4.46	9.00	32.00	
	21 gün	19.55	5.30	11.00	29.00	
	Toplam	16.92	4.81	8.00	32.00	
Öfke dış	HiçYapmadım	17.07	5.58	8.00	32.00	0.041
	1-5 gün	17.30	5.43	8.00	32.00	
	6-10 gün	17.69	5.56	8.00	31.00	
	11-15 gün	17.29	5.06	8.00	32.00	
	16-20 gün	18.46	4.97	10.00	32.00	
	21 gün	20.45	6.65	10.00	32.00	
	Toplam	17.40	5.46	8.00	32.00	
Öfke kontrol	HiçYapmadım	20.07	5.50	8.00	32.00	0.063
	1-5 gün	20.43	5.25	8.00	32.00	
	6-10 gün	19.36	5.38	8.00	32.00	
	11-15 gün	19.61	5.59	8.00	32.00	
	16-20 gün	19.04	5.01	8.00	32.00	
	21 gün	19.75	4.55	12.00	30.00	
	Toplam	20.01	5.36	8.00	32.00	

Çalışmaya alınan öğrencilerin anne babalarının öğrencilere karşı tutumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrolleri puan ortalamaların dağılımı Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Anne Babalarının Öğrencilere Karşı Tutumlarına göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrolleri puan Ortalamaların Dağılımı

Öfke Düzeyi	Anne-Baba Tutumu	\bar{X}	Sd	Minimum	Maksimum	p
Sürekli öfke	Hatalarımı açıklar ikna eder	22.28±	6.43	8.00	40.00	0.0001
	Sert bakar	23.19±	6.93	10.00	40.00	
	Azarlar	24.43±	6.34	10.00	40.00	
	Tehtit eder	24.37±	6.73	10.00	40.00	
	Ceza verir	23.91±	7.27	10.00	40.00	
	Döver	24.03±	7.00	9.00	40.00	
	Toplam	23.17±	6.57	8.00	40.00	
Öfke iç	Hatalarımı açıklar ikna eder	16.35±	4.79	8.00	32.00	0.0001
	Sert bakar	17.55±	4.65	8.00	29.00	
	Azarlar	17.64±	4.79	8.00	30.00	
	Tehtit eder	17.12±	4.84	8.00	29.00	
	Ceza verir	19.19±	4.66	12.00	32.00	
	Döver	17.19±	4.12	11.00	26.00	
	Toplam	16.92±	4.81	8.00	32.00	
Öfke dış	Hatalarımı açıklar ikna eder	16.66±	5.42	8.00	32.00	0.0001
	Sert bakar	18.08±	5.56	8.00	32.00	
	Azarlar	18.48±	5.18	8.00	32.00	
	Tehtit eder	17.46±	5.67	8.00	32.00	
	Ceza verir	19.50±	5.59	12.00	32.00	
	Döver	18.46±	5.27	11.00	32.00	
	Toplam	17.40±	5.46	8.00	32.00	
Öfke kontrol	Hatalarımı açıklar ikna eder	20.23±	5.19	8.00	32.00	0.016
	Sert bakar	19.46±	5.35	8.00	30.00	
	Azarlar	19.62±	5.38	8.00	32.00	
	Tehtit eder	20.51±	5.99	8.00	32.00	
	Ceza verir	20.80±	6.16	8.00	32.00	
	Döver	17.11±	3.86	9.00	25.00	
	Toplam	20.01±	5.36	8.00	32.00	

Çalışmaya alınan öğrencilerin anne ve babalarının birlikte olup olmama durumuna göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Anne Ve Babalarının Birlikte Olup Olmama Durumuna Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Anne Ve Babanın Birlikte Olma Durumu	\bar{X}	Sd	P
Sürekli öfke	Birlikteler	23.19±	6.57	0.847
	Birlikte değiller	23.07±	6.60	
Öfke iç	Birlikteler	16.93±	4.83	0.795
	Birlikte değiller	16.82±	4.61	
Öfke dış	Birlikteler	17.46±	5.43	0.259
	Birlikte değiller	18.89±	5.68	
Öfke kontrol	Birlikteler	20.07±	5.31	0.250
	Birlikte değiller	19.48±	5.83	

Çalışmaya alınan öğrencilerin anne babalarının ilişkileri, baba anneyi dövme durumu ile ilgili bazı faktörlere göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamalarının dağılımı Tablo 43’de verilmiştir.

Tablo 43-Çalışmaya Alınan Öğrencilerin Anne ve Babalarının İlişkileri, Baba Anneyi Dövme Durumu İle İlgili Bazı Faktörlere Göre Sürekli Öfke, Öfke İç, Öfke Dış Ve Öfke Kontrol Puan Ortalamalarının Dağılımı

Öfke Düzeyi	Anne-Baba İlişkisi Değişkenleri	\bar{X}	Sd	P
Anne ve Baba ilişkisi				
Sürekli öfke	İyi anlaşılır	22.99±	6.56	0.106
	İyi anlaşamazlar	23.59±	6.58	
Öfke iç	İyi anlaşılır	16.85±	4.94	0.405
	İyi anlaşamazlar	17.07±	4.51	
Öfke dış	İyi anlaşılır	17.32±	5.54	0.378
	İyi anlaşamazlar	17.59±	5.27	
Öfke kontrol	İyi anlaşılır	20.13±	5.37	0.211
	İyi anlaşamazlar	19.75±	5.33	
Babanın Anneyi Dövme Durumu				
Sürekli öfke	Dövmez	23.06±	6.44	0.144
	Döver	23.81±	7.23	
Öfke iç	Dövmez	16.82±	4.77	0.067
	Döver	17.48±	4.99	
Öfke dış	Dövmez	17.30±	5.38	0.122
	Döver	17.94±	5.81	
Öfke kontrol	Dövmez	20.00±	5.32	0.924
	Döver	20.04±	5.57	
Öğrencinin Anne-Baba Kavgasından Etkilenme Durumu				
Sürekli öfke	Etkileniyorum	24.48±	7.43	0.223
	Etkilenmiyorum	23.29±	7.05	
Öfke iç	Etkileniyorum	17.44±	4.63	0.913
	Etkilenmiyorum	17.51±	5.27	
Öfke dış	Etkileniyorum	18.08±	5.81	0.762
	Etkilenmiyorum	17.84±	5.82	
Öfke kontrol	Etkileniyorum	19.51±	4.99	0.189
	Etkilenmiyorum	20.46±	5.96	

4. TARTIŞMA

Araştırmaya alınan öğrencilerin % 6.5' i okul dışında herhangi bir işte çalışmaktadır. Çalışan öğrencilerin % 21.3' ü eve ek gelir getirmek için, % 56.3 'ü ise harçlığını çıkarmak için çalıştığını ifade etmişlerdir (Tablo3, $p<0.05$). Hadi'nin Bangladeş kırsalında çalışan gençler üzerinde yaptığı bir çalışmada, bu işlerde çalışanlarda, yoksulluk faktörleriyle açık ve anlamlı pozitif birliktelik saptanmıştır ($p<0,05$). Daha fakir ve eğitimsiz aileler veya hiç tarım arazisi olmayanlar çocuklarını para kazanmak için işe göndermektedirler (66). Görak ve Gülçiçek'in yapmış olduğu bir çalışmaya göre; çalışan çocukların % 65'inin aileye katkı sağlamak amacıyla çalıştıkları bildirilmiştir (64). Çalışmamızda elde edilen sonuçlar konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarla uyumludur.

Öğrencilerin babalarının % 10.2'si, annelerinin ise % 38.1'i herhangi bir okul mezunu değildir (Tablo 6). Öğrencilere fiziksel şiddet uygulayanlar arasında ilk sırayı % 20.5 ile anne ve babaları almaktadır (Tablo 18). Zeytinoğlu'nun yapmış olduğu bir çalışmaya göre, çocuk istismarı veya ihmalinin nedenleri arasında ilk sırayı (% 71.6) toplumun eğitim eksikliği almaktadır (155). Bilir ve ark. nın araştırmasında, sadece okur-yazar ve ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarını örseleme düzeyi % 35.5, ortaokul ve lise mezunu olan annelerde % 19.8, yüksek eğitimli annelerin çocuklarında ise 11.6 olarak bulunmuştur. Baba eğitiminde de aynı durum söz konusu olup, herhangi bir okul mezunu olmayan babaların çocuklarını örseleme oranı % 40.7 iken, orta-lise eğitimi alanlarda % 30.4, yüksek eğitimlilerde ise % 16.9 olarak bulunmuştur. Aradaki belirgin farklılıklar, anne ya da baba eğitim düzeyinin çocuğa yönelik örseleme durumunda ne kadar etkili olduğunu göstermektedir (19).Yine İzmirli ve

arkadaşlarının çalışmasında ilkokul mezunu ebeveynlerin, lise ve üniversite mezunlarından daha fazla dayağa başvurdukları bildirilmiştir (75). Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular, araştırmamızla uyumluluk göstermektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin % 68.6'sı anne ve babalarının ilişkilerinin genellikle iyi olduğunu, % 31.4'ü ise ilişkilerinin iyi olmadığını belirtmiştir (Tablo 9). Ülkemizde Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yaptığı bir çalışmaya göre, aile ilişkileri genel olarak iyi ya da makul olarak değerlendirildiği belirtilmektedir (1). Güneş ve ark.'nın Tıp Fakültesi öğrencileri üzerinde yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin % 28'i annesi ve babası arasında geçimsizlik olduğunu belirtmiştir (63). Genel olarak aile ilişkileri iyi olarak ifade edilmesine rağmen, özel sorularla ortaya çıkarılabilen aile içi şiddet yüzdesinin yüksek olması, bu tip sorulara birçok olayın şiddet kavramı dışında tutularak cevap verildiğini düşündürmektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerden; anneleri babaları tarafından dövülenlerin % 12.6'sı dövme eylemlerinin ara sıra, % 1.4'u sık sık, % 1.8'i her zaman gerçekleştiğini belirtmiştir (Tablo 10). Güneş ve ark.'nın Malatya'da yaptıkları çalışmada Tıp Fakültesi öğrencilerinin % 39.6'sı bir-iki kez, % 25.6'sı zaman zaman, % 3.1'i de çok sık olarak babalarının annelerine karşı fiziksel yada sözel şiddet uyguladığı saptanmıştır (63). Yapılan çalışmalar adolesanların aile içi şiddeti yoğun olarak yaşadığını göstermektedir.

Aile içi fiziksel şiddete şahit olan öğrencilerin % 34.5'i bu olaydan çok kötü etkilendiğini ve uzun süre etkisinden kurtulamadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 11). Aile Araştırma Kurumu'nun araştırmasında şiddeti gözlemleyen çocukların gösterdikleri tepkiler içinde en sık rastlanan (% 54) korku olmuştur.

Çocukların % 16.4'ü tepkilerini babayı sevmemek şeklinde göstermektedirler. Şiddete tanıklık eden çocukların % 6.9'ü hiç ses çıkarmamaktadır. % 4.9'u ise saldırgan davranmak şeklinde tepki vermektedirler (1). Campbell ve Schwarz'ın araştırmasına göre böyle bir olaya şahit olan öğrencilerin % 43'ü üzüntü, yine % 56'sı korku hissettiklerini belirtmişlerdir (27). Araştırmamızda öğrencilerin anne ve babaları arasındaki şiddet olaylarına verdikleri tepkiler diğer araştırma sonuçlarına paraleldir.

Ebeveynlerin % 53.3'ü çocuklarının hatalı davranışları karşısında, davranışlarının hatalı yönünü açıklama ve ikna etme yolunu seçmektedirler (Tablo 12). Ceza verilen çocukların % 25.2'si sözlü uyarı ya da azar işittiğini, % 1.8'i dövüldüğünü, % 10.4'ü korkutulup tehdit edildiğini, % 2.5'i ceza aldığını, % 6.8'i ise sert bakıldığını belirtmişlerdir. Demir ve Işık'ın çalışmasında böyle bir durumda öğrencilerin % 89.2'sinin sözlü uyarı aldığı, % 2.7'sinin dövüldüğü belirtilmiştir (34). Aile Araştırma Kurumu'nun araştırmasında; görüşülen kişiler çocuklarını terbiye ederken en çok kullandıkları yöntemlerin başında "açıklama ve ikna etme"nin geldiğini belirtmişlerdir. Daha sonra sıklıkla uygulanan yöntemler ise, "azarlama, utandırma", "dövme", "cezalandırma, yoksun bırakma" ve "korkutma"dır (1). Genel tutum olarak davranışın hatalı yönünü açıklama ve ikna etme yolunu seçme oranının yüksek, dövme oranlarının ise daha düşük oluşu önemli ve olumlu bir bulgudur.

Çalışmaya alınan öğrencilerin televizyonda en çok izlediği program, şiddet içeriği yoğun olan programlardır. Öğrencilerin % 34.4'ü macera, % 5.9'ü mafya, % 5.6'sı korku, % 33.8'i ise duygusal filmleri izlemektedirler (Tablo 13). Yine öğrencilerin % 24.5'i arabesk, % 4'ü fantazi, % 45'i Türkçe pop, % 12 'si

yabancı pop türünde müzik dinlemektedir (Tablo15). Şiddet içerikli çizgi film izleyen öğrencilerden % 20'si Pocemon, % 34'ü Tomy ve Jerry gibi çizgi filmleri izlemektedir (Tablo 14). Televizyon ekranları, kan ve dehşete boğulmuş korku filmleri, ellerde silahların eksik olmadığı dizi filmler, şiddet yüklü çizgi filmler, karete klasikleri, vahşi video klipler ile dolup taşmaktadır. Şiddet dolu haberleri dramatize edip arka arkaya vererek reytingini yükselten ve izleyicileri “normal olaylar dünyası” ında yaşatan haberler ve haber programları da bunlara dahildir. Seyirci oranını artırmanın yolunu şiddetin dozajını artırmaktan geçtiğini keşfeden “gerçeğin şovcuları” giderek sıradan insanın trajedilerinden göz yaşartıcı dramlar yaratmış ve haberle duygu sömürmenin getirisini fark etmişlerdir. Kendilerine konu olarak hep fakir fukarayı seçmişler, bu da fakirlerin kötülüklerin kaynağı olduğu gibi tehlikeli bir yanılgıyı beraberinde getirmiştir. Adeta şiddet alt kültürlerle özgü bir olgu sayılmaya ve “yoksulların şiddeti”ni lanetlenmeye başlamışlardır. Televizyondaki şiddetin seyirciye yansımaları “mutsuzluk dalgası” ve “duyarsızlık” şeklinde iki tehlikeli tepkiye yol açabilir. Şiddeti bu şekilde kabullenme zamanla bir adım öteye sıçrayıp “daha fazla şiddet” çağrısına da dönüşebilmektedir. Böylece şiddetin yansıtılması başlı başına bir şiddete dönüşmüş olacaktır (40). Araştırmamızda da elde edilen verilere göre gençlerin izledikleri televizyon programları, dinledikleri müzik türleri ve izledikleri çizgi filmleri önemli düzeyde şiddet içermektedir. Bu nedenle; R.T.Ü.K. ve diğer ilgili kuruluşların şiddet içerikli programları engelleyici yaklaşım içinde olmaları ve T.V. programlarının denetimini artırmaları gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin; % 37.7'si eskiden 1-2 kez kavga ettiğini, % 8.4'ü eskiden kavga ettiğini ama şimdi kavga etmediğini, % 28.7'si halen ara sıra

kavga ettiğini, % 3.6'sı ise halen sık sık kavga ettiğini ifade etmiştir (Tablo 16). Lowry ve ark.'nın 12-21 yaş arası adolesanlar üzerinde yaptıkları araştırmada adolesanlar arasında fiziksel kavga oranını % 30 olarak tespit etmişlerdir (94). Egemen ve ark.'nın İzmir'de lise öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmaya göre; öğrencilerin % 50.7'si sözel şiddete maruz kaldıklarında fiziksel şiddet kullandıklarını belirtmişlerdir (42). Sheahan ve ark.'nın Chicago'da sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde, 146 Afrika kökenli Amerikan genci üzerinde şiddete maruziyeti değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada % 42'sinin tabanca ile vurulmuş olduğu, % 73'ünün ise bıçaklandığı tespit edilmiştir. Çocukların 2/3'nün (%65) dışarıda oynamaktan korkmadığı, ancak neredeyse yarısının (%43) okulda yaralanmaktan korktuğu, % 90'nın ise kendisini evde güvende hissettiği saptanmıştır (132). Elde edilen bulgular son dönemlerde gençlerde şiddete başvurma oranlarının arttığını göstermektedir. Bu nedenle gençlerde artan şiddet eğilimini önleyici eğitim ve hizmet çalışmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çalışmamız diğer araştırma sonuçları ile uyumludur

Çalışmaya alınan öğrencilerin kendi ifadelerine göre ebeveynleri tarafından dövülme oranları % 20.5'dir (Tablo 17). Babalarının anneleri dövme oranı % 15.8 olup bu oran, ebeveynlerin çocuklarını dövme oranlarına yakın olarak gözlenmektedir (Tablo 10). Mc Kay'ın araştırmasına göre aile içindeki çocuklara karşı şiddet, eşlere karşı kötü davranış varlığında 15 kat daha fazla görülmektedir (102). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yaptığı araştırmada; yaşanan gerginlikler sonucunda eşlerine vurduklarını belirten erkeklerin oranı % 34'tür (1). Yine Kadın Dayanışma Vakfı'nın araştırmasına göre; kadınların % 21'i kocası tarafından tehdit edilmekte, % 15'i hastanelik

oluncaya kadar dövülmekte, %12'sini bazen çok kötü davranılmaktadır (114). Güneş ve ark.'nın yaptıkları bir çalışmada: tıp fakültesi öğrencilerin % 13.7'si babaları tarafından annelerine fiziksel şiddet uygulandığını ifade etmişlerdir (63). İçli ve ark'ın üç büyük kentte yaptıkları bir başka çalışmada kadınların % 21.2'si eşlerinin kendilerine karşı şiddet uyguladığını belirtmişlerdir (72). Yine Kurçer ve ark'ın çalışmasında, kadınların % 18'nin eşleri tarafından tekmeleme, tokat ve aletle hırpalanmaya kadar değişen fiziksel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir (87). Subramaniam ve Sivayogan'ın Sri Lanka'da yaptıkları bir çalışmada eşleri tarafından dövülen kadınların prevalansı % 30 olarak bulunmuştur (133). Okur'un bir araştırmasında dayak yiyen kadınların % 72'sinin çocuklarını dövdüğü, kısaca şiddetin aile boyu sürdüğü belirlenmiştir (112). T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun araştırmasında şiddete maruz kalan kadınların % 51.5'i çocuklarını dövdüğünü belirtmiş % 20'si ise bu soruya cevap vermemiştir (1). Quasem ve ark'nın Kuveyt'e yaptıkları bir araştırmada, ailelerin % 86'sının fiziksel cezalandırmanın çocuk disiplininde yeri olduğunu kabul ettiği bildirilmiştir (150). Richerts ve Martinez;1993 yılında Washington'da 6-10 yaş arası çocukların % 21'inde şiddete maruziyet saptamışlardır (123). Fitzpatrick ve Boldizar 7-18 yaş arası Afrika kökenli Amerikan çocuk gruplarında yaptıkları çalışmalarda % 7' sinin üzerinde şiddete maruziyet tespit etmişlerdir (49). Campbell ve Schwarz'ın Philadelphia metropolitan bölgesinde şehir merkezinde bir okul örgencileri üzerinde yaptıkları çalışmada; tüm örgenciler arasında herhangi bir şekilde dövülenlerin oranı % 15 olarak bulunmuştur (27). Bahar ve Bayık'ın çalışmasında çocuk ifadelerine göre annelerin % 61'inin, babaların %40'ının ceza verdiği, anne ve baba ifadelerine göre ise aynı oranların sırasıyla

%9 ve %3 olduğu bildirilmiştir (9). Kaya ve ark'nın yaptıkları çalışmada İstanbul Üniversitesi çocuk psikiyatrisine başvuran annelerin % 78'nin arada bir, % 13'ünün sıklıkla fiziksel şiddet uyguladığı belirtilmiştir (81). Egemen ve ark. İzmir'de lise öğrencilerinin şiddete maruz kalma prevalansını aile içinde % 20.4 , aile dışı ortamlarda ise % 19.8 olarak bildirmişlerdir (42). Araştırmamızın sonuçları, diğer araştırma sonuçları ile uyumludur.

Çalışmaya alınan öğrencilerden hayatlarının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalanların; % 20.5'i anneleri, % 20.5'i babaları, % 15.6'sını kardeşlerinden biri, % 13.1'ini arkadaşları, % 29.7'sini öğretmenleri, % 15.9'unu müdür yada diğer idarecilerin, % 9.5'ini ise usta ve diğerleri tarafından dövüldüğünü belirtmişlerdir (Tablo 18). İzmirli ve ark.'nın yaptığı bir çalışmada fiziksel ceza, yani dayığa başvurma yönünden anne ve babalar arasında önemli düzeyde bir fark bulunmamıştır (76). Yine Benedict ve ark.'nın yaptığı çalışmada çocuklara yönelik şiddet olgularında istismar edici konumda olan kişiler arasında anne ve babanın ilk sıralarda yer aldığı belirtilmiştir (14). Batlaş ve Baltaş'ın Kolej ve Anadolu liselerinin giriş sınavlarına hazırlanan öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada; öğrencilerin en fazla fiziksel cezayı öğretmenlerinden aldığı (% 53), öğretmenleri, annelerin (% 33) ve babaların (% 24) izlediği bildirilmiştir (12). Fiziksel şiddet belki de insan hayatını oldukça fazla etkileyen tüm genetik hastalıklardan daha fazla mücadele edilmesi gereken önemli bir halk sağlığı sorunudur (109). Çalışmaların sonuçları değişik ortamlarda değişik kişilerce fiziksel şiddete maruziyetin yüksekliğini göstermekte olup araştırmamız ile de uyumludur.

Araştırmaya alınan öğrencilerin % 9.0'ı delici-kesici (çakı, bıçak v.s.) alet % 3.2'si ise ateşli silah taşıdığını belirtmişlerdir. Öğrenciler en fazla küfür, gıcıklık, terbiyesiz sulu laflar, lakap takılması nedeni ile arkadaşlarına şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 25). Delici kesici alet taşıma nedenleri sorulduğunda % 69.4'ü gevensiz bir ortamda yaşadığı için % 22.9'u, kendini daha iyi hissetmek için, % 1.5'i filmlerdeki insanları örnek aldığı için % 2.3'ü arkadaşları da delici kesici alet taşıdığı için, % 3.9'u ise diğer sebeplerden dolayı delici kesici alet taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Egemen ve ark.'nın çalışmasında silah yada bıçak taşıma oranı % 5.8 olarak bulunmuştur (42). Lowry ve ark.'nın 12-21 yaş arasında adolesanlarda silah taşıyıcılığı oranının % 15 olarak bildirmişlerdir (94). Valois ve ark.'nın lise öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada silah taşıma oranlarının erkek öğrencilerde % 38, kız öğrencilerde % 11 olduğunu saptamışlardır (149). Diğer çalışmalara göre araştırmamızdaki oranların düşüklüğü sevindiricidir. Bu düşük oranlar ülkelerin kültürleri ile yaşam kalitesi ve yetişme tarzı, ailelerin yüksek duygusal bağlılığı ve güçlü aile oryantasyonu (açık rol dağılımı, sorumluluk vb.) ile ilişkili olabilir. Ya da bizim çalışmamıza katılan öğrenciler bazı nedenlerle ve endişelerle alet taşıma oranlarını kasıtlı olarak düşük söylemiş olabilir.

Çalışmaya alınan kız öğrencilerin % 9.8'i fiziksel şiddete, % 19.1'i duygusal-sözel şiddete % 1.8'i cinsel şiddete, erkek öğrencilerin ise % 14.6'sı fiziksel şiddete % 22.3'ü duygusal-sözel şiddete,% 0.7'si ise cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (Tablo 23). Raiha ve Soma'nın araştırmasında 13-19 yaş arası kızlar, küçük yaşlarda ise erkeklerin minör fiziksel istismar için risk grubu oluşturdukları belirtilmiştir (122). Ortaöğretim kurumlarına devam

eden öğrencilere son üç ay ve son bir ay içinde “herhangi bir yerde şiddet ile karşılaşma” durumları sorulmuştur. Gençlerin son üç ay içinde şiddet ile karşılaşması % 18.9 ve son bir ay da şiddetle karşılaşma ise % 14.4 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin % 22.8’i son üç ay içinde ve % 16.8’i ise son bir ay içinde şiddetle karşılaştığını belirtirken kızlarda bu yüzdeler sırasıyla % 13.8 ve % 11.3 şeklindedir. Devlet ve özel ortaöğretim kurumlarına devam eden erkek öğrencilerin şiddetle karşılaşmaya ilişkin yüzdeleri birbirine çok yakın bulunmuştur (%22.8 ve %22.9), son bir ay içinde şiddetle karşılaşma yüzdeleri de birbirlerine çok yakındır (%16.8 ve %17.1). Kızlarda devlet okullarında son üç ve son bir ay içinde şiddetle karşılaştıklarına ilişkin beyanları (%13.8 ve %11.3) Özel okullarda biraz daha düşüktür (% 12.4 ve % 9.8). Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin son üç ay içinde % 22.0’ı fiziksel şiddete, % 53.0’ı sözel şiddete, % 36.3’ü duygusal şiddete, % 25.8’i ise cinsel şiddete maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir. Bu sayılar her 4-5 gençten birinin fiziksel her iki gençten birinin sözel, her üç gençten birinin duygusal ve her 6-7 gençten birinin cinsel şiddet ile karşılaştığını göstermektedir. Yine M.E. B. bağlı 28 ortaöğretim kurumu ve 28 ilköğretim kurumundan toplam 1120 öğrenci ile yaptığı çalışmada yine okullarda şiddet önemli bir sorun olarak saptanmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin % 52.2’si sözel % 21.9’u fiziksel % 23.7’si duygusal ve % 2.2’si diğer türde şiddete maruz kaldığını belirtmektedir. Devlet ve özel ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin son üç ay ve son bir ay içinde şiddet ile karşılaşma yüzdeleri birbirlerine çok yakın olarak bulunmuştur. Devlet okullarında % 18.9, özel okullarda ise % 18.9 dur. Son bir ay içinde şiddetle karşılaşma devlet okullarında % 14.4, özel okullarda ise % 14.3 tür (141).

Yiğitalp ve ark'nın 977 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı bir araştırmada, kız öğrencilerin % 6.2'si, erkek öğrencilerin ise % 7.9'u fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmişlerdir. Psikolojik şiddete maruz kalma oranı ise kızlarda % 23.7, erkek öğrencilerde ise % 20.5 olarak bulunmuştur. Cinsel şiddet erkek öğrencilerde saptanmazken, kızların % 1.2'si tecavüz ve % 4.5 sarkıntılıkla karşılaştıklarını belirtmişlerdir (154). Tezcan ve ark'nın üniversite birinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinde yapılan bir çalışmada, son bir yıl içerisinde herhangi bir kız arkadaşı tarafından uygulanan şiddete maruz kalma oranı, birinci sınıfta % 9.7 ve üçüncü sınıf öğrencilerinde % 10.7 olarak bulunmuştur. Son bir yıl içerisinde herhangi bir erkek arkadaşı tarafından şiddete maruz kalma birinci sınıfta % 8.1, üçüncü sınıf öğrencilerinde ise % 7.4 olarak saptanmıştır (141). Yine 829 fiziksel istismar olgusunun değerlendirildiği bir çalışmada erkeklerin % 54.3, kızların ise % 45.6 oranında fiziksel şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir (55). Valentine ve ark.'nın yaptığı bir çalışmada ergenlik öncesi dönemde istismar edilen çocukların % 52.6'sının erkek olduğunu belirtilirken, ergenlik döneminde ise şiddete maruz kalanların 3'te 2'den fazlasının kızların oluşturduğu tespit edilmiştir (148). Ülkemizde Bilir ve ark.'nın yaptığı çalışma fiziksel şiddete maruz kalma oranının kızlardan % 34.6, erkeklerde ise % 32.5 olduğunu göstermektedir (19). Araştırmalarda elde edilen bulgular okullarda şiddete maruz kalma oranlarının her iki cinsiyette de yüksek oranlarda olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya alınan kız öğrencilerin % 29.2'si fiziksel şiddet, % 43,4'ü duygusal-sözel şiddet, % 1.5'i cinsel şiddet, erkek öğrencilerin ise % 34.2'si fiziksel şiddet, % 38.4'ü duygusal-sözel şiddet, % 1.7'si ise cinsel şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 24). Ortaöğretim kurumlarında öğrenim

gören öğrencilerin son üç ay içinde herhangi birini uyguladıkları şiddet davranışları incelendiğinde, öğrencilerin % 35.5'i fiziksel şiddet, % 48.7'si sözel şiddet, % 27.6'sı duygusal şiddet, % 11.7'si ise cinsel şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. M.E.B. 26 Nisan 2006 – 20 Mart 2007 tarihleri arasında okul kayıtlarında toplam 4379 şiddet olayına 8856 öğrencinin karıştığını belirtmiştir. Türkiye de toplam 34656 ilköğretim okulundan 1279'da (% 3.6) ve toplam 7934 ortaöğretim okulundan 2266'sında (% 28.5) şiddet olaylarına ilişkin kayıt bulunmaktadır. Okullarda görülen şiddet olaylarının en fazla kış aylarında olduğu, okulun açılma ve kapanma aylarında daha az olduğu görülmektedir (141). Ögel ve ark'nın, İstanbul'un 15 ilçesinde rastgele seçilen 43 okulda 3483 lise 2. Sınıf öğrencisi üzerinde 2004 yılı içerisinde yaptıkları bir çalışmaya göre son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada bulunanlar grubun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Cinsiyete göre dağılıma baktığımızda bu oranın erkeklerde % 68,8 kızlarda ise % 29.7 olduğu görülmüştür. Erkeklerin fiziksel bir kavgada bulunma riskinin kızlara göre beş kat fazla olduğu saptanmıştır. Fiziksel kavga sonucunda yaralandığını belirtenlerin oranının % 25.4 olduğu görülmüştür. Erkeklerde kavga sonucu yaralanma riskinin kızlara göre 3.6 kat daha fazla olduğu tespit edilmiş, hayatı boyunca en az bir kez başkasını yaralayanların oranı % 26.3 olarak bulunmuştur. Erkeklerde hayatları boyunca kavga sonucu birisini yaralama riskinin kız öğrencilere göre 3.2 kat daha fazla olduğu bulunmuştur. Şiddet olayları sonucunda bir başkasını yaraladığını belirtenlerin yarıya yakını bunu ilk kez 13-15 yaşları arasında yaptıklarını belirtmişlerdir (113). Mac Milan ve arkadaşları fiziksel istismarın erkek çocuklarda daha fazla rapor edildiğini belirtmişlerdir (95). Araştırmamızla diğer çalışmalar arasında uyumluluk vardır.

Genelde alışmalar fiziksel şiddet açısından, kızlarla erkekler arasında farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar geleneksel yaşam tarzı içerisinde kız ve erkeklere verilen değer, hak ve sorumlulukların farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Araştırmamız sonuçları konu ile ilgili diğer çalışmaların sonuçları ile uyumludur.

Çalışmaya alınan öğrencilerin, alkol ve bağımlılık yapıcı madde kullanma durumları ile sürekli öfke, öfke i ve öfke dış ortalama puanları arasında anlamlı ilişki saptanırken ($p < 0.05$), öfke kontrol puanları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p > 0.05$, Tablo 28). Aksu'nun Psikoaktif madde kullanımı ile şiddet davranışı gösterme arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 2002 yılında 1100 lise ğrencisi üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre ankete katılan lise ğrencilerinin % 68'i hayatlarında en az bir kez psikoaktif madde kullanmıştır. Psikoaktif madde kullanan gençler arasında şiddet davranışı gösterme oranının da yüksek olduğu bulunmuştur (2). Anne-baba davranışlarıyla çocuğun saldırganlık ve bağımlılık yapan maddelere eğilimi arasındaki ilişkileri araştırmak üzere 1984 yılında 11–12 yaşları arasındaki 203 ilkokul ğrencisi ve bu ğrencilerinin ana-babaları üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre; saldırganlık ve bağımlılık eğilimine ilişkin olarak anne-ocuk ilişkisinin baba-ocuk ilişkisinden daha etkili olduğu, reddeden ve kısıtlayan anne-baba davranışlarının çocuklarda saldırganlık ve bağımlılık eğilimlerinin oluşmasına yol açtığını bulunmuştur (78).

Herhangi bir arkadaş/çete grubuna ye olma durumuna göre; öfke i ve öfke dış puanlarında ($p < 0.05$), kumar ve şans oyunu oynama ile sürekli öfke, öfke i, öfke dış ve öfke kontrol puan ortalamaları arsında anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0.005$, Tablo 29). Ergenlerin davranışlarını kontrol etmede problem yaşaması

normal ergenlerle arkadaşlık kurmada zorluklar yaşamasına neden olabilmektedir (5). Bu nedenle ergenlerin aile işlevlerinde problem yaşamasının, sapkın akran gruplarına karışma riskini arttırdığı vurgulanmaktadır (68). Patterson ve arkadaşlarının Sosyal Etkileşimsel Modelinde ergenlik döneminde ergenlerin anti-sosyal davranış geliştirmesinde en önemli faktörün sapkın akran gruplarına katılma olduğunu ileri sürmektedirler (5). Bu konudaki bir diğer önemli bulguda ise, kentin yoksul bölgelerinde yaşayan ergenlerin güçlü aile işlevlerine sahip olmasının, onların şiddet davranışı gösterme riskini azaltan koruyucu bir faktör olduğu belirtilmektedir (60). Bu durumda güçlü aile işlevlerine sahip olma, ergenlerde görülen şiddet davranışına karşı koruyucu bir faktör olarak görülebilir. Yapılan araştırmalar çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerden herhangi bir kavgada alet kullanma durumuna göre sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puan düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0,05$, Tablo 36). Kavgada alet kullananların sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları kullanmayanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç kavgada alet kullananların öfkelerini rahatlıkla dışa vurduklarının kanıtıdır. Kasifoğlu ve ark.nın 4153 öğrenci üzerinde, ergenlerin şiddet davranışlarının gösterme yaygınlığı incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada; son bir yıl içinde öğrencilerin % 42'sinin bir kavgaya karıştıkları, %7'sinin kavgadan sonra tıbbi bir müdahaleye ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Okul dönemi boyunca öğrencilerin % 30'nun okulda zorba davranışlarda buldukları, % 7'sinin okulda silah kullanarak zorba davranışlarda bundukları, % 8'nin ise okul sınırları içerisinde silah taşıdıkları belirlenmiştir (3). Araştırmalarda elde edilen bulgular şiddete

başvurma, kavgada alet kullanma ve öfke puanları arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerden halen fiziksel şiddete maruz kalanların şiddeti uygulayan kişilere göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış puanları incelendiğinde; babası tarafından dövülen öğrencilerin öfke dış puanları ($p<0.05$, Tablo 33), öğretmen tarafından dövülen öğrencilerin öfke iç ve öfke dış puanları ($p<0.05$), okul müdürü tarafından dövülen öğrencilerin sürekli öfke ve öfke dış puanları ($p<0.05$, Tablo 34) arasında anlamlı fark saptanmıştır. Karataş'ın 2002 yılında lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada anne baba saldırganlık düzeyleri ile öğrencilerin saldırganlık puanları arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca anne saldırganlık düzeyinin öğrencilerin saldırganlık puanları üzerinde ortak etkisi olduğu saptanmıştır (79). Sonuç olarak anne-babanın saldırganlık düzeyi arttıkça öğrencilerinde saldırganlık düzeyinin arttığı bulgusu diğer çalışmalarla uyumluluk göstermektedir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin anne ve babalarının öğrencilere karşı tutumlarına göre sürekli öfke, öfke iç, öfke dış ve öfke kontrol puanlarında anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Anne ve babanın; azarlama, sert bakma, tehdit etme, ceza verme ve dövme durumlarındaki sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları, öğrencileri ikna edip hatalarını açıklayan anne babanın puanlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 41). Bu bulgu ceza gören tehdit edilen dövülen ve sert bakılan öğrencilerin öfkelerini dışa yansıtarak daha fazla ifade edebildiklerini ortaya koymaktadır. Tehdit edilen öğrencilerin öfke kontrol düzeyleri, ikna edilenlere göre yüksek olduğu ve öfke iç puanına çok yakın olduğu görülmektedir. Bu da ülkemizdeki sağlam aile yapısından aile fertlerinin

birbirine karşı sevgi saygı içerisinde yaşadıklarından aile fertleri üyeleri öfkelerini daha çok kontrol edebildiklerini ortaya koymaktadır. Masalci'nin 2000 yılında 107 kız, 110 erkek toplam 217 altıncı sınıf öğrencisi üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre; kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık ve öfkelerini ifade etme biçimleri açısından anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. Ayrıca babanın çocuğa kızdığı andaki davranışı ile çocuğun saldırganlık davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (99).

Çalışmaya alınan öğrencilerin devamsızlık durumlarına göre sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları açısından anlamlı fark vardır ($p<0,05$, Tablo 40). 20 gün üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin sürekli öfke, öfke iç ve öfke dış puanları, hiç devamsızlık yapmayanlara göre yüksek olduğu saptanmıştır. İçe yönelik öfkenin yüksek çıkması öğrencilerin öfkeyi kendilerine yönelttiğini göstermektedir. Dışa yönelik öfke düzeyinin yüksek çıkmasının öğrencilerin öfkelerini okuldan kaçma ve devamsızlık yapma şeklinde sergilemeleri ile ilişkili olduğu tahmin edilmektedir. Hirschi'nin 4000 lise öğrencisi üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre, bireylerin okul gibi geleneksel ve sosyal kurumlara olan bağlılıklarının zayıflaması ile öğrencilerin suç işleme oranlarının artış eğilimi göstermesi arasında ilişki bulunmuştur (70). Anti-Sosyal davranış sergileyen ergenlerde okulda düşük başarı, okuldan kaçma en belirgin ortak özelliklerdir. Anti-Sosyal ergenler genellikle ders dışı etkinliklere katılmamaktadırlar ve genellikle okula karşı tutumları olumsuzdur (152).

Sonuç olarak;

-Çalışmaya alınan öğrencilerin % 50.7'si kız olup, yarısından fazlası (% 63.1) normal lisede okumaktadır. % 84.6'sı evde ailesi ile birlikte yaşarken, % 7.9'u öğrenci yurdunda kalmaktadır.

-Öğrencilerin %19,1'i geniş aileye,% 80,9'u ise çekirdek aileye sahiptir. % 1.1'i Üst-SED düzeye, % 80.9'u Orta-SED, % 18.0'ı ise Üst-SED'e sahiptir. % 90.8'i ise harçlıklarını ailelerinden almaktadırlar.

-Öğrencilerin % 6.5'i gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Gelir getirici bir işte çalışan öğrencilerin % 38.3'ü market-esnaf yanında çalışırken, % 15.9'u amelelik yapmaktadır.

-Çalışmaya alınan öğrencilerin % 33.2'si Elazığ'a göçle gelmiştir. Göçle gelenlerin % 45.0'i burada çok mutlu olduğunu ve çok arkadaşı olduğunu belirtmiştir.

-Öğrencilerin % 20.4'ünün annesi, % 4.1'inin ise babası okur-yazar değildir. Babaların % 47.2'si, annelerin % 14.2'si sigara içmektedir. Öğrencilerin % 90.3'ünün anne ve babası birlikte yaşamakta ve % 68.6'sının ise anne ve babası genellikle iyi anlaşmaktadır.

-Çalışmaya alınan öğrencilerin % 15.8'i babalarının annelerini dövdüğünü, % 34,5'i baba ile annesi arasındaki kavgalardan çok kötü etkilenip, uzun süre etkisinden kurtulamadığını belirtmiştir.

-Öğrencilerin % 53,3'ü hoşla gitmeyen yada hatalı bir davranış karşısında anne ve babalarının kendilerinin hatalı yönlerini açıkladığını ve ikna ettiğini belirtmişlerdir. % 33.8'i duygusal dizileri, % 33.4'ü macera, % 5.9'u mafya, % 16.5'i ise komedi dizilerini izlediklerini belirtmişlerdir. % 24.5'i arabesk müzik dinlemektedir.

-Çalışmaya alınan kız öğrencilerin % 34.9'u, erkek öğrencilerin ise % 47.7'si hayatları boyunca herhangi bir kişiye şiddet uyguladıkları belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin % 26.0'ı, erkek öğrencilerin ise % 16.4'ü hayatları boyunca hiç kavga etmediklerini belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan kız öğrencilerin % 34.5'i, erkek öğrencilerin ise % 32.3'ü okullarında şiddet gözlemlediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 82.6'sı meydana gelen şiddet olaylarının nedenleri olarak ceza kanunlarındaki yetersizliği belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 77.8'i okullarda meydana gelen şiddet olaylarında alınacak tedbir olarak okul rehberlik servislerinin kurulması ve etkin olarak çalışması, % 73.6'sı okul veli arasındaki ilişkilerin olumlu hale getirilmesi, % 75.5'i ise öğretmen ve idare arasında iş birliği olması ve disiplinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan öğrencilerin % 10.3'ü sigara, % 6.5'i alkol, % 4.9'u ise bağımlı ve uçucu madde kullandığını, % 8.5'i kumar ve şans oyunu oynadığını, % 9.0'ı delici-kesici alet taşıdığını, % 3.2'si ateşli silah taşıdığını, % 5.1'inin ise herhangi bir arkadaş grubuna-çeteye üye olduğunu belirtmişlerdir.

Çalışmaya alınan öğrencilerin hayatları boyunca,% 21.8'i fiziksel şiddete, % 21.5'i duygusal-sözel şiddete, % 1.6'sı ise cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan öğrencilerin halen,% 12.2'si fiziksel şiddete % 20.7'si duygusal sözel şiddete, % 3.2'si ise cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan öğrencilerin % 71.0'ı arkadaşlarına şiddet uygulama nedenini kendileri ile alay edilmesini olarak belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan öğrencilerden Elazığ da doğanların % 20.8'i, göçle gelenlerin ise % 23.8'i fiziksel şiddete, Elazığ da doğanların % 20.5'i, göçle gelenlerin % 23.8'i duygusal-sözel şiddete, Elazığ da doğanların % 1.5'i, göçle gelenlerin ise %1.8'i cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

-Çalışmaya alınan öğrencilerde Elazığ'da doğanların % 32.1'i, göçle gelenlerin % 30.8'i son bir yılda herhangi birine fiziksel şiddet uyguladıklarını, Elazığ'da doğanların % 39.6'sı, göçle gelenlerin ise % 45.4'ü duygusal-sözel şiddet uyguladıklarını, Elazığ'da doğanların % 20.2'si, göçle gelenlerin ise, %21.4'nün cinsel şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir.

-Alkol ve bağımlılık yapıcı madde kullananlarda sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$) ve öfke dış ($p<0.05$) puanları, kullanmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olarak saptanmıştır.

-Herhangi bir arkadaş grubu/çeteye üye olanların sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$) ve öfke dış ($p<0.05$) puanları üye olamayanlara göre yüksek saptanırken, kumar ve çans oyunları oynayanları sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$), öfke dış ($p<0.05$) puanları oynamayanlara göre yüksek iken, öfke kontrol ($p<0.05$) puanları oynamayanlara göre düşük bulunmuştur.

-Halen fiziksel şiddete maruz kalanların sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$) ve öfke dış ($p<0.05$) puanları, maruz kalmayanlara göre yüksek saptanmıştır. Kavgada alet kullananlarda da aynı şekilde sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$) ve öfke dış ($p<0.05$) puanları kullanmayanlara göre yüksektir.

-Son bir yılda fiziksel şiddet ve duygusal şiddet uygulayanların sürekli öfke ($p<0.05$), öfke iç ($p<0.05$), öfke dış ($p<0.05$) puanları uygulamayanlara göre

anlamli düzeyde yuiksek iken ofke kontrol puanlari ($p<0.05$) duik olarak saptanmistir.

-Oğrencilerin okula devamsizlik yaptigi gun sayisi arttikca surekli ofke ($p<0.05$), ofke ic ($p<0.05$) ve ofke dis ($p<0.05$) puanlari da artmaktadır.

Öneriler:

Tüm bu sonuçlara bağlı olarak önemli bir halk sağlığı sorunu olan gençler arasındaki iiddet olaylarının oluşmasını engelleyici önlemlerin alınabilmesi, iiddete bağ vuran ve iiddete maruz kalmiş olan gençlerin erken dönemde tespit edilmesi, tedavi ve rehabilitasyon programlarının yapılabilmesi amacıyla;

-iiddeti sadece farkında olunacak bir sosyal problem değil üzerine gidilerek elimine edilmesi gereken ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınmalıdır.

- iiddetin çözüümü için okul idarecilerinin, oğretmenlerin, ailelerin ve çevrenin resmi ve gönüllü organizasyonlarının sayısı ve işlevselliği arttırılmalı, sivil toplum örgütlerinin gerekli desteği vermeleri, polis teişkilatının akran arabulucularının, sanatçılarının, yazarların, medyanın ve topluma iyi yönden rol model olmuş kişilerin destekleri sağlanmalıdır.

- Gençler arasında her geçen gün artan iiddet olayları konusunda devlet politikası geliştirilmeli ve konu ile ilgili olarak yapılacak olan programlara destek sağlanmalıdır.

- iiddetin engellenebilmesi için toplum bilinçlendirilmeli, ilgili kişiler özellikle anne ve babalar eğitim programına alınmalıdır.

- Ergenlerde görülen şiddet davranışlarının aile işlevleri, ebeveynlerin öfke düzeyleri, öfke ifade tarzları ile ilişkili olduğu bulgularından yola çıkılarak, ergenlerdeki şiddet davranışını izlemek ve bununla başa çıkabilmek için sivil toplum kuruluşları, okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından aileye ve gençlere yönelik öfke yönetimi ve aile içi problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, rol dağılımları, davranışları kontrol edebilme, ergene gereken ilgiyi gösterebilmeyi içeren koruyucu, önleyici ve müdahale edici programlar hazırlanmalıdır.

- Okul psikolojik danışmanları, rehberlik servisleri ve diğer uygulamacılar tarafından şiddet davranışı gösteren ergenlere öfke yönetimi, problem çözme ve iletişim becerilerini ve sağlıklı baş etme becerilerini kazandırmaya yönelik beceri eğitimi programları düzenlenmelidir.

- Okul psikolojik danışmanları rehberlik servisleri ve bu alanda çalışan diğer uygulamacılar (psikoloğlar, sosyal hizmet görevlileri vb) şiddet davranışı gösterme eğiliminde olan ergenler ile bireysel psikolojik danışma uygulamaları yapmalı, gençlerin özel yeteneklerini ortaya çıkararak (satranç, resim, müzik, futbol, folklor vs) gençlerin enerjilerini bu yönde harcamalarını sağlamalıdır.

- Bizim araştırmamıza benzer araştırmalar daha küçük yaş gurupları, üniversite gençleri ve herhangi bir iş yapmayan boş gezen gençler arasında ve organize suç örgütleri üzerinde de yapılabilir. Ayrıca; şiddet davranışı gösteren gençlerle ilişkili olduğu düşünülen dürtüsellik, empati ve sosyal beceriler gibi ergenin kendi yapısıyla ilgili çalışmalar planlanabilir. Ek olarak, ergenlerin akran guruplarıyla ilişkileri de ele alınabilir.

- Bu araştırmada şiddet davranışı gösteren ergenlerin öfke düzeyleri, öfke ifade tarzları ve aile işlevleri incelenmiştir. Yapılacak yeni çalışmalarda şiddet davranışı ile ilişkili olabilecek ailenin ocuk yetiştirme stilleri, anne-baba tutumları gibi farklı değişkenler kullanılarak ele alınabilir.

Sonuç olarak; gençler arasında görülen şiddet ve saldırganlık olayları sürekli olarak değerlendirilmeli, çeşitli değişkenlerle ilişkisini ortaya koyacak araştırmalar yapılmalı ve elde edilen bulgular ışığında alınacak önlemler belirlenerek ilgili kurumlar tarafından devreye sokulmalıdır. Ayrıca fke kontrolü, zorbalık, akran arabuluculuğu, atılganlık eğitimi, çatışma çözme, sorun çözme gibi konularda gençlere yönelik psikolojik danışma programları hazırlanmalı ve bu programlar okullarda rutin hale getirilmelidir. Bunlara ek olarak, temel sağlık hizmeti sunumu içerisinde çocuğa yönelik şiddetin; risk faktörlerini belirleme, şiddet maruz kalanları saptama, yönlendirme ve şiddetten korunmaya yönelik önlemlerin yer aldığı eğitim ve hizmet sunumuna öncelik verilmelidir.

5. KAYNAKLAR

1. Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları:T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.2.Baskı Ankara:Bizim Büro Basım Evi, 2000:107-171
2. Aksu A. (2002).’’Lise Öğrencilerinde Psikoaktif Madde Kullanımı ve Şiddet Davranışı’’Uzmanlık Tezi;F.Ü. Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı.
3. Alikasifoğlu M. Ercan O. Erginöz E. Uysal Ö. Kaymak Deniz A. (2004). “Violent behavior among Turkish high school students and correlate of physical fighting”, European Journal of Public Health, 14,2, 173.
4. American Academy of pediatrics. Media Violence. 2001;108(5), Web:http://www. EBSCOhost.html, Erişim Tarihi: 06.10.2002.
5. Amodei N. ve Scott A. A. (2002). “Psychologists’ contribution to the prevention of youth violence”, The Social Science Journal, 39: 511-526.
6. Aronson E (1984) The social animal W H Freeman & Co, New York.
7. Avcı R. (2006). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
8. Avcı Ü. ve Burcum D. (2006). “Okulda Şiddete Büyük Gözaltı”, Milliyet Gazetesi, 25- 26. 03. 2006.
9. Bahar Z. Bayık A. Çocuk eğitiminde annelerin ödül ve cezaya ilişkin tutumları. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 1985;1,1-13.
10. Bahçivan-Saydam R. ve Gençöz T. (2005). “Aile ilişkileri, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi”, Türk Psikoloji Dergisi, 20, 55: 61–74.
11. Balkaya F. (2001). “Çok Boyutlu Öfke Envanterinin Geliştirilmesi ve Bazı Semptom Gruplarındaki Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
12. Baltaş Z. Baltaş A. Kolej ve Anadolu Liselerine giriş sınavın Hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarı.Konaç E. Gürkaynak İ. Egemen A. (etitörler).Çocuk İstismarı ve ihmali. Ankara: Pelin Matbaacılık,1999:135-162.

13. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (1998). Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet Ankara : Yayın No : 113.
14. Benedict MI. White RB. Cornely DA. Maternal perinatal risk Factors and child abuse. Child Abuse Negl 1983; 9: 217-224.
15. Berkowitz L. (1993). Aggression Its causes, consequences and control McGraw-Hill, New York.
16. Beyers MJ. Loeber R. Wikström PH. Stouthamer-Loeber M. (2001). What predicts adolescent violence in better-off neighborhoods. Journal of Abnormal Child Psychology, 29 (5): 369-381.
17. Biaggio MK. (1987). Therapeutic management of anger Clinical Psychology Review. 7: 663-675.
18. Bilge F. (1996). Danışandan hız alan bilişsel davranışçı yaklaşımlarla yapılan grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin kızgınlık düzeyleri üzerindeki etkileri Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
19. Bilir Ş. Arı M. Dönmez NB. Guheysu S. 4-12 yaşları arasında 16100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. Çocuk gelişimi ve Eğitimi Dergisi 1985;1:1-13.
20. Borum R. (2000). Assessing violence risk among youth. Journal of clinical Psychology, 56 (10): 1263-1288.
21. Boulter L. (2004). "Family-School Connection and School Violence Prevention", The Negro Educational Review 55,1: 27-40.
22. Boxer P. ve Tisak, M. S. (2005). Children' s beliefs about the continuity of aggression. Aggressive behavior. Vol.00, 1-17.
23. Budak S. (2000). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
24. Buehler C. ve Krishnakumar A. (1994). "Hostile interparental conflict and youth maladjustment", Family Relations. 43, 4, 409.
25. Bulut I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı, Ankara: Özgüzelış Matbaası.
26. Byrne D. ve Kelley K. (1981). An introduction to personality (3rd ed) Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

27. Campbell C. Schwarz DF. Prevalence and consequences of exposure to Violence among suburban and urban middle school students. *Pediatrics* 1996;98:396-402
28. Cillesen A. Understanding the predictors of violent adolescent behavior (2002 May). USA Today Magazine, Web:[http://www. EBSCOhost.html](http://www.EBSCOhost.html), Erişim Tarihi: 06.10.2002.
29. Cole E. (1995). "Responding to school violence: Understanding today for tomorrow",
30. Conger R. D. Conger J. J. Elder G. H. Lorenz F. O. Simons R. L. ve Whitbeck L. B. (1992). "A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys", *Child Development*, 63, 526-541.
31. Cumhuriyet (2006). Lisede Şiddette Yeni Perde. 26 Mayıs 2006.
32. Dahlenberg LL. ve Potter L. (2001). "Youth violence developmental pathways and prevention challenges", *American Journal of Preventive Medicine*, 20, 1, 3-14.
33. Dalhlberg LL. (1998). Youth violence in the United States: Major trends, risk factors, and prevention approaches. *American Journal of Prevention Medicine*.14(4):259-271.
34. Demir Ü. Işık N. Anne ve babalar tarafından çocuklara uygulanan fiziksel istismar ve ihmalin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi* 2000;3:23-28
35. Dilillo D. Tremblay C. G. Paterson L. (2000). Linking childhood sexual abuse and abusive parenting: The mediating role of maternal anger. *Child abuse & Neglect*. Vol. 24 (6), 767-779.
36. Dishion TJ. McCord J. ve Poulin F. (1999). "When interventions harm: Peer groups and problem behaviors", *American Psychologist*, 54: 755-764.
37. Doğan S. (2001). "Farklı Sosyo-ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler ", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmit.
38. Duman N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

39. Dusenbury L. Falco M. ve Lake A. (1997). "Nine critical elements of promising violence prevention programs", *The Journal of School Health*, 67, 409-414.
40. Dündar C. Televizyon ve şiddet. *Cogito*, Kış-Bahar 96. Yapı-Kredi yayınları 1996; 67:385389.
41. Edwards C. H. (2001). "Student violence and the moral dimension of education", *Psychology in the School*, 38, 3: 249-257.
42. Egemen A. Keskinoglu P. Kankılıç G. Mürşitoglu N. Kusin N. A. pilot study on Violence in high school in İzmir, Turkey. *international Public Health Congress. 'Health 21 In Action' Abstracts*, 2000:167.
43. Eliot RS. ve Breo DL. (1989). *Is it worth dying for? How to make stress work for you-not against you* Bantam, New York.
44. Ellickson P. Saner H. (1996). Concurrent risk factors for adolescent violence. *Journal of Adolescent Health*, 19:94-103.
45. Ellickson P. Saner H. (1997). Profiles of violent youth: Substance use and other concurrent problems. *American Journal Of Public Health*, 87(6):985-991.
46. Ellis A. (1997). *How to control your anger before its controls you* Carol Publishing Group, Secaucus NJ.
47. Ellis A. ve Lange A. (1994). *How to keep people from pushing your buttons* Carol Press, Secaucus, NJ.
48. Fava M. Anderson K. ve Rosenbaum J. (1990). Anger attacks Possible variant of panic and major depressive disorder *American journal of Psychiatry*. 147, 867-870.
49. Fitzpatrick KM. Boldizer JP. The prevalence and consequences of exposure to Violence among African-American youth. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1993;32:424-430.
50. Freedmann J. L. Sears D.O. Carlsmith J.M. (1998). *Sosyal psikoloji*. (Çev:A. Dönmez). Ankara: Imge.
51. Friedman HS. (1991). *Hostility, coping, and health* APA, Hyattsville MD.
52. Friedman M. ve Rosenman RH. (1974). *Type A behavior and your heart* Fawcett Crest, New york.

53. Funk JB. Baldacci HB. Pasold T. Baumgardner J. (2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies and the internet: Is there desensitization. *Journal of Adolescent*, 27:23-39.
54. Furlong M. J. Smith D. C. (1998). "Raging rick to tranquil tom: An empirically based multidimensional anger typology for adolescent males", *Psychology in the Schools*, 35, 3, 229-245.
55. Gabined L. Child abuse treatment failures reveal need for redefinition of problem. *Child Abuse Neg I* 1983;278:131-135
56. Gander M. J. ve Gardiner H. J. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi (Çev.B. Onur)*, Ankara: İmge Kitapevi.
57. Garbarino J. (1999). *Lost boys: Why our sons turn violent and how we can save them*, Anchor books, New York.
58. Garrett Darhyl. (1995). "Violent Behaviors Among African- American Adolescents", *Adolescence*, 30 (117), 209-216.
59. Gordon T. (1999). *Etkili anne-baba eğitimi E. Aksay ve B. Özkan (ÇEV) Ya-pa yayınları, İstanbul.*
60. Gorman-Smith D. Tolan P. Zelli A. ve Huesman R. L. (1996). "The relation of family functioning violence among inner-city minority youths", *Journal of Family Psychology*, 10, 2:115-129.
61. Greenberg RP. Bornstein RF. Greenberg MD. ve Fisher S. (1992). A meta analysis of antidepressant outcome under "blinder" conditions *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 60: 664-669.
62. Grych J. H. Seid M. ve Fineham F. D. (1992). "Assessing marital conflict from the child's perspective: The children's perception of interparental conflict scale", *Child Development*, 63, 558-572.
63. Güneş G. Kaya M. Pehlivan E. Tıp Fakültesi öğrencilerinin ailelerinde kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili bir araştırma. *Toplum ve Hekim* 2000;15: 391-397.
64. Görak G. Gülçiçek S. Çalışan çocukların sorunları ve benlik saygıları. VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, 1999: 110-115
65. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. *Türkiye Nüfus Araştırması 2003*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana

Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği, 2004, Ankara, Türkiye.

66. Hadi A. Child abuse among working children in rural Bengladesh: prevalence and determanats.Public Health 2000; 114 :380-384
67. Hankins G. (1993). Prescription for anger Warner Books, New York.
68. Henry D. B. Tolan P. H. ve Gorman-Smith D. (2001). “Longitudinal family and peer group effects on violence nonviolent delinquency”, Journal of Clinical Child Psychology, 30,2.
69. Herrenkohl TI. Maguin E. Hill KG. Hawkins JD. Abbott RD. (2000). Developmental risk factors for youth violence. Journal of Adolescent Health, 26:176-186.
70. HIRSCHI. Travis. (1969). Causes of Delinquency, Berkeley: University of California Press.
71. Howell J. C. (1995). Guide for implementing the comprehensive strategy for serious, violent, and chronic juvenile offenders, Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
72. İçli TG. Öğün A. Özcan N. Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadının Suçluluğu Ankara :T.C Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları,1995.
73. Irene C. ve Mona M. (2003). ”Personality and family relations of children who bully”,Personality and Individual Differencies, 35, 559-567.
74. İnanç B. Y. Bilgin M. ve Atıcı M. K. (2004). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi (1. Basım). Adana: Nobel Kitabevi.
75. İzmirli M.sur H Polat N. Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı.Katkı Pediatri Dergisi 2001;22:276-285.
76. İzmirli M. Sur H Polat N. Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı. Çocuk forumu dergisi, 2000; 3:37-49.
77. Kahraman H. (2000). “Aile Yaşamlarında Şiddet Olan Ergenlerin Ana-Babalarıyla Olan İlişkilerini ve Kendilerini Değerlendirmeleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

78. Karabıyık Ç.(2003).Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenler.”Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi,Etiğim Bilimleri Enstitüsü,Ankara.
79. Karataş B. Z. (2002). “Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
80. Kashani J. H. Darby P. J. Allan W. D. Hartke K. L. ve Reid J. C. (1997).“Intrafamilial homicide committed by juveniles: Examination of a sample with recommendations for prevention”, Journal of Forensic Sciences, 42, 873-878.
81. Kaya N. Ulusoy M. Aral F. Çocuk anne ve dayak. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Günleri Kongre Kitabı,1992;23-27.
82. Knoester C. ve Haynie D. L. (2005). “Community context, social integration into family, and youth violence”, Journal of Marriage and Family 67 (August,2005), 767-780.
83. Kolko D. J. (1996). “Clinical monitoring of treatment course in child physical abuse: Psychometric characteristics and treatment comparisons”, Child Abuse Neglect,20: 23–43.
84. Kolko J. D. Oommen K. M. Paul A. P. (2002). “Negative affect and parental aggression in child physical abuse”, Child Abuse & Neglect, 26, 407-424.
85. Kriz Dergisi ,2003; 11(2) : 19-28
86. Krug EG. Mercy AJ. Dahlberg LL. Zwi AB. (2002). The World report on violence ant health. The Lancet, 360:10832-1083.
87. Kurçer MA. Güneş G. Genç M. Malatya’da sosyo-ekonomik düzeyleri farklı iki ayrı bölgede evli kadınlara yönelik aile içi şiddet ve etkileyem faktörler. Sağlık ve Toplum 1999;9:
88. Lando HA. ve Donnerstein E. (1978). The effects of a model's success or failure on subsequent aggressive behavior Journal of Research in Personality, 12, 225-234.

89. Laufer AY. Harel. (2003). The Role of Family, Peers and School Perceptions in Predicting Involvement in Youth Violence. *Adolescent Medical Health*, 15(3), 235-244.
90. Lerner HG. (1985). *The dance of anger* Harper & Row, New York.
91. Leventhal H. (1984). A perceptual-motor theory of emotion In Berkowitz (Ed), *Advances in experimental social psychology*, Vol 13 (pp 117-182) Academic Press, New York.
92. Lewis WA. ve Bucher AM. (1992). Anger, catharsis, the reformulated frustration-aggression hypothesis, and health consequences *Psychotherapy*, 29, 385-392.
93. Loeber R. (1990). "Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency", *Clinical Psychology Review*, 10, 1-41.
94. Lowry R. Powell KE. Kann L. Collins JL. Kolbe LJ. Weapon carrying ,physical fighting, and fight-related injury among U.S adolescents.*Am.j Prev med.*1998;14:122-129
95. Mac Millan HL. Fleming JE. Trocme N. Boyle MH. Wong M. Racine YA at al prevalance of Child physical and seyual abuse in the community: results from the Ontario Health Supplement *JAMA* 1997;278:131-135
96. Madlow L. (1972). *Anger How to recognize and cope with it* Schribners, New York.
97. Malik S. Sorenson SB. Aneshensel CS. (1997). Community and dating violence among adolescents: Perpetration and victimization. *Journal of Adolescent Health*, 21:291-302.
98. Martin R. ve Watson D. (1997). Style of anger expression and its relation to daily experience *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (3),284–294.
99. Masalcı A. D. (2000). "Aile İçi Etkileşimlerle Çocuğun Saldırganlık Düzeyi ve Uygu Davranışının Karşılaştırılması", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
100. Maslin B. (1994). *The angry marriage Overcoming the rage, reclaiming the love* Hyperion, New York.
101. Mayer GR. (2001). "Antisocial behavior: Its causes and prevention within our schools", *Education and Treatment of Children*, 24, 4, 414-429.

- 102.** Mc Kay MM. The link between domestic Violence and child abuse: assesment and treatment consider ations. Child Welfare 1994;73:29-39.
- 103.** Meichenbaum D. (1985). Stress inoculation training Pergamon Press, New York.
- 104.** Mercy J. A. Rosenberg M. L. Powell K. E. Broome, C. V. ve Roper, W. L. (1993). "Public health policy for preventing violence", Health Affairs, 12, 7-29.
- 105.** Milli Eğitim Bakanlığı özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2003). İntihar eden ve intihar girişiminde bulunan ve adli kayıtlı suçlu olan gençlerin sosyo-demografik özellikleri , Araştırma Raporu
- 106.** Milliyet Gazetesi (2006a). Şubatta 25 Olay. 25 Mart 2006.
- 107.** Milliyet Gazetesi (2006b). Katil Doğanlar. 29 Mayıs 2006.
- 108.** Moon JR & Eisler RM (1983) Anger control an experimental comparison of three behavioral treatments Behavior Therapy, 14, 493-505.
- 109.** Motfit TE Caspi A. Implications of Violence between intimate partners for child psychologists and psychiatrists. J Child psychol psychiatry 1998;39:137-144
- 110.** Navaco R. (1975). Anger control The development and evaluation of an experimental treatment Lexington Books, Lexington Mass.
- 111.** Nuglet W.R. ve Champling D. (1997). "The effects of anger control training on adolescent antisocial behavior", Research on Social Work Practice, 7,4, 446-462.
- 112.** Okur F. Ailede çocuğa karşı şiddetin boyutları. İstanbul Barosu Çocuk Hakları Günleri Kitabı, 1996:141-148.
- 113.** Ögel K. İtır T. Yılmazçetin CE. (2005). Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme, İstanbul.
- 114.** Özyaydın N. Oben Ü. Akın A. Kadın ve şiddet. Sağlık ve Toplum 1998;8: 73-78.
- 115.** Özcebe H. Sarp Ü. ve Hacer Ç. (2006). "Adolesanlarda Şiddet Davranışları (Üç Lise, Ankara, 2004), Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, Uluslararası Katılımlı Sempozyum, Bildiri Özetleri, İstanbul.

116. Özmen A. (2004). “Seçim kuramı ve gerçeklik terapisine dayalı öfkeyle başa çıkma eğitim programının üniversite öğrencilerinin öfkeyle başa çıkma becerileri üzerindeki etkisi” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara:Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
117. Page R. M. ve Page S. T. (2003). *Fostering Emotional Well-Being in the Classroom* (3rd Edition), London: Jones and Bartlett Publishers.
118. Paternoster R. Brame R. ve Farrington D. P. (2001). “On the relationship between adolescent and adult conviction frequencies” *Journal of Quantitative Criminology*, 17, 3: 201-225.
119. Patterson G.H. ve Stouthamer-Loeber M. (1984). “The correlation of family management practices and delinquency”, *Child Development*, 55, 1299-1307.
120. Pepler D.J. ve Slaby R. G. (1996). “Theoretical and developmental perspectives on youth and violence”, *American Psychological Association*, 27-58.
121. Peterson GR. Capaldi D. and Bank L. (1991). *An Early Starter Model For Predicting Delinquency*, New Jersey: Hillsdale, Lawrence Erlbaum.
122. Raiha NK. Soma DFJ. Victims of child abuse and neglect in the U.S *Army.Child Abuse Negl*,1997;2:759-768
123. Richters JE. Martinez P. The NIMH community violence project: I.Children as victims of and witness to violence. *Psychiatry* 1993;56: 7-21.
124. Riley WT. Treiber FA. ve Woods MG. (1989). Anger and hostility in depression *Journal of Nervous and Mental Disease*, 177(11). 668-674.
125. Riner ME. ve Saywell R.M. (2002). “Development of social ecology model of adolescent interpersonal violence prevention (SEMAVIP)”,*Journal of School Health*, 72,2,65-71.
126. Rodriguez C. M. ve Green A. J. (1997). “Parenting stress and anger expression as predictors of child abuse potential”, *Child Abuse Neglect*, 21, 367-377.
127. Romas A. ve Sharma M. (2000).*Practical Stress Management* Allyn&Bacon, Massachusetts.

128. Rupp D. E. ve Vodanovich S. J. (1997). "The role boredom proneness in self-reported anger and aggression", *Journal of Social Behavior & Personality*, 12: 925-936.
129. Salts Connie J. B. W. Lindholm H. W. Goddard ve S. Duncan. (1995). "Predictive Variables of Violent Behavior in Adolescent Males". *Youth and Society*, 26 (3), p.377-399.
130. Scharf C. S. (2000). "Gender differences in adolescent aggression: An analysis of instrumentally us", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Central Michigan University.
131. Scott T.M. Nelson C.M. ve Liaupsin C.J. (2001). "Effective instruction: The forgotten component in preventing school violence", *Education and Treatment of Children*, 24,3: 309-322.
132. Sheahan K. Dicara JA. Le Bailly S. Christoffel KK. Children's exposure to Violence in an urban setting. *Arc Pediatr Adolesc Med* 1997; 15:502-504
133. Subramaniam P. Sivayogan S. The prevalence and pattern of wife beating in the Trincomalee district in eastern Sri Lanka. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 2001;32:
134. Smith JC (1993). *Creative stress management The 1-2-3 cope system* Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
135. Smith D. C. Furlong, M. E. Bates M. ve Laughlin J. (1998). "Development of the multidimensional school anger inventory for males", *Psychology in the Schools*,35,3, 1-15.
136. Spielberger CD. Jacobs G. Russel FS. Crane RS. (1983). Assessment of anger: The State Trait Anger Scale. In J.N. Butcher, & C.D. Spielberger (Eds.). *Advances in Personality Assessment*, Hillsdale NJ: LEA, 2:159-187.
137. Spielberger C. D. Johnson E.H. Russel F. S. Crane R. S. Jacobs G. A. & Worden T J. (1985). The experience and expression of anger: Construction and validation of an Anger Expression Scale. In M. A. Chesney, & R. H. Roseman (Ed). *Anger and Hostility in Cardiovascular and Behavioral Disorders*. New York: Hemshire/Mcgraw-Hill, 5-30.
138. Suinn RM. (1990). *Anxiety management training A behavior therapy* Plenum Press, New York.

139. Sutton SE. Cowen E. L. ve Crean H. F. (1999). "Pathways to aggression in young, highly stressed urban child", *Child Study Journal*, 29,1, 49-67.
140. Şubatlı T. İlker A. Hilal Ö. Alper U. Mert İ. ve Bülent A. (2006). "Liselerde Neler Oluyor", *Vatan Pazar*, 26.02. 2006 s.15.
141. T.B.M.M. Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemler(S.Sayısı:1413).
142. Tangney JP. Wagner P. Hill-Barlow D. Marschall DE. ve Gramzow R. (1996). Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(4),797-809.
143. Tavris C. (1989). *Anger The misunderstood emotion* Simon & Schuster, New York.
144. Tedeschi JT. ve Felson RB. (1994). *Violence, aggression, and coercive actions* American Psychological Association, Washington, DC.
145. Tezcan Mahmut. (1996)."Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", *Cogito*. sayı 6–7. Kış-Bahar. s.105–108.179.
146. Tolan P. (2001). "Youth violence and its prevention in the United States: An overview of current knowledge", *Injury Control and Safety Promotion*, 8, 1, 1-12.
147. Tolan PH. Gorman-Smith D. Huesmann L. R. ve Zelli A. (1997). "Assessment of family relationship characteristics: A measure to explain risk for antisocial behavior and depression among urban youth", *Psychological Assessment*, 9,212–223.
148. Valentine DP. Freemdn ML. Haff S. Andreas T. and neglect: identifying and helping school children at risk.*School Social Work Journal* 1985;9:83-89.
149. Valois RF. McKeown RE. Garrison C2. vincent ML. Correlates of aggressive and violent behaviors among public high school adolescents *J Adolesc Health* 1995;16:26-34.
150. Quasem FS. Mustafa AA. Kazem NA. Shah NM. Attitudes of Kuwaiti parent toward physical punishment of children. *Child Abuse Negl* 1998, 22,1189-1202.

- 151.** Wehby J.S. Synoms F.J. and Shares R.E. (1995). “A descriptive analysis of aggressive behavior in classroom for children with emotional and behavioral disorders”, *Behavioral Disorders*, 20, 87-105.
- 152.** Williams SA. Myers SJ. Adolescent violence, *The ABFN Journal*, 2004 Marc/Apr.; 31-34.
- 153.** Yell ML. and Rozaski M.E. (2000). “Searching for safe school: Legal issues in the prevention of school violence”, *Journal of Emotional Behavioral Disorders*, 8,3,187-196.
- 154.** Yiğitalp G. Ertem M. Özkaynak V. İlçin E. (2006). Dicle Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin fiziksel, ruhsal ve cinsel şiddet konusunda deneyimleri ve bu konuda görüşleri. Dicle Üniversitesi Atatürk Sağlık Yüksek Okulu.Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.Diyarbakır.
- 155.** Zeytinoğlu S. Sağlık, sosyal, hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri.Konanç E. Gürkaynak Egemen A. (editörler). Çocuk istismarı ve ihmali.Ankara:Pelin Matbacılık,1999: 111-125.
- 156.** Zillmann D. (1979). *Hostility and aggression* Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ.

6. ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Muş Sağlık Meslek Lisesinde Biyoloji Öğretmeni olarak göreve başladım. 1985 yılında aynı yerde okul müdürlüğü görevini yaptıktan sonra sırasıyla Çorum ve Elazığ 70.Yıl Sağlık Meslek Lisesinde Okul müdürlüğü yaptım. Halen Elazığ Atatürk Sağlık Meslek Lisesinde müdür olarak görev yapmaktayım. 1994 yılında Yüksek Lisansımı bitirdim. 2004 yılından beri Fırat Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalında Doktora yapmaktayım. Orta derecede İngilizce ve Fransızca bilmekteyim. Evli ve 4 Çocuk babasıyım

7. EKLER

Ek-1: Anket Formu.

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket formu; Elazığ İlinde Gençlerde Şiddete Baş Vurma ya da Maruz Kalma Sıklığı, Etkileyen Faktörler ve Öfke İle İlişisini saptamak amacıyla planlanan bir doktora tezinin sorularından oluşmuştur. Bu sorulara tüm içtenliğinizle ve doğru olarak cevap vermeniz, elde edeceğimiz bulguların gerçeği yansıtması açısından önemlidir. **Anket formlarına kesinlikle adınızı, soyadınızı ve şubenizi yazmayınız.** Elde edilen veriler Elazığ ilindeki tüm öğrencileri kapsayacak şekilde değerlendirilecektir. Şahıslar dikkate alınmayacaktır.

Teşekkür ederiz

1-Okulunuzun Adı:.....

2-Sınıfınız:.....

3-Kaç yaşındasınız (Bitirdiğiniz yaşı yazınız).....

4-Cinsiyetiniz 1-Kız 2-Erkek

5-Toplam kaç kardeşsiniz (Siz dahil) :.....

6-Siz kaçınıcı çocuk sunuz? :.....

7-Evde toplam kaç kişi yaşıyor sunuz?:.....

8-Evinizde anne, baba ve kardeşleriniz dışında sizinle birlikte yaşayan nine, dede, hala, teyze, amca gibi başka akrabalarınız var mı?

1-Evet 2-Hayır

9-Evinizde kendinize ait tek başınıza kullandığımız bir odanız var mı?

1-Evet 2-Hayır

10-Eve kira ödüyor musunuz? 1-Evet 2-Hayır

11-Ailenizin ortalama aylık geliri (Eve giren toplam para miktarından kira düşülerek yazılacak):

12-Bu gelirden faydalanan kişi sayısı:..... kişi

13-Harçlığınızı kim veriyor?

1-Ailem 2-Çalışıyorum 3-Burs alıyorum 4-Diğer:

.....

15-Günlük harçlık miktarınız ne kadardır? :..... YTL

16-Bu okulda okurken kiminle birlikte kalıyorsunuz?

1-Evde ailemle 3-Akraba yanında
2- Evde arkadaşım ile birlikte 4-Öğrenci yurdunda
5-Diğer (Açıklayınız:.....)

17-Kaldığınız bu yerde siz dahil toplam kaç kişi yaşıyor? (Yurt ise odada kaç kişi kalıyor):.....kişi

18-Herhangi bir işte çalışıyor musunuz? 1-Evet 2-Hayır

19-(Herhangi bir işte çalışıyorsanız cevaplayınız) Ne iş yapıyor sunuz?.....

20-Okul dışında her hangi bir işte çalışıyor iseniz çalışma nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir?

1-Eve ek gelir getirmek için 3-Sanat öğrenmek için
2-Harçlığımı çıkarabilmek için 4-Okulu bırakmayı

düşündüğümden

5-Diğer (Açıklayınız:.....)

21-Geçen yıl karne ortalamanız nedir?

1-1,50 den az 3-2,51 - 3,50 arası
2-1,50 - 2,50 arası 4-3,51 - 4,50 arası
5-4,51 - 5,00 arası

22-Geçen yıl, okula kaç gün mazeretsiz devamsızlık yaptınız ?

1-Hiç yapmadım 3-6-10 gün arası
2-1-5 gün arası 4-11-15 gün arası
5-16-20 gün arası 6-21 gün ve üstü

23- Kaç yıldır Elazığ'da yaşıyor sunuz?

1- Doğduğumdan beri burada yaşıyorum.
2-.....yıldan beri Elazığ'da yaşıyorum.

24-Elazığ'da yaşamadan önce nerede yaşıyordunuz?

- 1-Doğduğumdan beri burada yaşıyorum 3-Başka bir ilçede
2-Başka bir il merkezinde 4-Başka bir köyde
5-Yurt dışında 6-Birden çok değişik yerde yaşadım

25-Ailenizin göç etmesinde en önemli sebep nedir ?

- 1-Göç etmedim, doğduğumdan beri bu bölgede yaşıyorum
2-Anne ve/veya babam çalışmak için buraya geldi/geldiler
3-Akrabalarımız buraya gelmişti, bizde onların yanına geldik
4-Daha güvenli olduğu için buraya göç etmek zorunda kaldık
5-Bizlerin okuması için ailem buraya geldi.
6-Ailemden birisinin sağlık sorunları nedeniyle buraya geldik

26-Buraya göç ettikten sonra kendinizi nasıl hissettiğinizi aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlıyor?

- 1-Göç etmedim, doğduğumdan beri bu bölgede yaşıyorum
2-Burada çok arkadaşım oldu, çok mutluyum
3-Buranın olanakları geldiğim yere göre daha iyi, alışmaya çalışıyorum
4-Geride kalan ailemi ve arkadaşlarımı özlüyorum
5-Buraya uyum sağlayamadım, kendimi mutsuz, dışlanmış ve yalnız hissediyorum
6-Burada kendimi öfkeli ve gergin hissediyorum

27-Babanızın eğitim durumu nedir? İşaretleyiniz?

- 1-Okur-yazar değil 2-Okur-yazar
3-İlkokul mezunu 4-Orta okul mezunu
5-Lise Mezunu 6-Yüksek okul /üniversite mezunu
7-Bilmiyorum ve/veya babam yaşamıyor

28-Babanız ne iş yapıyor?

29-Babanızın bağlı olduğu sosyal güvence kuruluşu hangisi?

- 1-Emekli sandığı 2-SSK 3-Bağ-Kur 4-Özel Sigorta
5-Yeşil Kart 6-Hiç biri 7-Bilmiyorum

30-Babanız sigara kullanıyor mu? 1-Evet 2-Hayır

31-Babanız sigara kullanıyorsa günde kaç tane içiyor?

- 1-..... adet 2-Sigara içmiyor

32-Babanız alkollü içki kullanıyor mu?

1-Hiç içmez	4-Evet, ayda en az 1-2 kez
2-Evet, her gün içer	5-Evet, yılda 1-2 kez
3-Evet, haftada en az 1-2 kez	6-Çok seyrek

33-Anninizin eğitim durumu nedir? İşaretleyiniz?

1-Okur-yazar değil	2-Okur-yazar
3-İlkokul mezunu	4-Orta okul mezunu
5-Lise Mezunu	6-Yüksek okul /üniversite mezunu
7-Bilmiyorum ve/veya babam yaşamıyor	

34-Annemiz gelir getirici bir işte çalışıyor mu? 1-Evet 2-Hayır

35-Annemiz çalışıyorsa, ne iş yapıyor?

.....

36-Annemiz sigara kullanıyor mu? 1-Evet 2-Hayır

37-Annemiz sigara kullanıyorsa günde kaç tane içiyor?

1-..... adet	2-Sigara içmiyor

38-Annemiz alkollü içki kullanıyor mu?

1-Hiç içmez	4-Evet, ayda en az 1-2 kez
2-Evet, her gün içer	5-Evet, yılda 1-2 kez
3-Evet, haftada en az 1-2 kez	6-Çok seyrek

39-Anne ve/veya babanız sağ mı?

1-Her ikisi de yaşıyor	3-Yalnızca annem yaşıyor
2-Yalnızca babam yaşıyor	4-Her ikisi de yaşamıyor

40-Anne ve babanız birlikte mi, yoksa ayrı mı yaşıyor?

1-Birlikte yaşıyorlar	4-Babam öldü, üvey babam var
2-Evli idiler, şimdi ayrı yaşıyorlar	5-Hiç evlenmediler
3-Annem öldü, üvey annem var	6-Diğer(Açıklayınız:.....)

41-Aile içerisinde anne ve babanızın ilişkisi nasıldır?

- 1-Genellikle iyi anlaşılır
- 2-Arada bir anlaşamadıkları olur, fakat konuşarak sorunu çözerler
- 3-Arada bir tartışır, birbirlerini sözlü uyarırlar
- 4-Sık sık tartışır
- 5-Ara sıra kavga edip, birbirlerini döverler

6-Sık sık kavga edip, birbirlerini döverler

42-Babanız annenizi döver mi?

1-Ara sıra döver 2- Sık Sık döver 3-Her zaman döver 4-

Dövmez

43-Annemiz ile babanız arasındaki şiddet içeren kavgalar sizi nasıl etkiler?

1-Hiç kavga etmezler

2-Çok kötü etkileniyor, uzun süre etkisinden kurtulamıyorum

3-Etkileniyorum, fakat çabuk unutuyorum

4-Beni fazla ilgilendirmiyor

5-Normal karşıyorum, her ailede olabilir

6-Araya girip engellemeye çalışıyorum

7-Diğer (Açıklayınız:.....)

44-Hoşa gitmeyen ya da hatalı bir davranışınız karşısında anne ve babanız size karşı nasıl davranır?

1-Davranışımın hatalı yönünü açıklar ve ikna eder 4-Korkutur, tehdit eder

2-Sert bakar

5-Ceza verir

3-Sözlü uyarır, azarlar

6-Döver

45-Annemiz sizi döver mi?

1-Ara sıra döver 2-Sık Sık döver 3-Her zaman döver 4-

Dövmez

46-Babanız sizi döver mi?

1-Ara sıra döver 2-Sık Sık döver 3-Her zaman döver 4-

Dövmez

47-Yaşamınız boyunca herhangi bir kişi tarafından uygulanan dayak, duygusal baskı, tehdit, azar, aşağılama, küfür, cinsel taciz gibi herhangi bir şiddet türüne maruz kaldınız mı? 1-Evet 2-Hayır

48-Yaşamınız boyunca herhangi bir kişi tarafından uygulanan fiziksel şiddete (dayak) maruz kaldınız mı? 1-Evet (ise kaç kez:.....) 2-Hayır

49-Yaşamınız boyunca aşağıda belirtilen kişilerin hangilerinden dayak yediniz?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1-Anne

2-Baba

3-Abla, ağabey, kardeş

4-Arkadaş

5-Öğretmen

6-Müdür ya da diğer idareciler

7-İşyeri sahibim, ustam

8-Diğer (Açıklayınız:.....)

50-Yaşamınız boyunca herhangi bir dayak olayında herhangi bir yerinizde morluk, yara, bere, kanama, şişlik, kırık, bilinç kaybetme oldu mu? 1-Evet

2-Hayır

Evet ise ne oldu? Açıklayınız:.....

51-Bu dayak olayında sizi döven kimdi?

52-Bu nedenle doktora gittiniz mi? 1-Evet 2-Hayır

53-Yaşamınız boyunca herhangi bir kişi tarafından uygulanan duygusal baskı, tehdit, azar, aşağılama, küfür gibi duygusal ya sözel şiddete türüne maruz kaldınız mı? 1-Evet (ise kaç kez:.....) 2-Hayır

54-Yaşamınız boyunca aşağıda belirtilen kişilerin hangilerinden duygusal baskı, tehdit, azar, aşağılama, küfür gibi duygusal yada sözel şiddet gördünüz?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1-Anne

2-Baba

3-Abla, ağabey, kardeş

4-Arkadaş

5-Öğretmen

6-Müdür ya da diğer idareciler

7-İşyeri sahibim, ustam

8-Diğer (Açıklayınız:.....)

55-Yaşamınız boyunca herhangi bir kişi tarafından uygulanan cinsel şiddet ya da tacize maruz kaldınız mı? 1-Evet (ise kaç kez:.....) 2-Hayır

56-Yaşamınız boyunca aşağıda belirtilen kişilerin hangilerinden cinsel şiddet ya da taciz gördünüz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1-Anne

2-Baba

3-Abla, ağabey, kardeş

4-Arkadaş

5-Öğretmen

6-Müdür ya da diğer idareciler

7-İşyeri sahibim, ustam

8-Diğer

(Açıklayınız:.....)

57-Halen ara sıra da olsa (aileniz, arkadaşınız, öğretmenleriniz, kardeşleriniz v.s. gibi) sizi döven kimse var mı? 1-Evet 2-Hayır

58-(Evet ise) Hangi sıklıkla maruz kalıyorsunuz?

1-Her gün

2-Haftada 1-2 kez

3-Ayda 1-2 kez

4-Yılda 1-2 kez

5-Çok nadir

6-Hiç

59-(Halen sizi döven kimse varsa) Bu kişi aşağıda belirtilen kişilerden hangisi ya da hangileridir?

- 1-Anne 2-Baba 3-Abla, ağabey, kardeş
4-Arkadaş 5-Öğretmen 6-Müdür ya da diğer idareciler
7-İşyeri sahibim, ustam 8-Diğer (Açıklayınız:.....)

60-Eğer dayak-fiziksel şiddete maruz kalıyorsanız veya kaldıysanız, sizi döven kişiler bu olayda en çok hangi aletleri kullanıyorlar? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1-Elle dövme 2-Kulak çekme 3-Tekme, tokat, yumruk
4-Delici-kesici alet (bıçak, tornavida gibi) 5-Kemer, sopa, cetvel v.s.
6-Diğer (Açıklayınız:.....)

61-Fiziksel şiddetle en çok nerede karşılaşıyor sunuz?

- 1-Bana fiziksel şiddet uygulanmadı 4-Sokakta
2-Evde 5-Yurtta
3-Okul ve çevresinde 6-Bunların dışında diğer yerlerde (Açıklayınız:.....)

62-Halen herhangi bir kişi tarafından uygulanan duygusal baskı, tehdit, azar, aşağılama, küfür gibi duygusal ya sözel şiddete türüne maruz kalıyor musunuz?

- 1-Evet 2-Hayır

63-(Evet ise) Hangi sıklıkla maruz kalıyorsunuz?

- 1-Her gün 2-Haftada 1-2 kez 3-Ayda 1-2 kez 4-Yılda 1-2 kez
5-Çok nadir 6-Hiç

64-Halen aşağıda belirtilen kişilerin hangilerinden duygusal baskı, tehdit, azar, aşağılama, küfür gibi duygusal yada sözel şiddet gördünüz?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1-Anne 2-Baba 3-Abla, ağabey, kardeş
4-Arkadaş 5-Öğretmen 6-Müdür ya da diğer idareciler
7-İşyeri sahibim, ustam 8-Diğer

(Açıklayınız:.....)

65-Sözel/Duygusal şiddetle en çok nerede karşılaşılıyor sunuz?

1-Bana sözel şiddet uygulanmadı	4-Sokakta
2-Evde	5-Yurtta
3-Okul ve çevresinde	6-Bunların dışında diğer yerlerde

66-Halen herhangi bir kişi tarafından uygulanan cinsel şiddet ya da tacize maruz kalıyor musunuz? 1-Evet 2-Hayır

67-(Evet ise) Hangi sıklıkla maruz kalıyorsunuz?

1-Her gün	2-Haftada 1-2 kez	3-Ayda 1-2 kez	4-Yılda 1-2 kez
5-Çok nadir	6-Hiç		

68-Halen aşağıda belirtilen kişilerin hangilerinden cinsel şiddet ya da taciz görüyor sunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1-Anne	2-Baba	3-Abla, ağabey, kardeş
4-Arkadaş	5-Öğretmen	6-Müdür ya da diğer idareciler
7-İşyeri sahibim, ustam	8-Diğer	

(Açıklayınız:.....)

69-Cinsel şiddet/tacizle en çok nerede karşılaşılıyor sunuz?

1-Bana cinsel şiddet uygulanmadı	4-Sokakta
2-Evde	5-Yurtta
3-Okul ve çevresinde	6-Bunların dışında diğer yerlerde

70-Hayatınız boyunca herhangi birine herhangi bir türde şiddet uyguladınız mı?

1-Evet	2-Hayır

71-Son 1 yıl içinde siz herhangi birine herhangi bir türde şiddet uyguladınız mı?

1-Evet	2-Hayır

72-Hayatınız boyunca hiç kavga ettiniz mi?

1-Hiç kavga etmedim
2-Evet, eskiden 1-2 kez kavga ettim
3-Evet, eskiden çok sık kavga ederdim. Şimdi etmiyorum
4-Evet, ara-sıra gerekirse kavga ederim
5-Evet, halen sık sık kavga ederim
6-Diğer (Açıklayınız:.....)

73- Eğer kavga ediyorsanız bu kavganızda herhangi bir cisim, alet v.s. kullanır mısınız? 1-Evet 2-Hayır

(Evet ise) Aletlerin isimleri (Birden fazla yazabilir siniz):.....
.....

74-Son 1 yıl içerisinde başkasına ne sıklıkta fiziksel şiddet (itme, tekmeleme, tokatlama, bir alet ile saldırma, herhangi bir cisim fırlatma, saç veya kulak çekme, tokat atma, ayakta tutma) uyguladınız?

1-Son 1 yıl içinde hiç uygulamadım	4-Çok sık
2-Sadece 1 kez	5-Hemen her gün
3-İki ve daha fazla	6-Diğer

(Açıklayınız:.....)

75-Fiziksel şiddeti en çok kimlere uyguladınız?

1-Son 1 yıl içinde fiziksel şiddet uygulamadım	4-Öğretmenlere
2-Aile bireyelerine	5-Diğer kişilere
3-Arkadaşlarıma	6-Hayvanlara
7-Diğer (Açıklayınız:.....)	

76-Başkasına fiziksel şiddet uyguladığınızda hangi tepkiyle karşılaştınız?

- 1-Son 1 yıl içinde fiziksel şiddet uygulamadım
- 2-Hiçbir tepkiyle karşılaşmadım
- 3-Şiddetle karşılık gördüm
- 4-Okul idaresinden ceza aldım
- 5-Ailemden ceza aldım
- 6-Karakola şikayet edildim
- 7-Diğer (Açıklayınız:.....)

77-Başkasına fiziksel şiddet uyguladıysanız, bunun nedeni aşağıdaki seçeneklerden en çok hangisine uymaktadır?

- 1-Son 1 yıl içinde fiziksel şiddet uygulamadım.
- 2-Kendimi ya da hakkımı korudum.
- 3-Öç almak için şiddet uyguladım.
- 4-Karşımdaki kişiyi cezalandırmak için şiddet uyguladım.
- 5-Şaka olsun diye yaptım.
- 6-Sorun çözmek için başka bir yol bilmiyorum

7-Kız arkadaş yüzünden

8-Arkadaşına gücünü ispatlamak

9-Diğer(Açıklayınız:.....)

78-Son 1 yıl içerisinde başkasına ne sıklıkla sözel şiddet (ad takma, alay etme, iğneleyici söz söyleme, takılma, laf atma, hakaret etme, küfür etme, dedikodu yayma, tehdit etme, kızma ve benzeri davranışlar) ya da duygusal şiddet (görmezden gelme, gruptan dışlama, küçük düşürme, ayrımcılık yapma, baskı yapma ve eşyasına zarar verme ve benzeri davranışlar) uyguladınız?

1-Son 1 yıl içinde sözel şiddet uygulamadım

4-Çok sık

2-Sadece 1 kez

5-Hemen her gün

3-İki ve daha fazla

79-Sözel şiddeti en çok kimlere uyguladınız?

1-Son 1 yıl içinde sözel şiddet uygulamadım

4-Öğretmenlere

2-Aile bireyelerine

5-Diğer kişilere

3-Arkadaşlarıma

80-Başkasına sözel şiddet uyguladığınızda hangi tepkiyle karşılaştınız?

1-Son 1 yıl içinde sözel şiddet uygulamadım

2-Hiçbir şey olmadı, olay kapandı

3-Şiddetle karşılık verdiler

4-Okul idaresinden ceza aldım

5-Ailemden ceza aldım

6-Arkadaşlarım beni kınadı

81-Son 1 yıl içinde başkasına sözel şiddet uyguladıysanız, bunun nedeni nedir?

1-Son 1 yıl içinde sözel şiddet uygulamadım

2-Hayal kırıklığı yaşayıp öfkelendiğim için uyguladım

3-Hakkımı korumak için uyguladım

4-Cezalandırmak ve öç almak için uyguladım

5-Kendimi iyi hissetmek için uyguladım

6-İstediğim bir şeyi yaptırmak için

82-Son 1 yıl içinde, elle rahatsız etme, öpme, müstehcen (ayıp) sözler söyleme, sarkıntılık etme, sıkıştırma ve benzeri davranışlardan herhangi biri zorla ve/veya istemeden başka birine yaptınız mı?

1-Hiç uygulamadım	4-Çok sık
2-Sadece 1 kez	5-Hemen her gün
3-İki ve daha fazla	6-Diğer

(Açıklayınız:.....)

83-Aşağıdaki olaylardan hangisinde yönetime karşı şiddete başvurmuşunuz ?

- 1-Öğretmenlerin azarlamaları, onur kırıcı sözleri
- 2-Saç uzatmaya izin verilmemesi, saç kesilmesi
- 3-Öğretmenlerin öğrencileri dövmesi, kafasına vurması

84-Aşağıdaki hangi olaylardan dolayı arkadaşınıza şiddet uyguladınız ?

1-Lakap takma	5-Küfür
2-Alay edilmesi	6-Saygısızlık, küçük düşürülme
3-Dalga geçilmesi	7-Emir verilmesi
4-Gıcıkılık, terbiyesiz sulu laflar	8-İftira, yalan, dedikodu

85-Okulunuzda şiddet gözlemliyor musunuz?

- 1-Evet gözlemliyorum
- 2-Hayır gözlemlemiyorum
- 3-Çok nadir, küçük olaylar gözlemliyorum.

86-Sizce okullarda meydana gelen şiddet olaylarının nedenleri nelerdir?

- 1-Ailenin eğitim eksikliği ve evde çocuğa şiddet uygulaması
- 2-Televizyon programlarının şiddet ve cinsellik içeren yayınları ve internetin olumsuz kullanımı
- 3-Ekonomik koşulları yetersiz olan öğrencilerin şiddete yönelmesi,
- 4-Öğretmenler – idare arasındaki işbirliği eksikliği ve disiplin yönetmeliğinin yetersizliği
- 5-Manevi eğitimin eksikliği
- 6-Kötü arkadaşlar ve çevrenin olumsuz etkisi
- 7-Kız-erkek arkadaşlığı
- 8-Ceza kanunlarındaki yetersizlik
- 9-Diğer etkenler ve Güvenlik yetersizliği

10-Eğitimdeki yetersizlik

87-Şiddet olaylarının engellenmesi ile ilgili olarak ne gibi tedbirler alınabilir?

- 1-Ailelere, çocuk eğitimiyle ilgili seminerler verilmeli
- 2-TV programlarına sınırlama getirilmeli ve internet kafeler denetim altına alınmalı
- 3-Öğrenciler şiddet konusunda eğitilmeli
- 4-Okullarda öğretmenler ve idare arasında işbirliği sağlanmalı ve disipline özen gösterilmeli
- 5-Okul-veli arasındaki ilişkiler olumlu hale getirilmeli
- 6-Okul rehberlik servisleri kurulmalı ve etkin çalışmalı
- 7-Eğitimde manevi değerlere ağırlık verilmeli
- 8-Sosyal ve kültürel faaliyetlere ağırlık verilmeli

88-Günde kaç saat TV izlersiniz?

- 1-Hiç seyretmem
- 2-Günde Saat

89-TV'de en çok hangi programları seyredersiniz?

- 1-Diziler
- 2-Filmler
- 3-Yarışma programları
- 4-Spor programları
- 5-Magazin programları
- 6-Belgesel
- 7-Diğer (Açıklayınız:.....)

90-Televizyon seyrediyorsanız hangi tür filmleri seyrediyorsunuz?

- 1-.....
- 2-.....
- 3-.....

91-Televizyon seyrediyorsanız hangi tür dizileri seyrediyor sunuz?

- 1-.....
- 2-.....
- 3-.....

92-Çizgi filmlerden en çok hangilerini seyrediyorsunuz?

- 1-.....
- 2-.....
- 3-.....

93-En çok dinlediğiniz ses sanatçısının ismini yazar mısınız?

.....

94-Bilgisayar başında ne kadar vakit geçiriyorsunuz?

1-Bilgisayarım yok	4-Haftada 1-2 saat
2-Hiç bilgisayarda vakit geçirmem	5-Günde 1-2 saat
3-Ayda 1-2 saat	6-Günde 3 saatten fazla (ise geçirilen saat :.....)

95-İnterneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?

1-İnternet kullanmıyorum	4-Değişik sitelerde gezmek için
2-Ödev yapmak için	5-Oyun oynamak için
3-Sohbet etmek için	6-Diğer etkinlikler için
- (Açıklayınız:.....)

96-İnternet kafeye ne sıklıkta gidersiniz?

1-İnternet kafeye hiç gitmem	4-Haftada birkaç gün giderim
2-Ayda 1 giderim	5-Her gün giderim
3-Haftada 1 giderim	6-Diğer

(Açıklayınız:.....)

97-Ne sıklıkla güncel gazete/dergi okursunuz?

1-Hiç okumam	4-Her gün 1-2 saat
2-Ayda 1-2 saat	5-Günde 2 saatten fazla
3-Haftada 1-2 saat	

98-Son 1 ayda sigara kullandınız mı?

1-Hayatımda hiç kullanmadım	4-Haftada 1-2 tane
2-Son 1 ayda hiç kullanmadım	5-Günde 1-2 tane
3-Şimdiye kadar 1-2 tane	6-Günde 2 taneden fazla

99-Halen sigara kullanıyor musunuz? 1-Evet 2-Hayır

100-Halen sigara kullanıyorsanız günde kaç tane içiyor sunuz?

1-..... adet sigara	2-Sigara içmiyorum

101-Alkollü içki kullanıyor musunuz?

1-Hiç içmedim	5-Evet, yılda 1-2 kez
2-Evet, her gün	6-Çok seyrek
3-Evet, haftada en az 1-2 kez	7-Diğer

(Açıklayınız:.....)

4-Evet, ayda en az 1-2 kez

102-Şimdiye kadar hiç uçucu, keyif verici, bağımlılık yapıcı (uyuşturucu) bir madde kullandınız mı?

1-Hiç kullanmadım	5-Evet, ayda en az 1-2 kez
2-Bir kez kullandım	6-Evet, yılda 1-2 kez
3-Evet, her gün	7-Çok seyrek
4-Evet, haftada en az 1-2 kez	8-Diğer

(Açıklayınız:.....)

103-Okulunuza giderken veya mahallenizde yanınızda delici-kesici alet (çakı, bıçak vs) taşıyor musunuz?

- 1-Evet 2-Hayır

104-Okulunuza giderken veya mahallenizde yanınızda ateşli silah taşıyor musunuz?

- 1-Evet 2-Hayır

105-Delici-kesici alet ya da ateşli silah taşıyorsanız taşıma nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1-Delici-kesici alet ya da ateşli silah taşımıyorum
2-Güvensiz bir ortam olduğu için 4-Filmlerdeki insanları örnek aldığım için
3-Kendimi daha iyi hissediyorum 5-Arkadaşlarımda da bulunduğu için
6-Diğer:.....

106-Herhangi bir arkadaş grubuna (çete) üyesiyseniz bunun nedeni nedir?

- 1-Çete üyesi değilim
2-Kendimi güvende hissetmek için
3-Bir gruba üye olmayı istiyor olmam ve yalnızlığımı gidermek için
4-Yakın arkadaşlarımda çete üyesi olması

107-Kumar ya da şans oyunu oynar mısınız?

- 1-Kumar ve şans oyunu oynamam.
2-Kumar oynarım.
3-Şans oyunu oynarım.
4-Hem kumar hem de şans oyunu oynarım.

Aşağıdaki kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları birtakım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinden zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

1. Hiç 2. Biraz 3. Oldukça 4. Tümüyle
Sizi ne kadar tanımlıyor ?

1. Çabuk parlarım	1	2	3	4
2. Kızgın mizaçlıyım	1	2	3	4
3. Öfkesi bununda bir insanım	1	2	3	4
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım	1	2	3	4
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır	1	2	3	4
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim	1	2	3	4
7. Öfkelenince ağzıma geleni söylerim	1	2	3	4
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir	1	2	3	4
9. Engellendiğimde içimden birilerini vurmaya gelir	1	2	3	4
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim	1	2	3	4

Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duygularıyla ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıdaki kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinden fazla zaman sarf etmeyin.

1. Hiç 2. Biraz 3. Oldukça 4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

11. Öfkemi kontrol ederim	1	2	3	4
12. Kızgınlığımı gösteririm	1	2	3	4
13. Öfkemi içime atarım	1	2	3	4
14. başkalarına karşı sabırlıyım	1	2	3	4
15. Somurtur yada surat asarım	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

16. İnsanlardan uzak dururum	1	2	3	4
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim	1	2	3	4
18. Soğuk kanlılığımı korurum	1	2	3	4
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım	1	2	3	4
20. İçin için köpürürüm ama gösteremem	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

21. Davranışlarımı kontrol ederim	1	2	3	4
22. Başkalarıyla tartışırım	1	2	3	4
23. İçimde, kimseye söyleyemediğim kinler beslerim	1	2	3	4
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım	1	2	3	4
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm	1	2	3	4
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir	1	2	3	4
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim	1	2	3	4
29. Kötü şeyler söylerim	1	2	3	4
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım	1	2	3	4

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA....

Sizi ne kadar tanımlıyor ?

31. İçimden insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim	1	2	3	4
32. Sinirlerime hakim olamam	1	2	3	4
33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim	1	2	3	4
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim	1	2	3	4